

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

VASSIL BIKOV

ÜÇÜNCÜ FİŞEK

Türkçesi: Nejat Çetinok

**Savaşı, savaşan insanları ve savaşın
insan ruhundaki yıkıcılığını bütün
çıplaklığıyla anlatan roman.**

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi <https://rankey.org>

GÜNEŞ
YAYINLARI

ÜÇÜNCÜ FİŞEK • VASSIL BIKOV

ÜÇÜNCÜ FİŞEK
Vassil Bikov

GÜNEŞ YAYINLARI A.Ş.
(Cumhuriyet Cad. 18/6 Elmadağ, İstanbul)

Birinci Baskı: Şubat, 1990

Türkiye'de yayın hakları Güneş Yayınları A.Ş.'ye ait olan bu kitap yayıncının yazılı izni olmaksızın, elektronik veya mekanik hiçbir surette çoğaltılamaz. Sadece eleştiri ve bilimsel çalışma amacıyla
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>
kaynak gösterilerek aktarılabilir.

VASSİL BİKOV
Üçüncü Fişek

Türkçesi: NEJAT ÇETİNOK

GÜNEŞ YAYINLARI: ROMAN DİZİSİ: 4
(Çağdaş Doğu-Batı Edebiyatı)

Kapak düzeni: H. ZAFER

© Copyright: Güneş Yayınları A.Ş.

Teknik hazırlanması Güneş Yayınları A.Ş. Tesisleri'nde,
renk ayrımı Atlas Grafik A.Ş.'de yapılan bu kitap,
Şifresiz PDF Kitap Arşivi <https://hantey.org.tr>

Siperin dibine serdiğim kaputun üzerine uzanmış, uzun uzun mavi yaz göğünü seyrediyorum. Her yan sessiz, ne bir patlama, ne bir atış sesi var; herkes uykuda. Biraz ötede, memilerin durduğu oyuğun hemen yanında biri zorlukla soluk alıyor, sanki horluyor. Güneş, siperlerin ardına gizlenmiş, neredeyse ulkun gerisinde kaybolacak. Sıcaklık yavaş yavaş azaldı, rüzgâr yatıştı. Bu sabah siperlerin hemen kıyısında boy gösteren bir çiçek, kaygı dolu bir kıpırdanışla kupkuru bir toprak keseğine çarpıverdi kendini; şimdi, bitmiş, tükenmiş, siperin üzerinde sallanıp duruyor. Nereden geldikleri bilinmeyen leylekler uçuşuyor gökyüzünde. Geniş kanatlarını açarak daha yükseklerle, durmadan daha yükseklerle çıkıyorlar. Duru, güneşli sınırsız genişliğin için deyikanır gibi döndükçe dönüyor, zaman zaman kendilerini hava akıntısına bırakıyor ve bir süre öylece gittikten sonra, bir kanat vuruşuyla yeniden hız alıyorlar.

Güzel havalı gecelerde buraya pek sık gelirler. Havada

uçararak çemberler çizip döner, yiyecek, içecek bir şeyler bulmak ya da sadece, şöyle tek ayak üstünde derin düşüncelere dalabilmek için bir bataklık, sazlarla örtülü bir birikinti ararlar. Ama şimdi her yer; bataklıklar, birikintiler ve tarlarla bütün yollar insan kaynıyor.

Leylekler henüz inişe geçmişlerdi ki, bir makineli tüfek takırdamaya başladı, korku yüklü, görünmez kurşunlar mavi boşlukta vızıldadı. Leylekler tembel tembel sağa sola atıldılar, sonra da Karpallar'a doğru uçtular.

Onlar kaybolunca, geniş mavi gökyüzü bomboş ve sıkıcı bir görünüm aldı. İnsanı oyalayacak hiçbir şey kalmamıştı. Ben de gözlerimi yarı kapadım ve kendimi uyuşukluğun kucağına koyverdim.

Birden başımın üzerinde ve siperin az ötesinde sanki kuru, tozlu toprağa görünmez bir kırbaçla vurulmuş gibi bir şey şakladı, yüreğim hopetti. İçine yuvarlandığım uyuşukluk dolu düş ülkesinden kurtuldum. Siper hâlâ sessiz. Herkes uyuyor. Yalnızca bizim doldurucu Lioşa basamaklara oturmuş bakınıyor. Sırtındaki gömleğin bağları göğsüne inmiş, elleri dövmelemlerle kaplı. Kollarını dirseklerine kadar sıvamış, henüz dikmeye vakit bulamadığı takma yakasıyla, yenleri yağ lekesinden görünmeyen ceketini bumburuşuk etmiş, simsıkı kucağında tutuyor. Yuvarlak bir yüzü var.

Lioşa, şöyle bir düşündü, kalın kaşlarını n altından alayıcı gözlerini bir suç işlemiş gibi bir iki kez kırptıştırarak, ki-me söylendiğini pek bilmeden homurdandı.

"İi oğlu it! Göreceksin, seni nasıl rezil edeceğim."

Ceketini basamakların üzerine bıraktı, hemen yanı başında duran küreği kapı. Ne yapmak istediğini anlamaya vakit bulamadım, küreğin sapını siperden yukarı kaldırdı.

"Ciuuvv!"

Bir avuç kuru toprak döküldü siperce .

Lioşa sarsıldı, benim baktığımı görünce, isteksiz isteksiz gülümsedi, küreğin sapını yeniden dışarı çıkardı. Düşman siperlerinden yeniden ateş edildi, kurşunlar kürekten

koca bir parça kopardı.

"Harcama o mereti," dedim Lioşa'ya. "Eğlenecek başka bir şey bul kendine."

"Yo, sen merak etme. Şu it oğlu itle dalga geçiyorum."

Küreği bir kez daha kaldırdı. "Ciuuvv", "Ciuuvv!"... Toprak yağdı üstümüze. Lioşa, memnundu.

"Görüyorsun ya," dedi, "kudurtacağım keratayı..."

Belki daha bir şeyler ekleyecekti ama, vakit bulamadı. Siperin üzerine çöken sessizlik birden yırtılıverdi: makineli tüfekler ısıklık çalmaya, homurdanmaya başladı. Toz, toprak, mısır sapları dört bir yana uçtu, siperde uyuyanların yüzüne, saçına, başına, sırtına düştü. Ateş çok kısa sürdü. birden duruverdi, rüzgâr siperi kaplayan tozu toprağı yavaşça önüne kattı aldı. götürdü.

Başçavuş Çeltik siperin öteki ucundan bağırdı.

"Bu ne disiplinsizlik yahu?!!"

O da herkes gibi uyuyordu kuşkusuz, ama komutan olarak önsezisi ona birinin birtakım numaralar çevirmiş olduğunu fısıldamış olmalıydı. Eğildi; iki büküm, uyuyanların üstünden atladı, Lioşa'ya yaklaştı. Kemer yoktu, ceketinin önü açıktı, göğsünde yarım düzine madalya şingirdiyordu. Doldurucuya sert sert baktı.

"Sen siperde biraz sıkıldın galiba, ha?"

Lioşa toz toprak içinde siperin dibinde oturuyordu. Kocaman, güzel dişlerini göstererek epeyce de saygısız, güldü.

"Şu Hans bir elime geçmeli ki görsün dünyanın kaç bucak olduğunu. Budala herif!"

"Ne söylenip duruyorsun? Çaylak mısın sen? Acemi erler gibi, nasıl davranacağını sana ben mi öğreteceğim?"

Çeltik kızmıştı. Kıpırdamadan, dimdik duruyordu. Lioşa'yı şöyle tepeden tırnağa süzdü. Bir süre hiç konuşmadan durdular. Sonra başçavuş yatıştı, saçlarıyla bıyıklarına dolan toz toprağı silkeledi. Hoşnutsuzluk dolu bakışlarını öteki astlarına çevirdi. Kalın, gür kaşlarının altındaki ne renk

olduğu belli olmayan küçücük gözlerinde delici bakışlar vardı. Tozdan kirlenmiş, pek genç olmayan yüzünden hiç de iyilik okunmuyordu doğrusu. Ayağıyla beni dürtükledi.

"Yan gelmişne yatıyorsun orada? Otel değil burası. Gözetleme noktasına!! Hadi fırla!"

Acele etmeden kalktım. İçimden Lioşa'ya sövüp sayıyordum, yaptığı şaka başımıza iş açmıştı. Başçavuş dikilmiş, kötü kötü ötekilere bakıyordu.

"Hey, sen. Tek kulak! Hadi hadi, uyumuyorsun, numara yapma! Kalk, kalk!"

Görevi nişancıya mermi koşturmak olan topçu erlerinden Krivenok, kepini bumuna yıkmış, esmer yüzünde boydan boya bir yara iziyle siperin dibinde hareketsiz yatıyordu. Kılını bile kıpırdatmadı. Çeltik eğildi, kolundan çekti.

"Kalk dedim sana!"

Krivenok istemeye istemeye gözlerini açtı, pek de hoş olmayan biçimde başçavuşa baktı.

"Ne dürtüklüyorsun? Babanın beygiri değilim ben."

"Kalk dedim sana, o kadar!"

Krivenok tembel tembel kalktı, duvarın dibine rahatça yerleşti.

"İyi iş vallahi. Daha yeni uyumuştuk, şimdi yine ayakta-yız..." diye homurdandı.

Çeltik kıyıya köşeye şöyle bir baktı, uyandıracak kimse kalmamıştı. Lukianov pek konuşkan değildi, bir deri bir kemikti. Kaputunun üzerine oturmuş düşünüyordu; uzun süredir uyumadığını göstermek ister gibi çabuk çabuk gözlerini kırıştırdı. Başçavuş sabun dağıttığında da bu genç ama zamanından önce ihtiyarlamış gözlerde her zamanki sessiz bağlılık okunurdu hep. İnce dudaklarının kenarları titredi, kaşları çatıldı. Horlanmaya alışık değildi anlaşılan. Ötekiler başçavuşun sertliğine çoktan alışmışlardı, kılını bile kıpırdatmıyorlardı. Nişancı Popov, bir Yakut'tu; diz çöktü, köşesinden çıktı. Başına gelecekleri iyi bildiğinden başçavuşun emir vermesini beklemeksizin daha önce yarım

biraktığı işe girişti; top memilerini silmeye başladı. So-murtkan, hantal bir havası vardı. Çıkık elmacık kemikleri, küçük gözlerini örten şişkin gözkapakları, geniş yüzü ona güçlü bir görünüş veriyordu.

"Eee... Siz... Siz ne bekliyorsunuz? Ödül dağıtacağımı sanıyorsunuz, ha?! Lioşa, Lukianov, Krivenok... Görev başına haydi!.."

Bizimkiler hiç acele etmeden işe koyuldular.

Krivenok zorlukla soludu, Popov'a yaklaştı. Yanağında ağzından kulağına varan kıpkırmızı bir yara izi vardı. Kulağının yerinde de yalnızca küçücük bir delik. Popov ile Lukianov mermileri bezle silmeye başlamışlardı bile. Popov bu işi pek ustalıklarla yapıyordu. Hünerli elleri parlak pirinçten fişek kovarı boyunca hızlı hızlı gidip geliyordu. Lukianov'a gelince, pek gevşek, pek ağırdan davranıyordu. Kaygan mermiyi elinde eviriyor çeviriyor, iki parmağıyla tiksini-r gibi tuttuğu paçavra parçasıyla şöyle bir siler gibi yapı-yordu. Krivenok da yanına gitti. Lioşa ise biraz dar gelen ce-eketini geniş omuzlarına atmış, çalışanların arasında dolaşı-yordu.

"Saçma işler bunlar, saçma! Üç kişi yeter de artar bi-le."

Kendisini en sevdiği işe, süslenmeye verebilmek için si-perin bir köşesine oturdu. Yeni botlarının konçlarını indir-di, topuklarının üzerinde fiyakalı bir biçim verdi. Lioşa enli boyluluğu, bizimkine hiç benzemeyen botları, bizimkiler-den daha kısa ve özel olarak biçilmiş ceke-ti, haki kumaştan yapılma kabarık külot pantolonu, kulağının üzerine yatır-dığı kepiyle hemencecik ayrılıyordu bizden. Yüzünden alaycı ve tasasız bir gülücük hiç eksik olmazdı.

Çeltik, Lioşa'yı yerine göndereceğine inceliğine hayran olduğunu pek ihtiyatsızca belli ederek bir şeyler homurdan-makla yetindi.

"Tembel n'olacak!.. Kaytanıcı!.. Hay senin gibi futbol-cuya..."

45'lik bir topta görevliydik. Bizi genellikle "topçu" bazen de "elveda vatan" diye çağırırlardı. Bize takılan bu son ad hepimizi kudurtuyordu. Biz de, başçavuşumuz Çeltik'i örnek gösteriyorduk, 1941'den bu yana bizim bataryada savaşıyordu, hâlâ sağ ve sağlıklıydı. Ama, belki, bizim anlamak istemediğimiz bir gerçek payı da vardı söylediklerinde. Ec, üç yıl boyunca savaş epey değişmişti, yeni silahlar, yeni yöntemler bulunmuştu. Almanlar yeni savaş araçları geliştirmişlerdi; "*Kaplanlar*", "*Panterler*", "*Ferdinandlar*"... Buna karşılık bizim "45'lik" 1941'den bu yana değişmemişti; zırhlı araçları yok etmek için kullanılırdı "*45'lik*". Bize etmediğini bırakmazdı, ama sonra her şeyi kendi başına yürütürdü.

Az öncesi Lioşa'nın oturduğu basamaklara yerleştim, periskobun ucunu siperden ihtiyatla çıkardım. Periskobun küçücük gözü zaten çok iyi tanıdığımız bir bölgeyi yansıtıyordu: Boydan boya kazılmış siperler, bağlantı çukurları,

bunların süsü boz-kızıl renkli döküntüler, üstü tüm çayır, karapazı kesmiş, ilkbaharda sürülmemiş bir alan. Biraz ötede otların altında kaybolmuş kuru bir derenin kıvrıntıları görünmekte; "askerden anılmış bölge" burası. Yani "no man's land". Beri yanda kapısı, penceresi darmadağın, paslı bir araç hâlâ tütmekte.

Daha ötelerde Almanların yuvalandığı, birbiri üzerine yığılmış düzensiz tepeler başlıyor. Orada ne olup bittiğini izlememiz olanaksız. Ama Almanlar ne yapsak kolayca görüyorlar bizi; durumumuzu, ileri hatlardaki siperlerimizi, bağlantı çukurlarımızı, gece açtığımız keçi yollarını, her şeyi. Bizi gizlemeye çalışan tek doğal örtü daracık bir günebakan dizisi. Bir ucu atış kolumuzda, öteki ucu da arkada, hemen yakınlardaki kente yönelmiş. Kentin tümüyle yıkıntı olduğunu söylemeye gerek yok sanırım. Çarpışmalardan sonra duvarları sıvalı küçük evlerden kireç bulutları yükselmişti, her yanda delik deşik, harap olmuş döşeme tahtaları ve kirişler vardı. Ot bürümüş avlularda başıboş kediler dolaşıyordu. İnsanlar kuzeye gitmişlerdi çünkü.

Her yanımızı geçen yıldan kalma kupkuru mısır kümelerinin yığıldığı bir alan çevreliyordu. Bu yığınlardan biri de bizim topu koruyordu. Sığındığımız küçücük siper beş adım ya var, ya yoktu.

Bizim başçavuşun kızgınlığı geçmişti anlaşılan. Mer mi gibi kocaman bir sigara sardı. Siperin dibine oturdu, içmeye başladı. Mavimsi, kokulu bir bulut kümesi doldurdu siperi. Romenlerden aldığımız malzemenin içinde tütün de vardı. Bazı geceler Çeltik hemen hemen bir kilo ağırlığında, büyük sarı yapraklı tütün paketleri getirirdi. Bize bir hafta yeterdi. Ama bizim başçavuş gibi birilerini doyurmak için kuşkusuz böyle kocaman sigaralar sarmak gerekti. Çeltik dumanların arasından muzipçe laf attı.

"Bana bak, Lukianov, sen savaştan önce berber değildin miydi, ha?"

"Yoo... Akademide mimarlık öğrenimi yapıyordum."

"Ya! Ben de seni berber sanıyordum. Elindeki bezi öyle

nazik, öyle narin tutuyorsun ki..."

Birden bağırdı.

"Hadi, bastırarak sil. Patlamaz, korkma!"

Lukianov allak bullak oldu, dudaklarını ısırды, daha hızlı silmeye başladı. Derken sildiği yağa batmış mermi elinden kaydı, tepe üstü kumların üzerine düştü. Lukianov, geriye sıçradı.

"Hay beceriksiz! (Çeltik elini kaldırdı.) Gel, sana başka bir iş vereyim."

Lukianov memniden kumları temizledi, ellerini ceketinin eteklerine sildi. O sırada Çeltik, her başçavuşta bulunan deri evrak çantasını açmış, bumburuşuk, örselenmiş bir "tanksavar kimlik belgesi" çıkarmıştı.

"İşte... Her şeyi gerektiği gibi çiz. Bana her zaman 'Neden bir kimlik belgen yok' diye sorarlardı. Çizecek kimse olmayınca ne yapabilirdim yani. Ama şimdi bizde okumuş yazmış adam çok. Bir mimar, bir futboleu, bir eğitmen... Bana gelince, savaştan önce bir pedagoji okulunda öğrenim yapıyordum."

Lukianov canlandı, yeni işi tam ona göre idi. Ayaklarını altına topladı, sırtını siperin girişine dayadı, bozulmuş yerlerin çizimini yapmaya başladı. İnce parmaklarının hareketleri kararlıydı. Yüzünün çizgileri rahatlamış ve tasası dağılmıştı. İçindeki hüznü salt dudaklarındaki çizgiler yansıtıyordu.

Çeltik tam karşısına oturdu. Kalem en küçük hareketini bile büyük bir dikkatle izlemeye koyuldu.

"Bakıyorum bu konuda uzmansın."

Küçük kâğıt parçasına şöyle bir göz attım. Pek olağanüstü bir şey değildi yapukları. Bildiğimiz çizgilerdi işte. Çeltik, kuşkusuz, bu kadarını da beceremezdi. Ama iyi bir komutandı doğrusu. İlkokula, iki ya da bilemediniz üç yıl kadar gitmiş olmalıydı. Yüksek sesle bir şey okuduğunu hiç duymamıştık. Hep çok meşgul görünürdü. Personel çizelgesi, tanksavar kimlik belgeleri, kullanılmış mermi sayısını çıkarmak gibi işleri Lukianov'a, Popov'a ya da bana yük-

ler, kendisi de oturup sigara tellendirirdi. İçimizde en iyi öğrenim görmüş olanımız Lukianov'du. Galiba, en akıllımız da. Bilimsel konularda söz edebilecek kişi de tartışmasız yine Lukianov'du. Kimsenin kendisinden daha akıllı olabileceğini kabul etmeyen Lioşa bile, Charles Chaplin'in çevirdiği filmleri, Bolşoy Tiyatrosu'nun kuruluş tarihini, Moskova'daki "Spartak" takımını yenen kulübü ya da Marie Stuart'ın kim olduğunu hep ondan sorardı. Her zaman meşgul olan Lukianov genellikle soruyu dinler, bir iç çeker, kısaca cevaplardı. O zaman biz de onun daha zor, daha karışık şeyleri bile cevaplayabileceğini anlardık. Buna karşılık, savaşta hiç şansı yoktu. Tutsak düşmüş, çok acı çekmişti. Şimdi kırılgan bir adama benziyordu. Çoğu zaman sıkkin bir havası varsa da kötü bir insan sayılmazdı. Zaten aramıza katılalı pek fazla da olmamıştı, onu az biraz tanıyorduk.

Lioşa'yı tanımak çok daha kolaydı tabii. Becerikli, kurnaz, düzenbaz, işini bilen takımından ve tembelin biriydi. İşte bu kez de mermileri temizleyeceğine üst başıyla uğraşıyordu. Çok sağlam, çok sağlıklıydı. Biz topçularda en çok aranan nitelikler de bunlardı. Oysa, o bu nitelikleriyle gücünü sık sık kötüye kullanır, başkalarını gülünç duruma düşürüp eğlenmekten çekinmezdi. Bu konuda en çok canı yananlar Lukianov'la, seyrek de olsa Krivenok'tu. Lioşa'nın komutanın dışında bir çeşit saygı duyduğu tek kişi, Yakut Popov'du. Ama Popov kimseye benzemezdi, ondan biraz daha söz etmeye değer doğrusu.

Popov her şeyden önce çok iyi bir nişancıdır. Tüm başarısızlıklarımızın çeşitli nedenleri vardır elbet, fakat tüm başarılarımızı son çatışmalar sırasında durdurduğumuz iki tankı, yaktığımız otomobilleri, paramparça ettiğimiz mitralyözleri hep onun becerikli elleriyle keskin bakışlarına borçluyuz. Gerçekten olağanüstü bir görüş yeteneğine sahiptir Popov. Uzun, hareketli, duyarlı ince elleri bir müzisyeninkini anımsatır. Parmakları durmadan bir şeylerle uğraşır. Bazen nişangâh merceği için bir silecek yaratır, bazen alüminyum sigara tabakasına bir resim kazır, bazen de bir

memi kovanından subayların taşıdığı gibi yıldızla süslü bir kemer tokası oyardı. Bütün yaptığı işler güzeldi, kusursuzdu, sanki fabrikadan çıkmış sanırdınız. Çok özenli, temiz bir askerdi, hele takım komutanının yerine baktığında daha da titizlenir, kılı kırk yararadı. Bize soluk aldırmaıdı, kendi de almazdı ya...

Çeltik onu kollar, gözetirdi. Eğer yapılacak ek bir iş çıkarsa ya da bir saat daha nöbet tutulacak olsa, başçavuş kesinlikle Popov'u görevlendirmez, daha çok ya benî ya Lukianov'u ya da Lioşa'yı seçerdi. Tabii Lioşa her seferinde bir bahane bulup bu işten de sıyrılmayı becerirdi.

Eh... Böylece, topumuzun mürettebatını tanımış oldunuz. Altı kişiyiz biz... Günler günler boyu şu daracık hendegâ sıkışmış, değişik kaygılar içinde sabırsızlıkla geceyi bekleyen altı kişi: Çeltik, Lioşa, Lukianov, Popov, Krivenok ve ben Lozniak.

3

Her şeyden önce, karnımız açtı.

Akşama doğru önüne geçilmez bir açlığa tutulurduk; ne sigara, ne de gece boyunca topladığımız kocaman taze karapazı yaprakları açlığımızı bastırırdı. Sıcak aş isterdi canımız. Önce sulu mısır bulamacı bize tadına doyulamayacak bir yiyecek gibi gelir, yedikten sonra da bu yargımızdan tümüyle vazgeçerdik. İçine bolca mısır unu karıştırılmış bayatekmek bile bize hoş gelirdi. Kahvaltıdan sonra elimizde işte bu ekmekten bir parça kalmıştı. Biri kendi payını yememişti anlaşılan. Bir mermi sındığının üzerinde duruyordu ve her birimiz zaman zaman ona şöyle bir göz atmaktan kendimizi alamıyorduk. Kendini tutamayan Lukianov, çizim işini bir an bırakıp parmaklarıyla okşar gibi boynu bükük lokmayı aldı. Bize bakmadan sordu.

"İsteyen var mı?"

Şöyle bir baktık, sesimizi çıkarmadık. Lukianov yavaşça, "Eh... öyleyse ben yerim," dedi.

Biz bir köşede yutkunarak onu seyrederken o, çökük yanaklarının ince derisi altında açık seçik beliren çene kemiklerini tüm gücüyle oynatarak parçayı çiğnemeye başlamıştı bile.

Lukianov hastaydı: Günde iki kez, sabah akşam, nöbeti tutar, kaputunun altında ateşler içinde tir tir titrerdi. Ancak geceye doğru toparlanırdı. Kendini tutamamasını hoşgörü-yorduk, tutsaklıkta ne denli acı çektiğini biliyorduk. Ekmeğin tümünü kırıntısına kadar yedi, sonra hâlâ güneşin altın yansımalarıyla dolu gökyüzüne baktı. Hendeğin içinde, siper duvarının tek bir güneş ışını yoktu, aşağılarda her şey karanlığa gömülmüştü. Serin bir rüzgâr esiyor, yavaş yavaş akşam oluyordu.

Bu saatleri hepimiz sabırsızlıkla kollardık. Çeltik bu saatleri beklerdi: çünkü gece üstlerini görmeye gider ya da piyade alayındaki dostlarını ziyaret ederdi. Tanıdığı çoktu, alaydaki en eski muharıplerden biriydi çünkü. Popov bu saatleri beklerdi: siperden çıkar çıkmaz topun yanına koşar, namluyu temizler, tozlanmış nişangâh göstergesini siler, kılıfı silkeler ve gizleme örtüsünü düzeltirdi.

Lioşa bu saatleri beklerdi; gecelerini ayı yavrusu gibi otlarda yuvarlanmakla, atış karakolunun çevresinde macera aramakla geçirirdi. Fırsat bulursa kente sivrışır, şarapla yiyecek bir şeyler bulur gelirdi bize.

Lukianov bu saatleri beklerdi; yemek getirildiğinde çok az yer, sessizce siper ön duvarının yakınına oturur, düşüncelere dalar giderdi.

Ben de bu saatleri ortalığın yatışıp rahatça oturabileceğim uzak ya da yakın, yalın ya da gizemli seslerle dolu geceyi dinleyebileceğim için beklerdim. Bu sonsuz ses kargaşası içinde, geri hatlara uzanan patikada hafif bir hisirtiyi, bir ayak sesini ayırmaya zorlardım kendimi. Zor günler boyunca neden bilmem, kendime rağmen hep o sesi bekledim durdum.

Yavaş yavaş karanlık bastırdı. Gece gökyüzündeki altın ve opal renkli ışıkları azar azar söndürdü, doğudan gelen

mavimsi bir duman gittikçe her yanı kapladı. Siper karanlığa gömüldü. Cephane siperinin branda beziyle örtülü öteki ucunda artık hiçbir şey görünmüyordu. Çeltik diz çöktü. Geniş ve sayılamayacak kadar delikleri olan Romen kemerinin tokasını taktı, pek önemsemeden ceketinin cieklerini düzeltti, alçak sesle emretti.

"Hadi, yemeğe! Bugün sıra... (Bir an sustu, baktı.) Bugün sıra Lukianov'la..."

Çeltik ikinci adı söylemek için bir süre düşündü, tam o sırada Lioşa hemen ayağa fırladı.

"Ben gideyim başçavuşum!"

Başçavuş şaştı bu işe.

Lioşa gururla geniş göğsünü şişirdi, kemerinin tokasını düzeltti, tertemiz bir gazlı bezin süslediği yakasını özenli bir gösterişle düğmeledi. Güldü, göz kırptı.

"Eh... Bu da gerek."

Çeltik anlamıştı.

"Tamam. Anladık... Gençsin... Biz yaşlılar gibi değilsin..."

"Allah kahretsin şu Lioşa'yı, nedense hep ilk önce o davranır." Tabii, bugün tabur mutfağında yemek dağıtım sırası Lucia'da. Lucia, şu bizim sağlık görevini yürüten eğitmeni... Mavi gözlü güzelimiz. Ölesiye beklediğim "o" işte... Ama, önce Lioşa görecekti onu.

Uzun süredir sabırsızlıkla beklediğini gece, birden bana pek anlamsız, pek sıkıcı geldi. Kamını doyurma sevinci bile avutmuyordu beni. Lioşa en çok kullandığı cümleyi tekrarladı.

"Ee, n'olmuş, pek tabii..."

Sonra omzunu siper iç duvarına dayadı. Gitmek için karanlığın iyice çökmesini beklemek gerekti.

Sonunda alacakaranlık tümüyle kapladı dört bir yanımızı. Çok yakındaki mısır yığınlarıyla sağda solda kapkara ağızlı mermi çukurları hâlâ görülebilirken düşmanın mevzilendiği tepelerde duman, sis ve karanlık birbirine karışmıştı. Gökyüzünde tek tük yıldızlar belirliyordu yavaş

yavaş.

Siperden çıkuk. Dışanda evren, özgürlük, hava ve her şey öylesine güzeldi ki. İnsanın yaşamın güzelliğini duyması için pek fazla bir şey gerekmiyor. Kısacık, birkaç saniye süren bir sevinç. Sonra bir de bakmışsın her şey bitmiş. İnsanoğlu çabuk alışıyor iyiye, güzele. Sonra da duymamaya başlıyor mutluluğu.

Piyadeler de kıpırdanmaya başladılar. Bir ses yavaşça "Solod!" diye birini çağırdı, tüfeklertakırdadı. Lioşa ile Lukianov karavanaları aldılar, günebakan dizisine yönelen patikada yola düştüler.

Yemek neredeyse gelecek. Mısır yaprağıyla örtülü siper üst duvarına uzanmış, gökyüzünü seyrediyorum. Dupduru gökte uzaktan uzağa yıldızlar parlıyor. Kışın olduğu kadar çok degiller şimdi. Büyük Ayı'nın arabası neşceyle ışıldıyor. Okul alışkanlığıma uyarak kümenin ortasından bir doğru çizip Kutup Yıldızı'nı buluyorum. Uzaklarda, daha kuzeyde hava güzel olduğu zaman ufukta mavimsi bir sis gibi görünüveren Karpatlar'ın ötesindeki ülkem; kolu kanadı kırk, sayısız acılara katlanmış Beyaz Rusya var. Onu bırakalı neredeyse bir yıl olacak. Sargı bezleri içinde ve kırk bir kalçayla, bitkin aynıldım. Bir uçak beni genilere götürdü. Orada iyi insanlar bana özen gösterdiler, tedavi ettiler; yenden silahlanma kavuşabilirdim artık. Ama yurttaşlarım, kız kardeşlerim, ailenin ihtiyaçları orada kaldı. Daha önceleri benim de içinde olduğum "intikam kolları" Beyaz Rusya ormanlarında hâlâ çarpışıyor.

Ne yazık ki, onların yanına dönemedim. Kader beni geniş Romanya cephesinde bir birliğe attı. Elimden hiçbir şey gelmiyor. Aklım uzaklardaki ormanlarda kaldı. Şimdi yürüğüm leylekler gibi tarlaların, ormanların, yolların ve Beyaz Rusya'daki saman damlı evlerin üzerinde dolaşıp duruyor. Ülkemin mavi gözleri göller; güz ayları mantarı, meyvesi bol, içi av hayvanları dolu, çocuksu bir hayal gücünün gizemli korkular yaratmak için her nedenin varolduğu gür, uğultulu ormanlar gece gündüz demeden hep gözlerimin

önünde. Bu topraklarda Almanların varlığından habersiz, yarı düşte gibi inanılmayacak kadar güzel ve huzurlu günler yaşıyorduk.

Oysa, şimdi her şey değişti. Kentler kapkara bir kederin kucağında suskun. Tarlalar birer çöle döndü. Ormanların üzerinde halkımın verdiği kavganın yankıları çınlıyor. Ülkem ağırbaşlı, kaygılı; ölü ya da yaşayan evlatlarının kazandığı başarılarla boyun eğmeden, kahramanca dimdik ayakta. Alçakgönüllü, gösterişten uzak ve şanlı yurttaşlarla gurur duyuyorum. Bir şey daha var: ben bunca acı çekmiş halkıma ve onun toprağına sonsuza dek borçlu duyuyorum kendimi. Yine de her şey bitmiş değil. Bekliyorum, sabırsızlık ve inatla bekliyorum o saati.

Krivenok gelip yanı başıma çöktü. Benim gibi uzanmadı, oturdu. Çıt çıkarmadan geceyi seyre daldı. Dik, hafif çarpılmış gölgesini alttan rahatlıkla görebiliyorum. Çıkık bir alın, koca bir kata. Kepini de şöyle bir ilıstırmış başına. Sessiz, inatçı bir yaratılışı var. Lioşa'nın deyişiyse mizah duygusundan yoksun. Bu yüzden ikisi hep çekişir durur zaten. Bizi birbirimize yaklaştıran yaratılışlarımız değil tabii, buradakilerin en genci ikimiziz. Bu bizi bize rağmen yaklaşıyor, sözlere gerek duymuyoruz. Ha, bir şey daha var; savaşın başından beri ikimizin de "*posta-postacı*" kelimelerine kulaklarımız tıkalı. Postayı getiren eri gördüğümüzde öbürleri gibi heyecanlanıp acele etmiyoruz. Çünkü şimdiye kadar hiç kimse küçük bir kâğıt parçasını şöyle üçe katlayıp bize göndermedi. Benim ailem işgal edilmiş topraklarda. Krivenok'un da ne anası var, ne babası.

Dik kafalıdır. İyi arkadaştır yine de. Bu dik kafalılığı yüzünden az mı cezalandırıldı. Bir gün yaralı yanağını tedavi ettirdiği tabur revirinde keşif erleriyle dolaşırken iki Alman askerine rastlamış. Almanları bilgi almak için tutsak etmişler; günler süren bir takipten sonra keşif erleri düşmanın gerisine sarkmışlar. Sonra başarılarından mutlu, tutsaklarını karargâhlarına götüreceklerinden sevinçli, dönüş geçmişler. Fakat Krivenok bütün bu ayrıntıları düşünebilir

mi? Yanağındaki yara canını yakıyor. Öc alma duygusu yüreğine işlemiş. Dayanamamış. Askerler tutsaklarını ne olduğunu anlamadan yerde bulmuşlar. Çocukların öfkeden renkleri atmış. Almanların yerine gözünün çevresinde koca bir morlukla Krivenok'u sevk etmişler karargâha.

Karargâhta keşif erleri ve subaylardan epey küfür işitmiş. Ardından komutanlığa sevk edilmiş. Orada da azarlanmış, haşlanmış. Ama Krivenok ağzını açıp tek söz etmemiş. Sürekli susuyormuş. Sonunda albay, pişman olduğuna inanmış olacak. öfke ve bıkkınlık içinde bağırması, sormuş:

"Ne yapığını anladın mı şimdi? Bundan sonra keyfince, başına buyruk davranmazsın herhalde..."

Krivenok suratını asmış. sürekli susuyormuş hep.

"Sana söylüyorum! Cevap ver!"

Krivenok dayanamamış:

"Bin kere yolumun üstüne çıksalar. bin kere öldürürüm onları..." demiş.

Bu cevap alın yazısını çizmiş. Krivenok kendini disiplin kurulunda bulmuş. Talih hiç olmazsa burada yüzüne gülmüş, üç ay süren çatışmalarda tek bir yara bile almamış. Savaş alanında uzun yollar aşarak birliğini bulmuş. Bir gün omzunda düşmandan ele geçirdiği bir mitralyöz, bataryaya çıkagelmiş. Çeltik uzun uzun öğüt verdikten sonra onu mitralyözün başına koymuş. Ama, tabii, o da birkaç görevi aynı anda yürütmek, topun da hizmetinde olmak zorundaydı.

Sordum.

"Söylesene Krivenok, memleketin neresi?"

"Yok memleketim."

"Nasıl yani?"

"İşte öyle. Smolensk bölgesinde doğmuşum. Sonraları, annemin ölümünden sonra nerelerde yaşamadım ki... Çocuk olan her evdeydim ben..."

"Yine de, insanın evinin olmaması hüznün verici bir şey..."

"Lanet olsun... İhtiyacım yok! Evinin olması ne veriyor

sana?"

Düşündüm.

"Çok şey," dedim.

"Beni hiç ırgalamıyor," diye homurdandı. "Haşarat, her yerde haşarattır."

Öfkeli, boğuk bir sesle konuşuyordu. Elimden geldiğince saf görünmeye çalışarak sordum.

"Neden bu kadar sinirlisin peki?"

"Sen rahat konuşuyorsun tabii. Senin de ağzının payını verseler, yüzünü bu hale soksalar... Benim gibi sen de sinirli olursun."

"Her yüzle yaşanır."

"Bok yaşanır!..."

Kıpırdadı. Dirseğine dayanarak ötelere baktı.

"Nasıl yaşandığını ben bilirim. Ağzımı gördüklerinde nereye kaçacaklarını bilemezler."

"Haksızsın. Aramızda kız yok ki... Neden utanıyorsun?"

"Kızlar kızlar!" diye homurdandı yeniden. Sesi boğuktu. Kızlar beni ilgilendirmiyor."

Yine sinirlenmişti, yerden bir topak toprak aldı, karanlığa savurdu, siper yükseltisine uzandı, yeniden oturdu.

"Şu Lucia var ya... Bize gelen..."

Öfkesinin nedeni anlaşıyordu. Lucia'nın ona ve ötekilere davranışları aynıydı. Fakat Krivenok'un bakışlarıyla karşılaştığında yüzünün değiştiği ve daha katı, daha karamsar bir havaya büründüğü bir gerçektir. Krivenok da ondan uzak duruyordu. Gördüğüm kadarıyla onunla konuşmuyor, selam da vermiyordu.

Birden benliğimi bir kuşku bulutu sardı, yüreğim buz kesildi. Nasıl olur? Düşüncelerimi okumuş gibi konuştu Krivenok.

"Beni, bir hasta, bir çocuk gibi görüyor... Önceleri böyle değildi..."

Hah, tamam! Demek haklıymışım. Lucia huzurunu kaçırdı. Şimdi, özellikle Lucia aramızda olduğu zamanlar ne-

den bu denli öfkeli, bu denli kaba olduğunu daha iyi anlıyordum artık.

Lafı havada kalmıştı. Devam etmesini bekliyordum, Krivenok susuyordu, ben de konuşmuyordum. Ne söyleyebilirdim ona? Lucia'yı iki kez düşümde gördüğümü, bir an bile aklımdan çıkaramadığımı, sürekli onu düşündüğümü, onu görmek, onu işitmek, onun hoşuna gidecek bir şeyler yapabilmek için yanıp tutuştuğumu, içimi şimdiye kadar duymadığım, anlaşılmaz, olağanüstü bir sevginin kapladığını nasıl söylerdim.

Lucia! Lucia! Ben alaya geldiğimde, o, taburdaki sağlık servisinde eğitimci olarak çalışıyordu. Şimdiye kadar başka birliklerde de hemşirelere rastlamıştım. Hepsinin de bize, biz erlere hep yukarıdan baktıklarını sezmiştim, onların ilgisini çekenler subaylardı. Tamam, anlıyorduk, ama bu bizi kınıyor, öfkeliendiriyordu. *Mavi gözlü güzel* gelince, o öylesine sade, öylesine temiz yürekli, öylesine güzeldi ki... Küçük, narin, hareketliydi. On altı yaşında bir çocuk sanırdınız onu. İyiliğini yüzünden okurdunuz. Bizde genç, yaşlı, er, subay, herkes ona hayrandı. Ona küçük de olsa bir yardımda bulunabilmek, cephenin katı gerçeğini ona unutturabilmek için koşuşturduk. Öyle çapkınlıkları, nezaket gösterilerini kabul edecek kadınlardan değildi. Mavi gözlü güzel bizim yaşama koşullarımızla, sağlığımızla ilgilenir, can sıkıntımızı paylaşırdı.

Bu ya da başka bir nedenle, üstlerimiz onu alayın sıhhiye birliğine atamayı kararlaştırdılar. Bununla birlikte, yine de onun yerini kimse alamadı. Zaten Lucia da bizi sık sık ziyarete geliyordu. Sanırım, askerlerin en az yarısı gizliden gizliye onu seviyordu. O, bunu hiç fark etmemiş görünür, her zaman olduğu gibi siper yaşantımızı bile paylaşırdı. Bütün bunlara rağmen bazen topun buyruğunda olan bizlere hiçbir neden olmadan bağlanmayacağını düşünürdüm. İçimizden biri onu büyülemiş olmalıydı. Alayda çağrıldığı gibi "*mavi gözlü güzel*", işte böyle bir kızdı.

Hiç konuşmuyoruz, kulaklarımız geceyi dolduran kar-

makansık seslerde, sabırla bekliyoruz. Beklediğimiz, o bildik ayak sesleri duyulmuyor. Krivenok kendi düşüncelerini cevaplar gibi konuşuyor.

"Eh... Geç oldu artık."

Yüreğim sıkılıyor, Lucia'nın bugün gelmeyeceğine inanmak istemiyorum.

Ama, yine de geldi.

Geldiğinde, onu beklemiyorduk artık. Siper basamağına oturmuş, susuyorduk. Biraz ötede, Popov topun namlu dibini takırdatıyor, Çeltik kundak uçları arasında ayakta durmuş, ihtiyarlar gibi boğuk boğuk öksürüyordu. Yemeği getirecek arkadaşlarımızı bekliyorduk.

Sonunda karanlığın içinde alıştığımız, bildik seslerini duyduk. Karavanalar dolu olduğu için ses çıkarmıyordu. Arkadaşlarımızın ayaklarında altı kauçuk ayakkabılar vardı. Konuşmaları açık seçik, bize kadar geliyordu. Yeniden kulak kabarttık. Herhalde bu Lukianov olacak, alçak sesle, pek seçilemeyen şeyler söylüyor, öteki ses, Lioşa, daha yüksek sesle cevap veriyordu. Birden bir genç kız gülüşü çınlandı havada. Krivenok sarsıldı, geceyi kolladı.

Çeltik, alçak, fakat canlandığı açıkça belli olan bir sesle;

"Yemek geliyor. Hadi, branda bezini taşıyın!" diye konuştu.

Cebinden tahta saplı bıçağını çıkardı ve kalabalık bir aile babası gibi ekmeğimizi kesti, konserveleri açtı, şekeri kırdı. Krivenok, gündüzün tozla kaplanmış branda bezini silkelerken üçü iyice yaklaşmışlardı. Lioşa, şen şakrak, fıkralar anlatıyor, Lucia gülmekten kınılıyordu.

Lioşa daha uzaktayken neşeyle bağırdı.

"Hey millet!.. Kaşıkları hazır edin!"

Herkes karmakarışık seslendi.

"Selam!"

"İyi geceler!"

"Çok doğru. Şaşılacak bir gece. İşte yemek. İşte Lucia! Hoşgeldiniz, falan filan..." dedi Lioşa da.

Karavanaları yere koydu. Lukianov, kolunun altından alıp Krivenok'un yere bıraktığı ekmekten bir parça kopardı. Hepimiz aç olduğumuzu unutmuştuk, öyle oturup kalmış, bunca beklediğimiz konuğumuza bakıyorduk. O, sanki evinde gibiydi. Çeltik'in yamı başına diz çöktü. Koca torbasını kaldırdı, açtı. Çeltik çok memnundu.

"Sen yiğit bir kızsın. Eski dostlarını unutmuyorsun."

Lucia güldü.

"Sizi nasıl unutabilirim," dedi. "Ha, size merhem getirdim. Elimizde yoktu, alay revirinden getirtmelerini söyledim... Günde üç defa sürülecek. İşte pansuman için yeni sarğı bezleri.

"Oo... Çok teşekkür ederim. Ama bu merhemlerden çok kullandım ben..."

Çeltik kendisine gösterilen şelkat ve özenden mutlu, derin bir soluk aldı, küçük kavanozu cebine sokuşturdu. Bacağında iltihaplı bir egzama vardı, özellikle havalar ısınınca çok acı veriyordu. Lucia haftalardır inat ve sabırla onu tedavi etmeye çalışıyordu.

"Sana daha önce verdiklerim şöyle böyleydi. Ama bu yeni bir şey."

Çeltik'i inandırmaya uğraşıyordu.

"Bu iş ihmale gelmez. Merhemi kesinlikle günde üç defa sürmelisin. Ah, unutuyordum, perşembe günü kurul top-

lanacak, size bir izin ayarlayacaklar galiba..."

Lioşa kendini tutamadı.

"Oh! İyi vallahi. Eh, sen de Kuban'a Daria Emelianova'ya gidersin artık. Söylesene başçavuşum beni de emirerin olarak alır mısın?"

"Tamam tamam! Dereyi görmeden paçayı sıvama bakalım."

Çeltik ekmeği kesmeye başladı, en ufak hareketinde göğsündeki madalyalar şingirdiyordu.

"Tatil yapacağımı mı sanıyorsun? Alaydaki revirde bana daha iyi bakarlar, yeni merhemler sürerler."

Lioşa sözünü şaklabanlıkla sürdürdü:

"Doğru," dedi. "Alay reviri de pek yabana atılmaz. Orada da Daria Emelianova ayanında körpe hemşireler var."

Başçavuşun kestiği ekmeğin kabuğuna el atayım derken. Çeltik'ten şaplağı yedi.

"Bekle biraz. Kuralları bilmiyor musun 'Dinamo'!"

Popov bir üstüyle konuşurcasına yavaşça Lucia'ya yaklaştı.

"Lucia yoldaş, senden büyük bir hizmette bulunmanı isteyeceğim," dedi ve sustu.

"Ec, söyle bakalım Popov kardeş," dedi.

"Karımdan mektup alamıyorum. Neden bilmiyorum. Genelkurmay'a yazı yollamak gerek. Ama torpilimiz yok."

"Bu konuda yardımcı olmamı mı istiyorsun?"

"Evet, öyle."

"Peki, yarın Genelkurmay'a yazarım. Sen adresini söyle bana."

Popov başını kaşıdı, içini çekti.

"Yakutlar. Oimekon kasabası..."

"O burada mısır bulamacı tıklarken, karısının büyü-cüyle kaçmasından korkuyor," dedi Lioşa.

Lucia üzülmüştü. Azarlar gibi bakıp kaşlarını çattı.

"Ne söylenip duruyorsun, Lioşa, gevezelikten başka bir şey bilmez misin sen?"

Popov çok ciddi idi.

"Benim kanım büyücüyle kaçmaz. Üstelik Yakutlarda büyücü yoktur."

"Sen ona kulak asma Popov. Ben yanımdan tezi yok hepsini hallederim."

Lucia çabucak söz verdi, sonra çantasını kapadı.

"Hadi kızım, biraz yaklaş, bir şeyler yiyelim birlikte."

Lucia kalktı.

"Hayır, teşekkür ederim... Ben yedim..."

Çantasını aldı. Birden hüznüldü. Lucia gidecek ve ben yine akşama kadar onu bekleyeceğim burada. Oysa, o yine benden uzaklarda olacak gün boyunca Lucia acele ediyor, ziyaretini çabucak bitirmek istiyordu.

"Lukianov kininin varmı? Nasılsın, iyi misin? Kinin al-dın mı bugün?"

Lukianov da üzgündü.

"En fazla iki içimlik kininim kaldı."

"Çok az... Sana daha veririm. Ama düzenli almak gerek. Çıkarılar oluyor."

Lioşa şaşıtı.

"Olurmu hiç? Böyle güzel ellerin sunduğu şey çıkarılır mı? Ne yazık, hiçbir hastalığım yok, yoksa, *mavi gözlüğü*-*ze*/in ellerinden kilolarca zehir içerdim. Namusum hakkı için... Yalanım varsa, nah, kör olayım!"

Lucia karanlığın içinden gülümsedi.

"Pek neşeli, pek şakacısın Lioşa..."

Bu arada Çeltik branda bezinin üzerine eşit altı parça ekmek koymuştu. Dalga geçtiğimizi görünce, her zamanki gibi sesini yükseltti.

"Ne bekliyorsunuz? Ekmeklerinizi alın hadi!"

Lioşa oturdu. Kocaman eliyle bir ekmek kabuğunu kavradı, büyük lokmalar ısıarak yemeye başladı. Popov'la Lukianov kendi paylarını acele etmeden aldılar. Siperin üst duvarında Krivenok'la ben hiç kıpırdamadan duruyorduk. Lioşa taşralı bir çapkın havasında genç kıza sokuldu.

"Uyumayın, çorba soğudu. Afiyet olsun asker! Seni de

çağırıyorum 'mavi gözlü güzel'! Şöyle baş başa bir yemek yiyelim, gel!.."

Lucia birkaç adım atarak yanından geçmek istedi onun.

"Yo, bensiz yiyin, daha Skvaryişev'in birliğine gitmek zorundayım."

Lioşa ayağa fırladı, kızın yolunu kesti.

"Sensiz mi? Dünyada olmaz. Tadına bakmak için bir kaşık olsun alacaksın."

Lucia'nın yemek yemeye hiç mi hiç niyeti yoktu. Öyleyken şu Lioşa'yı başından nasıl savacaktı peki? Krivenok kıpırdamadan oturuyor. Lioşa'nın oyunlarına kayıtsızlıkla bakıyordu. Bana gelince, durumdan hiç hoşlanmamışım. Neden, pek iyi bilemiyorum. Kızın Lioşa'yı dinlememesini, bırakıp gitmesini istiyordum.

Fakat Lucia gitmedi. Lioşa güvenle genç kızın daracık omuzlarından kavradı, branda bezinin önüne, kendi yerine doğru yöneltti. Lucia'nın bu densiz elleri itivereceğinden emindim, neredeyse "bırak onu küstah" diye bağıracaktım. Birden Lucia soylu bir hareketle ve yavaşça Lioşa'nın yanına oturdu. Lioşa memnundu, istediğini elde etmişti. Zorla tatlılaştırmaya çalıştığı sesi yerine her zamanki gürüldeyen sesiyle bizden yana döndü, bağırdı.

"Hey Krivenok! Kaşığımı ver bana."

Krivenok tersledi.

"Allah kahretsin seni!"

Yere uzandı. Kaşığımı postanın kancundan çektim, çıkardım, Lucia'ya uzattım. Alacak fırsatı olmadı, Lioşa elimden kaptı, kendisinininkini yaltaklanarak genç kıza verdi. Lucia güldü.

"Sadece tadına bakacağım. Çok konukseversiniz... Hepiniz..."

Bunca dikkati kendi üzerine çekmiş olmaktan memnun olduğu açıktı. Lioşa yeniden haykırdı.

"Oo... Biz ha? Biz, Romen kralına bile mısırla şölen verebiliriz."

Lucia bir kaşık çorba aldı. Herkes susuyor ve yiyordu.
Çeltik:

"Bulamaç fena değil, yenir," dedi. (Kıza döndü.) "Ee, sizin oralarda, geri halledelerde doktorlar ne diyorlar? Biz asalaklar, hâlâ saldırıya geçmeyecek miyiz? Yoksa Roman-ya'daki tüm mısırları yemekle mi vaktimizi geçireceğiz?"

Lioşa cevabı yapıştırdı.

"Saçma bütün bunlar! Ne acelemiz var? Mısırdan bize ne?"

Çeltik kendisine karşı çıkılmasını sevmezdi.

"Pek akıllısın bakıyorum. Mısırdan bize ne ha? Söyle bakalım Lukianov, saldırı için yiyecek gerekli mi, değil mi?"

Lukianov, yavaş bir sesle, "Elbette," dedi. "Yiyecek, ekonomik bir etken, daha doğrusu savaşı zorlayan glerden biri..."

Lucia konuşulanları dinlerken birkaç kaşık çorba daha içti, bizden yana bir göz attı.

"Yapığımız hiç de güzel bir şey değil, çocuklar a aına bekliyor, ben de oturmuş yiyorum."

Lioşa atıldı.

"Beklesinler, ölecek değiller ya!"

Lucia bizi çağırdı.

"Olur mu öyle şey? Hadi yemeğe gelin çocuklar!"

"şımartma! A değil onlar. Lozniak, sen a mısın?"

Dudaklarımı ısırarak kötü kötü konuştum.

"Hayır!"

"Görüyorsun işte kimse yemek istemiyor."

"Ah, doğru değil. Öyle görünmeye çalışıyorlar..."

Cevap vermedim. Lucia, Krivenok'a döndü. Sevecenlikle!

"Ya sen, Pavlik, neden inatçılık ediyorsun?" diye sordu.

"Hi."

"Gel ye!"

"Of, bırak beni."

"Neniz var sizin arkadaşlar?"

Lucia ekmeği, bulamaçtan arta kalanla karavanayı aldı, bize doğru yürüdü. Karavanayı, ekmeği, kaşığı bana uzattı.

"Yiyin!" dedi.

Krivenok bir şeyler homurdandı, sigara içmeye başladı. Böyle açıkta sigara içmek yasaktı. Kesinlikle bunu unutmuş olmalıydı. Sigarasından bir nefes çekti, ateşinin ucu göz alıcı bir kırmızılıkla yandı. Çeltik sertçe bağırdı.

"Hey sen, oradaki, dikkatli ol!"

Krivenok'a alçak sesle:

"Yiyelim," dedim.

Cevap vermeden sigara içmeye devam etti.

İşte, sevincin, diye düşündüm. Beklemeye değdi...

Lucia'nın hafifçe aydınlanmış silüetini hüznün ve küskünlük içinde seyrediyordum. Lioşa'ya nefretle baktım. Onun bu küstahlığını, ilkel şakalarının kabalığını nasıl fark etmiyor anlamıyordum. Sanki içimizde en iyimiz o imiş gibi davranıyor, onun yanında oturmaktan, onunla birlikte yemek yemekten hoşlanmış gibi geliyordu bana.

Çeltik bıyıklarını sıvazlayarak:

"Tamam," dedi. "Çorbayı içtik. Tanrı izin verirse yarın kahvaltı da ederiz. (İkinci karavanayı aldı.) Şimdi üstüne çay içelim bakalım."

Ama çay içilemedi. Daha karavananın kapağı kaldırılmadan yukarıdan keskin, beklenmedik vınlamalar duyuldu: "Piuu... Piuu!"

Çevremizde patlamalar oluyordu. "Tır-r-r! Tır-r-r! Tır-r-r!" Sıcak dalgalar yüzümüze, sırtımıza çarpıyor, bizi toprakla örtüyordu. Yakınımızda parıldayan bir alev karanlığın içinde korkuyla donup kalmış insanları bir an karanlıktan söktü aldı. Bizi köretti. Yeniden "Piuu... Piuu..." sesleri çınladı havada. Çeltik komut verdi.

"Yere yat! Tam siper!!!"

Siper üst duvarından kendimi atıp ötekilerle birlikte siperin koyu karanlığına düştüm. Birinin ağırlığı altında ezi-

liyordum, üstelik düşerken postalının topuğuyla hızla sırtıma çarpmıştı. Canım yanıyordu. Ayaklarımızın altında toprak çatlıyordu... Bir, iki, üç kez sarsıldık... Başlarımızın, kamburlaşmış sırtlarımızın üzerinde toprak topakları parçalanıyordu.

Sonra her şey sustu. Çeltik olağanüstü bir gerilim taşıyan bu sessizlikte, "Köpekler," dedi dişlerini gıcırdatarak. (Bizi karanlıkta itip kakarak, kalktı.) "Yerimizi mi buldular, yoksa rasgele mi ateş ediyorlardı?"

Başçavuştan sonra herkes kıpırdanmaya başladı. Herkes şaşkındı. Kimse bu olanları beklemiyordu.

"Tanrım! Nasıl korktum."

Birden hemen yanı başımda Lucia'nın sesini duydum, sarsıldım. Hafifçe titreyen sıcak bedeni biraz önce sırtıma dayanmıştı. Anlaşılmaz bir beceriksizlikle ondan uzaklaştım, siperin dibinde döne döne ona yer açtım. Hepimiz kalkmıştık, Çeltik'i izleyerek düzlüğe çıktık. Branda bezinin başında Lioşa oturmuş, sanki hiçbir şey olmamış gibi çorba içiyordu. Güldü.

"Bu ne iş yahu, bir hiç yüzünden kendinizi siperde buldunuz. Gözünü budaktan sakınmayan yiğitlere bakın hele! Sizi bir solukta çıktığınız deliğe sokar bunlar be!"

Kimse karşılık vermedi. Çeltik ayakta dikilmiş, kaygı dolu sessizliği dinliyordu. İlk aydınlatma fişeği ardı sıra ateşten damlalar bırakarak tepelerin üzerinden uçtu, yarım dakika boyunca titrek ve solgun bir ışık yaydı çevreye, derken sönüverdi.

"Sen de pek cesursun bakıyorum," dedi Çeltik. "Burnunun üzerine düşmeyesin, dikkat et. Şakalann seni pek kötü, beklenmedik sonlara götürebilir."

"Hah! İnsan bir kere ölür, ondan ötesi de vız gelir bana."

Çocuklar yeniden branda bezinin çevresine oturdular. Arada sırada güvensiz ve çekingen bakışlarla Almanların bulunduğu yanı süzüyorlardı. Lucia hâlâ yatışmamıştı, siperin çıkışında ayakta duruyordu. Lioşa'ya;

"Hiç korkmamış olamazsınız değil mi?" diye sordu.

"Neden korkacakmışım ki?"

"Cesur insanlara imreniyorum. (İçini çekti.) Ben hâlâ alıştıramadım kendimi. Gerçekten tabansızın, ödleğin biriyim; korkunç bir şey..."

O anda Krivenok'u gördüm; sessiz ve içine kapanık, aynı yerde oturuyor, avucuna sakladığı sigarasını içmeye devam ediyordu. Ama düşünülmemiş yiğitliğini pek fark eden olmamıştı.

Bu arada Lioşa kaşığı iştahla yaladıktan sonra bütün vücuduyla doğruldu. gerindi, yeniden Lucia'ya yöneldi.

"Hadi küçük Lucia, cesaret! Bizim yanımızda korkacak bir şey yok! İstersen sana öteki birliğe kadar eşlik edeyim, ha?"

"Yo yo, teşekkür ederim, ben yalnız giderim. Çantam nerede, biliyor musunuz? Nereye attığımı hatırlayamıyorum."

Krivenok ilk kez yabancılaşmış bir sesle yavaşça:

"İşte!" dedi.

Lioşa çantayı ondan çekti aldı, kıza uzattı. Lucia çantayı omzuna astı, öteki birliğe yönelen yolu tutmak için topu dolandı, Lioşa, yanı sıra yürüyordu.

"Yemek için teşekkürler çocuklar! Hoşça kalın!"

Lioşa yine aynı saygısızlıkla, "Aufwiederschen." dedi.

Çeltik, Lucia'ya seslendi.

"Sık sık gel olur mu! Bizi unutma ha!"

Krivenok'a yaklaştım, devrilmiş karavanayı kaldırdım. Yanına oturup elimdeki kuru ekmek kabuğunu yavaş yavaş gevelemeye başladım.

Gece yarısına doğru ay göründü.

Ufukta hiç sezdimeden yükselmişti, daha da yükseklerle tırmanıyordu. Soluk temmuz göğüne görkemli yuvarlaklığını çizmeye hazırlanıyordu şimdi. Bütün gece boyunca gökyüzü bundan daha karanlık olmazdı artık. Donuk bir ışık doğuda gittikçe yayılan mavimsi bir sisi yırtmaya çalış-

şıyor, batıda da solgun yeşil bir ışık demelinin zorladığı gökyüzüne yayılıyordu. Kuzeyden esen tatlı bir rüzgâr iç çekişleri hatırlatan tanımı zor sesler getiriyordu, işte uzak bir gürültünün yankıları; hızla giden bir otomobil yokuş yukarı çıkarken yana kayan bir kamyon... Uzakta, belki de Prut'un öte yakasında, gürültücü, küçük küçük noktalardan oluşan toplar, görünmez bir bulut onları saklıyormuş gibi birbiri ardı sıra, arkalarında izler bırakarak yanıp sönüyorlardı.

Üzerinde bir yiyecek kırıntısı bile kalmayan branda bezinin başında oturmuş, geceyi dinliyorduk. Çeltik dirseğine dayandı, dumanı açgözlülükle yuttu, Popov benim yanı başımdaydı. Lukianov artan çayla karavanaları yıkıyordu. Sıra ondaydı bugün. Lioşa dönmüştü, yerlerde yuvarlanıyordu keyfinden; gücünün taşkınlığı, gizemli bir doyumluluk, göğün kafesine yığılıyor, onu soluk soluğa bırakıyordu. Krivenok bize yaklaşıyor, siper ön duvarının kenarında, uzakta oturuyordu.

"Çok hoş!" dedi Çeltik. (Sesinden hoşnutluk okunuyordu.) Şimdi, bizim oraları, Kuban ne kadar sıcaktır kim bilir... İnsanlar sabahtan akşama kan ter içinde tarlalarda çalışıyorlardır. Oysa, biz burada ne yapıyoruz? Hiç! Yiyip içip yan geliyoruz. Böyle devam ederse, savaşta olduğumuzu bile unutacağız. Ha ne dersin Lozniak? Sen ne kadar kalmıştın hastanede?"

"Dokuz aydan üç gün eksik."

"Yaa, ağır yaralı olduğuna inandım. Bacağından... dı, değil mi?"

"Kalçamdan."

"Yaa..." dedi belli belirsiz acıyan bir sesle. (Bir an düşündü, hemen ekledi.) "Canı cehenneme savaşın. Büyükbabam Japonlarla savaşırken öldü, babam da Birinci Dünya Savaşı'nda Almanlarla gırtlaklaşırken. Kardeşim Stepan, Khalkin-Gol bölgesinde sakat kaldı. Bir gözü kör ve çolak döndü eve... Şimdi sıra bende... Ama bu defa son söz söyleyecek artık. Ya Hitler bizi perişan eder ya biz onu. Bu arada

düşünüyorum, çocuklarım, onlar da babasız mı büyüyecekler acaba?"

Lioşa ayağa kalktı.

"Dinle! Savaş diyorsun, Hitler diyorsun... Sen hiç savaştan önce savaşın ne olduğunu düşündün mü, ha? Ne gezerek değil mi! Sen basit bir kolhozdaydın. Sığır güdüyor, çıplak ayaklarımla tezek yoğuruyordun. Tamam mı? Ya sonra?"

Çeltik doğruldu, baktı.

"Sonra, ne?"

"Hiçbir şey değildin sen! Ama, şimdi? Bak şu savaşın sana ettiği işe. Başçavuş oldun, seni bir birliğin başına getirdiler, ulusal savaşın emrinde bir savaşçı, bir şövalye oldun... Göğsünde şıkır şıkır üç tane "cesaret" madalyası, üstelik partinin de..."

Çeltik pek şaşırılmıştı.

"Aman, ne güzel konuşuyorsun! Şövalye ha! Sen biliyor musun ki, babamın göğsünde, benim madalyalarımın onkatı haç vardı. Peki sonra ne oldu? Sen kalk, 'şövalye' diye alay et, öyle mi?"

Sinirlenmişti de. Lioşa otların üzerinde kaygısızca gerindi.

"Saçma bütün bunlar. Ben haklıyım!"

"Haklı mı? Çocuklarımı koruyabileceklerine inansam, bütün madalyalarımı geri verirdim. Yeni yıl girmeden şu savaş bitmeyecek olursa büyük oğlum Dimitri'yi askere alacaklar, biliyor musun? Genç, tecrübesiz... Daha ilk çatışmada postu deldirecek... Ya! Hiçbir şey görmeden, hiçbir şey bilmeden. Sen tutturmuş, "madalyalar" diyorsun. Senin keyfin gıcır, dilediğin gibi konuşuyorsun. Bekârsın tabii, ne od, ne ocak, kendi kendinin efendisisin. Ya ben... Evde dört can var bana bakan..."

Bakışlarıyla karanlığı taradı, içini çekti hüznle.

"Bu savaşın sonuncu olduğunu düşünerek seviniyorum. Çarpışmayı biz bitireceğiz. Başka savaş olmayacak artık. Olmamalı. Ben her şeye razıyım. Yeter ki, bu sonuncusu ol-

sun. Yeter ki, çocuklarımız aynı yoldan geçmek zorunda kalmassınlar artık."

Lioşa yan şaka, yan ciddi, "Ne diye savaşınlar canım," dedi. "Onlar daha akıllı olacaklar. Savaş, diyelim, insanlar için bir okul oldu."

"Geç bir kalem şu okul lafını."

"Saçma! Oğlanlar savaşmayacaklar mı? Ya kızlar? Örneğin Lucia. Bu iş ötekilerden daha mı kötü?"

"Bu neyi ispatlar? Doğru olduğunu mu sanıyorsun söylediklerinin? Lucia'nın yaptığı işi... Senin gibi... damızlık aygırlar arasında sürdürmesi kolay mı?"

"Ee? Neden?"

"Hiç! Lucia, gerçekten gözü pek, yiğit bir kız. Savaşın çabucak bitmesini, Tanrı'nın ona mutluluk bağışlamasını dilerim... O buna layık..."

Bu sözleri sessizce onayladık. Lucia'nın ardından bir şeyler söyleyecek kim vardı içimizde? Ateş yalazlandı, Çeltik sigarasından bir duman çıktı, sonra da avucunda söndürdü.

"Çok zor bir çocukluk geçirmiş. Bu iyi bir şey. Neden dersiniz, eğer bir kişi çocukluğunda zor günler geçirmişse daha sonra büyüdüğünde hayat onun için güzelleşir, iyi şeylerden sıkılmaz."

"Abartıyorsun," dedi Lioşa. "Bununla hayatın ne ilgisi var? Çok basit, durmadan seni hoşnut etmeye çalışıyor, onun için bu kadar savunuyorsun onu."

Çeltik kızdı.

"Beni memnun etmek mi? Amma hıyarsın! Onu tanı mıyorsun bile. Oysa, ben tanıyorum. Peki, nereden tanıyorum? Bu, insanın kanında olan bir şey değil. Bilsen, babası ne kahramandı! Bir kartal! Bizim oralarda, Kuban'da, gerçek bir devrimciydi. On sekiz kere yaralandı. Genç yaşında öldü. Lucia yabancı ellerde eğitildi. Sakin, tatlı günler mi geçirdiğini sanıyorsun sen? İşte bu yüzden o kadar... İnsaf- lı..."

Lioşa onunla aynı görüşte değildi.

"İstese yine senin için generalle konuşabilir, sen de tutmuş insafli diyorsun."

"Evet, doğru. Beni kurtardı. Yiğit bir kız. O olmasaydı boş yere kurşunlanmıştım. Budalalık bulaşıcıdır. Pisi pisi-ne, kurşun yedireceklerdi bana. Budalalar günümüzde de pek eksik değil. Fakat görüyorsun yaşıyorum. Her şeye el koyan zaman... Zaman."

Ben konuyu biliyordum (arkadaşlar anlatmışlardı), bu olay, Bug geçişi sırasında olmuş. Almanlar pek uzaklarda değillemiş, içerilere kadar sarkmışlar. Piyade ve topçumuz köprü başı tutacak zaman bulamamış. O sırada nereden çıktığı bilinmez, yaygaracı bir general peydah olmuş. Çeltik'le birliğini bu kıyıda tutmuş, topuyla nişan almasını ve bu yana doğru çekilmekte olan bizimkilerin üzerinden Almanlara ateş etmesini emretmiş. Çocuklar topu nişanlamışlar. Ama arkadaşlarının üzerinden ateş etmeye bir türlü cesaret edememişler. Çeltik de "Ateş!" diyecek gücü kendinde bulamı-yormuş. Geçitte kalabalık karınca sürüsü gibi kaynaşmak-taymış. Hiçbir şey yürümüyormuş, bir tıkanıklık varmış. O anda, aynı general, bir cipin üzerinde hızla gelmiş, Çeltik'in rütbelerini sökmiş, emir vermiş, askerler Çeltik'i tutmuş dik bayırın altına sürüklemişler. Arkadaşları hayretten donup kalmışlar. Tabur komutanının beti benzi atmış, devril-miş bir arabanın ardına gizlenmiş. Zaten topçu komutanı da, generalin kalpağının tepesini görür görmez bir yerlere savuşmuşmuş... Çeltik'in hayatı pamuk ipliğine bağlıymış artık.

Bu sırada Lucia, generale doğru atılmış. Cipe yetişmiş, önüne geçmiş, gitmesini önlemiş. Kıyıda bekleyen arkadaşlar ne bağırışıklarını duyamamışlar, sayhısca, generalin kollarını oynattığını görmüşler. Birden arabadan, emir subayı fırlamış, bayıra doğru koşmuş, Lucia da onu izlemiş.. Çeltik'i, yolu kesen müfrezedeki adamların makineli silahlarının altından adeta söker gibi almış.

"Kimse yardım etmedi bana; ne tabur komutanı, ne ötekiler. Sadece bir kız, tek bir kız kurtardı beni. İşte bu kız,

bizden bir kızdı."

Gökyüzünde ay yavaşça yer değiştirmişti. Adımladığımız toprakta kısa gölgelerimiz oynaşıyordu. Altüst olmuş topraktan ot kokusu yayılıyor, uyuklayan evren gecenin serin çiğini soluyordu.

"Böyle şeyler unutulmaz. Sonuna kadar belleğimden silinmeyecek. Mezara kadar hatta. Ama biz de onu zor bir durumdan kurtarmıştık. Buradakilerin hepsi bunu bilmez tabii. O günlerden kim kaldı zaten?! Popov... Bir de Krivenok... Ötekilerin hepsi yeni... Bir keresinde, akşama doğruydum, bizi cephenin yan tarafına aktarmışlardı."

Sigarasından son bir nefes çekti, toprağa bastırarak söndürdü.

"Bir vişne bahçesindeydik, ayakkabılarımı değiştirmek için oturduğumu hatırlıyorum. Çocuklar, hendek kazmakla uğraşıyorlardı, her birinin postallarında bir batman çamur vardı. O sırada bir asker koşarak geldi, Almanların bir köyde yaralıları sardıklarını anlattı. Orada yirmi asker ve genç bir kız varmış. Çarpışıyorlarmış. Yardıma gitmek gerekiyordu. Köy bir kilometreden fazlaydı bize. Çatışmanın başladığını duyduk. Siper kazmayı henüz bitirmemiştik, küreklerimizi attık, silaha sarıldık. Popov, hemen topu doldurdu, ateş etmeye başladı. Tek başınaydı, fakat öylesine çabuk ateş ediyordu ki, hepimizin yüzünü ak etmişti."

Popov memnun, güldü.

"Mermiler orada, burada uçuşuyor, nedense hiçbirine dokunmuyordu."

"Evet, her şeyi çok iyi ayarlamıştın doğrusu... Ha... Bir saatte tepeyi aştık, bu zaman süresince Popov Almanları bir adım bile yaklaştırmadı. Sonunda saldırıya geçtik, ateş açtık, Almanları püskürttük, eve girdik. İçeride piyadeler, istihkâmlar vardı. Derken Lucia'yı gördüm, bacağından yaralanmıştı. Hepsini dışarı çıkardık, sonra her biri ellerinden geldiğince ateş hattını geçmeye çalıştı. Krivenok, Lucia'yı taşıyordu. Kollarını Krivenok'un boynuna dolamıştı. Bütün cephe boyunca onu böyle taşıdı durdu. Mayınlar kudur-

muş gibi patlıyordu, ikisinin birden öldüklerini düşündüm bir süre sonra. Bereket her şey yolunda gitti. Yalnız bir hafta boyunca tabur komutanının gelip top mermilerini denetmesinden ödüm koptu. Popov hemen hemen hepsini kullanmıştı. Tanrı'ya şükür, bu arada hiçbir zırhlı saldırısı olmadı."

Lioşa hayranlıkla, "Müthiş!" dedi. "Müthiş vallahi..."

Her zaman gece yaklaşırken ortaya çıkan o düşünceli ve ağır hava dağılmıştı.

"Bir keresinde öyle bir numara geldi ki başıma, şaşırdım kaldım. Hastanedeydim. Bana öylesine yakındı ki, insanın inanası gelmez..."

Bize, en küçük ayrıntısına kadar "*Poltava hikâyesi*"ni anlatmaya koyuldu. Ona "*küçük ve çok şık*" bir revirde rastlamıştı. Kendisine nasıl üniforma hazırladığını, bahçe duvarını nasıl aşuğunu, ona nasıl gittiğini, ondan sonra neler neler olduğunu tatlı tatlı anlatıyordu. Hiç konuşmadan onu dinliyorduk. Başından geçen bütün maceralar ilkellik kokuyordu. İnsanda onu susturmak, "Doğru değil, yalan söylüyorsun!" diye bağırma isteği uyandırıyor. Hiç kimse Lioşa'yı durdurmuyordu tabii. Herkes duygularını belirlemeyen bir merakla sonuna kadar anlatıklarını dinledi.

Lioşa sustuğunda Çeltik, kuşku ve sabırsızlıkla mırıldandı, dizlerinin üzerinde doğrularak düşmandan yana baktı.

"Şu Fritzler neden bu kadar sakin anlamıyorum. Mermileri mi yok acaba? Belki de, birlikleri yer değiştiriyor."

Gerçekten bugün tek bir kurşun bile atmamışlardı Almanlar. Bu, bizi biraz kaygılandırıyordu. Yine de her şey sakin, sessiz ve gürültüsüz olduğu sürece korkunç şeyler düşünme arzusu doğmazdı kimsede.

Biraz ötede, siperlerin yanı sıra birtakım insanlar bize doğru geliyordu. İki kişiydiler, patikayı izleyeceklerine dağ bayır aşarak dosdoğru yürüyorlardı. Biraz sonra Lioşa'yı hemen susturacak kadar tanıdık birinin sesini duyduk.

Tabur komutanımız yüzbaşı Protski'nin çatlak bariton

sesi karanlığın içinden duyuldu.

"Hey, topçular, neredesiniz? Hepiniz uyuyor musunuz yoksa?"

"Hayır, yüzbaşı yoldaş, uyumuyoruz..." dedi Çeltik.

Karşılama için ağırbaşlı bir davranışla ayağa kalktı.

Biz öylece oturuyorduk, başlarımızı tabur komutanından yana çevirmiştik. Hepimiz tetikteydik; onun bir neden olmadan gelmeyeceğini biliyorduk. Gerçekten de Protski topa yaklaştı, her zamanki sertliğiyle Çeltik'e:

"Burada neden nöbetçi yok?" diye sordu.

"Hepimiz buradayız. Kimse uyumuyor yüzbaşı yoldaş."

Bu açıklama ve "yüzbaşı yoldaş" kelimelerine yaptığı vurgulama haklı çıkma isteğini açıkça ortaya koyuyordu.

"Hepiniz buradasınız da düşmanı kim gözlüyor?"

"Hepimiz."

"Ya!.."

Yüzbaşı hendek boyunca daha ötelere gitti. Çeltik sessiz, suskun yanında yürüyordu. Emir eri de makinelisini göğsünde sımsıkı tutmuş, onları izliyordu. Protski topun önünde durdu, düşündü.

"Ne zamandan beri, burada, savaş bölgesindesiniz?" dedi Çeltik'e.

Çeltik düzlükte birkaç adım attı.

"Bu bölgede mi? Şey... Yüzbaşı yoldaş... On on ikisinden bu yana. Demek dört gün kadar oluyor."

"Öyle ha, başçavuş... Demek buraya geleli dört gün oldu ve siz hâlâ topu gizlemek için bir hendek kazmadınız?"

"İyi, ama, biz zaten..."

"Evet, neden kazmadınız bakalım?"

"Bize böyle bir şey emredilmedi. Üstelik, biz başka bir yere kaydınlacağımızı düşünüyorduk. Biliyorsunuz, biz durmadan yer değiştiririz."

"Yer değiştirirsiniz demek! (Yüzbaşı kızmıştı.) İlk defa mı savaşıyorsunuz?"

Çeltik susuyordu. Protski parnağıyla karanlıkta bir sa-

vaş bölgesini göstererek emretti.

"Şuradaki, mitralyözü yarın susturacaksınız. Bunun için size on mermi ve on dakika veriyorum."

Çeltik sordu.

"Buradan mı?"

"Ya nereden olacak?"

"Burada açık bir hedef oluruz, ateş altında kalırız yüzbaşı yoldaş..."

"Olabilir. Eğer siz metrislerle çevrenizi tahmin etmezseniz, kendinizi savunmasını bilmezseniz, tabii ateş altında kalırsınız."

"Nasıl olur yüzbaşım, (Çeltik kızmıştı) dediğiniz siperi yapmak için tek bir giriş yok elimizde. Burada gördüklerinizin hepsi kerpiçten."

"Aramak gerek."

"Buralarda ne bulunabilir ki? (Biraz düşündü, ekledi.) Üstelik bu arazide..."

Protski öyle kolay kolay inandırılacak insanlardan değildi, verdiği karardan dönmezdi. Daha önceden davranışlarını yakından biliyorduk. Bizim birliğin en sert komutanıydı.

"Anladın mı?"

Çeltik'in de kendine özgü bir yaradılışı vardı tabii ve kızmıştı. Öfkeliydi, herhangi bir üstüyle de inatlaşacak kişilikteydi.

"Anlamayacak bir şey yok! Verdiğiniz doğum günü armağanı değil ya!... Üç gündür cehennem ateşi altındayız. En yakında olan biziz. Bırakın mitralyözlerini ortadan kaldırmayı, kendi topumuzu kaybetmekten korkarım. İyice hazırlıklı olmak gerekir."

"Hazırlanın öyleyse siz de..."

"İyi, hoş da bu savaş noktasını bırakmak, yerleşeceğimiz yeri de iyice tahkim etmek gerekir. Bu da tek bir gecede yapılamaz."

Yüzbaşı bu kez daha kararlı bir sesle sözünü kesti Çeltik'in.

"Pekâlâ! Tamam! Tartışmayı kes artık! Tam üç saatte hazırlıklarınızı yoluna koyun."

Tabur komutanı yan çark ederek bizim savaş bölgemizi terk etti. Emireri bir gölge gibi arkasından yürüyordu. Çeltik sessiz, bakışlarıyla onları izledi. Hiç konuşmuyorduk, durmadan alanı adımlayıp duruyorduk. İlk patlayan Lioşa oldu. Kudurnuş gibi homurdanıp otların üzerine tükürdü.

"Allah kahretsin şu komutanları! Onlar inlerinde rahat rahat otururken bizden ateş etmemizi istiyorlar. Pişman olacaklar, ölülerin gömülmesine bir gün bile yetmeyecek."

Ağır bir sessizliğin orta yerinde Lukianov gürültüyle soludu.

"En tehlikelisi bayanlar," dedi.

Çeltik susuyordu. Arkadaşların ne söylediklerini duymuyormuş gibi hiç kimseye aldırmadan bir şeyler anlamak istercesine geceyi dolduran seslere kulak kabartıyordu. Birden küfretti, sipere indi, orada yarım dakika kadar kaldı, evrak çantası omzunda, makineli göğsünde çıkageldi yeniden.

"Birazdan dönerim," dedi. "Popov, yerime sen bakarsın. Krivenok, sen benimle gel!"

Krivenok hiç acele etmeden kalktı, karabinasını aldı, Çeltik'i izledi. Ayın hafifçe aydınlattığı alacakaranlıkta uzaklaşarak yavaş yavaş gözden kayboldular.

"Alay komutanına gitti," dedi Lioşa. "Ama neye yarar."

Alay komutanı, Çeltik'in eski dostuydu. Bizim başçavuşu yere göğe sığdırmazdı. Ona verdiği sözü kesinlikle tutardı. Acaba şimdi de başçavuşumuz tabur komutanının verdiği emri geri aldırmaı başarabilecek miydi?

Arkadaşlar da meraklanmaya başlamışlardı. Siper üst duvarının üzerinde hiç konuşmadan birbirimize sokulmuş oturuyoruz. Ne zaman kendimizi bir mutsuzluk karşısında duysak, böyle yaparız. Şimdi, Lioşa bile bana eskisinden daha sevimli görünüyor. Hayatımızda en önemli şeyin yarın bizi bekleyen sınavı olduğunu hissediyorduk. Bu bizi

görünmez bir güçle birbirimize bağlıyordu. Lioşa boğuk bir sesle:

"Ne yapabilir ki?" dedi. "Bir emir verdi, ötesi onu ilgilendirmmez. Ama, biz, aptalcasına postu dedirteceğiz."

Karanlığın içinden Popov'un sesi geldi:

"Amma da hıyarsın. Ne bok yemeye böyle konuşuyorsun? Biz piyadeye ayrıldık... Ateş etmek zorundayız..."

"Saçma bütün bunlar! Piyadeye ayrılmışız... Bu, bizim körü körüne itaat edeceğimizi göstermez... Onun kafasından her geçeni gerçekleştirmeye kalksak, bir hafta içinde hepimiz postu deldiririz. Berlin hâlâ çok uzak! Oraya varmak için kilometreler, kilometreler gerek."

"Nedenmiş o" dedi Popov inançla. "Kafamızı kullanmazsak, tabii başaramayız."

Lukianov kaputuna sarındı. Düşünceli düşünceli bakıyordu.

"Ne yapabiliriz ki?.. Emir emirdir. Yerine getirmek gerek."

Lioşa kanmıyordu, sertçe Lukianov'a döndü.

"Emir, emirdir ha! Eğer bir emir doğruysa, bunu ben bütün varlığımla hissedirim. Eğer değilse, çatlasan da patlasan da bana hiçbir şeyi kanıtlayamazsın."

Lukianov omuzlarını silkti.

"İspatlamaya kalkmak neye yarar. Savaş, yargılama oyunu değil ki... Burada önemli olan sonuçtur."

Lioşa iyice öfkelenmişti.

"Aman, ne kadar da akıllısın! Bütün bunları keşki Protski'ye söyleseydin. Belki seni takım komutanı yapardı."

Lukianov, bu konuşmayı sürdürmeye değer mi diye düşünmüş olacak, sustu. Sonra da son derecede sakın:

"Sorunu kökünden çözmeyecekse, tartışmak neye yarar?" dedi.

"Aman, ne kadar da kumazsınız!" *'Kökünden'* ha! Sen, belki beni kendinden daha budala sanıyorsun... Ben, enstitü

filan bitirmedim arkadaşım, ama işim hep tıkırında gitti, senin gibi 'içerde' de yatmadım."

Lukianov'un yüzünün solduğunu, sanki bir acının etkisiyle yüzündeki çizgilerin gerildiğini karanlıkta bile görür gibi olduk. Elleri gücünü yitirmişti, dizlerinin üzerine düştü. Lukianov bu kez uzun bir süre konuşmadı. Elimden geldiğince sesimi betleştirerek;

"Sen gerçek bir budalasın Lioşa," dedim.

Lioşa, hemen bana döndü.

"Ne? Budala olan sizlersiniz be, hem de sırlıslıkam budala!"

Popov öfkeyle atıldı.

"Neden böyle konuşuyorsun sen?" dedi Popov, söze karıştı. "Çok kötü sözler ettin Lioşa. Lukianov doğru söyledi. Sen çok kötü bir arkadaşsın."

Lioşa burnunu çekti, küfretti.

"Hepinizin canı cehenneme! İyi ya da kötü! Canınız isterse. Hem iyiyi, kötüyü asıl siz yarın göreceksiniz."

Popov başını salladı.

"Sen bir hayvansın Lioşa! Kötü bir yaratıksın. Ah, sen nesen, bir bilsen..."

Lioşa, öfkeden kudurmuştu, siper duvarından kalktı, biraz uzaklaştı, ötede bir yere oturdu.

Ona duyduğumuz kine ve düşmanlığa karşı koymaya çalışarak susuyorduk. Onunla hesaplaşmamıza kafamızın içini dolduran daha önemli kaygılar engel oluyordu.

Bu sırada düşman tepelerinden harekete geçen bir araçtan çıkan sesler gibi bir gürültü geldi. Vınlamalar duyuldu birkaç kez. Sonra homurtular birden kesildi.

Elimizde olmadan kulak kesildik. Koyu karanlığın örttüğü ötelere sanki düşünce gücüyle delmeye, bu anlaşılmaz gürültünün nedenini çözmeye çalışıyorduk. Popov beni çağırdı.

"Lozniak! Bir nöbetçi gerek. Dinlememiz şart. Bugün neler oluyor, hiç anlamıyorum."

Makineli tüfeğim omzumda, mevzide gidip geliyor, karanlık bölgeyi inceliyorum. Ay, daha yukarılara tırmanmış. Bütün her yeri, bir yanı hafifçe yassılmış gözüyle iyice aydınlatıyor. Birkaç temmuz yıldızı ta yukarlarda kendi halinde ışıldayıp duruyor. Hiç kimsenin uyumadığı bir sırada nöbetçi olmak, çevrende ne olup bittiğini kollamak pek öyle zor bir iş değildir. Üstelik böyle ay ışığının bol olduğu, yüzlerce kilometre ötesinin bile açıklıkla görülebildiği bir gecede. Yine de bu iş ezmeye başladı beni. Günün sıcaklığıyla dopdolu siperin içinde ötekilerle oturmak, orada sessizliğe gömülmek istiyorum. Otlara uzanmanın, gökyüzüne, yıldızlara bakmanın, kötü duygulardan sıyrılıp, geçmişi düşünmenin, bu kapkara gökyüzünde titreşen yıldızların vatanının üzerinde de parıldadığını düşleyerek oraları anmanın ne kadar güzel bir şey olduğunu, bu hakkı kaybedince, daha iyi anlıyor insan...

Yarın bizi çok zor bir görev bekliyor. Sakin geçen şu bir

hafta boyunca arkadaşlar tembelliğe alıştılar. Ee, tabii, düşmanla böylesine karşı karşıya olmaya alışkın değiller. İşte şimdi bu yüzden böyle kaygılılar. Bana gelince, ben de korkuyorum biraz. Çevremde olup bitenlerin sessizce gelişmesi, hiçbir güç harcamayı gerektirmemesi, durmadan daha kötüsünü beklemeye gerek duyurmaması güzel bir şey. Ama, benim şöyle rahat bir soluk almaya hakkım yok. Şu budalaca savaşa görülecek özel hesaplarım var.

Bir yıldan fazla bir süredir yatışmayan bir acı yaşıyor içimde. Korkuyu da aşıyor bu acı. İnsanlara özgü bu duygu, acımasız. Yüreğimi yakıyor. Öлке mi, nefret mi, yoksa önüne geçilmez bir öç alma susuzluğu mu? Ne olduğunu pek bilemiyorum. Ama bu yakan acı bağrımı daladıkça barışa ulaşamayacağımı çok iyi biliyorum. Kolay bir yaşam özleyemem artık. Felaketlerin, acıların önünde yürüyeceğim ve sonuna kadar her şeye katlanmasını bileceğim.

Her şey bir güz sabahı uzaklardaki vatanımda, Vitelosk eyaletindeki sınırın hemen yanı başından geçen bir yolun kıyısına kurulmuş küçük bir kasabada oldu bitti.

Dünyada binlerce benzeri olan, hepimizin bildiği bir yoldu burası. Pek düzgün, pek geniş değildi. Fakat hangi nedenle bilmem, Almanların canice amaçlarını gerçekleştirmek için seçtikleri bir istasyona gidiyordu bu yol. Kademeli olarak boşaltıyorlardı burayı. Zaman zaman buradan uzun kamyon konvoylar, zırhlılar cepheye yöneliyordu. Her yanı yapışkan bir çamur kaplamıştı. Hüzünlü güz yağmurlarının başladığı dönemdi. Düşman araçlarının tekerlekleri yol boyunca iki upuzun ve derin iz bırakmışlardı.

Biz altı gözcü, karanlık bir güz gecesi bu izleri izleyerek kasabaya girdik.

Amacımız neydi? Bunu, yalnız, bizi bir eve yönelten, komutanımız Kolya Bunyeviç biliyordu. O içeride bir şeylerle uğraşırken biz dışarıda ahırın arkasında, bostanın içinde ve ıslak bir üvez ağacının altında nöbet tutuyorduk. Bizde, Almanların bu gece kasabada olmayacakları izlenimi uyanmıştı. Çünkü akşama doğru büyük bir konvoy ha-

linde cepheye doğru gitmişlerdi. Hava soğuktu. rüzgâr esiyordu. Soğuk iliklerimize işlemişti. Kasaba uyuyordu. Yine de, izimizi bulacak, bizi gammazlayacak alçaklar olabilirdi. Bunu çok geç anladık.

Gün doğmaya başlamıştı. Bizi izleyenlere ateş ederek bostanların arasından koşuyorduk, sonra yola çıktık, bir yara gibi derin izleri atladık. Peşimizde elliden fazla Alman polisiyle asker vardı. İçlerinden birçoğu daha kasabada vurulmuştu. Bizim de kayıplanmış vardı elbet. Vasya Cumski, yolda düşüp kalmış, Kolya Bunyeviç ağır yaralanmıştı. Benim de kalçama bir mermi yerleştirmişlerdi. Arkadaşlar bizi bir tepenin üzerine sürüklediler. Yolun ötesindeki büyük bir kayanın ardına gizlendik. Burasının artık son sığınağımız olacağını düşünüyorduk. Neden bilmem, peşimizi bıraktılar, bir iki el ateş ettikten sonra yeniden kasabaya döndüler.

Mermilerimiz tükenmişti. Gün boyunca daha uzağa gidemezdik. Çevremiz göz alabildiğine tarlaydı. Orman uzaktaydı. Karanlığın çökmesini beklemek için koca kayanın altına uzandık.

Öğleye doğru kasaba hareketlendi: Almanlar kasabada oturan herkesi, kadın, erkek, çocuk... Hepsini yol boyu sürükleyip getirdiler. Yolun kenarına geldiklerinde upuzun iki sıra yaptırılar. Sonra yoldaki izlerin içine yatmalarını emittiler. Bağırışmalar, yakanışmalar ve ağlama sesleri yankılanıyordu yolda. Birden silahlar takırdadı. İnsanlar, çamurlu suyun içine yattılar. Kasabanın öteki ucunda da zırhlı araçlardan oluşmuş büyük bir konvoy bekliyordu.

Araçlar harekete geçtiler. İnsanların yattığı izlere yöneldiler.

Bundan sonra olanları unutmak mümkün değil. Nişan aldık, ama sonra tüfeklerimizi yeniden indirmek zorunda kaldık. Aramızdaki mesafe çok uzaktı. Atış menziline girmiyorlardı bile. Üstelik elimizde kalan elli mermiyle ne yapabilirdik ki?! Yalnız bakıyorduk. Kolya Bunyeviç yanı başımızda öldü. Çarçabuk sarıverdiğim bacağım kanıyor-

du. İnceden inceye bir yağmur çiselemeye başladı.

Az sonra kasaba alev alev yanıyordu. İnekler böğürüyor, tavuklar gıdaklıyor, domuzlar homurdanıyordu. Alevlerin sardığı evlerin çevresinde şaşkına dönmüş koyunlar koşuyordu. Beri yandan da makineli tüfeklerin takırdadığı duyuluyordu.

Akşam arkadaşlar bizi tarlaların arasından ormana taşıdılar. Bunyeviç orada bir yere gömüldü.

Acıdan ve dayanılmaz öfkeden aklımı kaçıracığımı sandım. Geceleyin hastanede dişlerimle ceketimin vatkalarını parçaladım. Gündüz bacağımı kesmek isteyen Doktor Frumkin'le mücadele etmek zorunda kaldım. Hiçbir neden olmadığı halde hastabakıcılarla arkadaşlarımı aşağılıyor, sövüp sayıyordum herkese. Kalkmak, yeniden silahıma sarılmak istiyordum. Gücüm yetmiyor ve yaralı bacağımı saran dayanılmaz acı rahat bırakmıyordu beni. Sonunda karar verdim; ölmeliydim, hem de mümkün olduğu kadar çabuk. Yemek yemiyor, bana verilen ilaçları tükürüyordum. İğne yapmalarına da izin vermiyordum. Doktor, açıkça bacağımdan ve akli dengemden kaygı duyuyordu. Sonunda, beni uçakla cephe gerisine yolladı.

Gerideki hastanenin sessizliği içinde kendimi daha iyi hissettim. Bacağımı kesmediler. Doktorlar ruhumda olup bitenleri seziyorlarmış gibi bana çok iyi davranıyorlardı. Yaram günden güne iyileşiyordu. Yeniden cepheye dönme-yi umuyordum. Hastaların en uysalı ben olmuştum. Öğütlenen her şeyi aksatmadan yerine getiriyor, ilaçlarımı, hatta vitamin haplarını bile uysallıkla içiyordum. Ayrıca bacağı-mı alıştırmak için düzenli beden eğitimi yapıyordum. Gücüme yeniden kavuşmak, düşmanla olan hesabımı görmek istiyordum. Benim bulunduğum koğuştaki pek ağır anlamlı bir levha asılıydı: "*Düşmandan öcünü aldın mı?*"

İşte sonunda cephedeyim. Ben birliğe katıldığımda bizimkiler savunma durumundaydılar. Ön hatlarda hayat öylesine sıkıcı ve tekdüze idi ki... Ama ben umudumu hiç yitirmedim. Sabırla bekliyorum. Biliyorum, benim de zamanım

gelecek...

Ön hatlardan biri geliyor olmalı. Belirsiz bir gölge patikanın orasında burasında görünüp kayboluyordu. Bir süre sonra gölge şekillenip belirginleşmeye başladı. Koşar adım geliyordu.

Yaklaştığında cephenin verdiği emniyet alışkanlığıyla bağırdım:

"Dur! Kimsin sen?"

Bekledim.

"Bir dost, bir dost, çocuklar!"

Ses ayışığının doldurduğu patikadan geliyordu. Bu cevap yüreğimi hem tatlı, hem zehirli bir aemin pençesine attı. Tokası yana kaymış kemerimi düzelttim. Göğsümü şişirdim, kepimi Lioşa gibi sağ kulağımın üzerine yatırdım. Düşüncelerim bambaşka bir akıntıya kapılıverdi.

Bir gece kuşu gibi hiç ses çıkarmadan yavaşça yürüyen Lucia göründü biraz ötede. Oyuğun yanından geçti. Çocuklar canlandılar. Lioşa hemen ayağa fırladı, karşılamaya koştu kızı.

"Lucia! Kurtulabildin ha? Harika bir şey bu! Bekledik bekledik, sonunda dayanamadık. Gel yanıma! Dinlen biraz, ayrıca şundan bundan konuşuruz."

"Hayır çocuklar. Gitmem gerek, vaktim yok. Hepinize iyi geceler!"

İçimden sessizce ve ısrarla "Gitme, n'olur kal" diyordum. Bu dileğim gerçekleşse bile, bana hiçbir sevinç getirmeyecekti, biliyordum bunu da. Bütün bunlara karşılık her şeyimle kalmasını yürekten istiyordum.

"Gidiyorsun ha? Eh, peki, n'apalım! Seni geçireyim."

Lioşa yeni bir numara bulmuştu hemen. Törenselsel bir davranışla Lucia'nın dirseğini tuttu. Lucia kolunu çekti.

"Bir itirazın yoksa tabii. Var mı acaba?"

Lucia güldü.

"Hiçbir itirazım yok. Ama, kolumdan tutma..." dedi.

"A, tabii, olur..."

Lioşa acele ediyordu. Bu yine de onun Lucia'nın omuz-

larından yavaşça tutmasına engel olmadı. Geri hatlara yönelen patikada uzaklaştılar.

Popov bir sıçrayışta ayağa kalktı. Seslendi.

"Hey, Lioşa yoldaş, kim izin verdi sana? İzinsiz nereye böyle?"

Lioşa uzaktan;

"N'olacak canım?! Beş on dakika..." diye karşılık verdi ona.

Popov ne yapacağını bilmeden siperin üzerinde öylece kalakaldı.

Uzakta mısır tarlalarının ardında Lucia'nın gülüşü çınılıyordu.

Bu gülüş bende garip bir kıskançlık yarattı. Lioşa'nın kötü bir asker olduğunu, onun yaptığı gibi üstlere, üstelik Popov gibi geçici olanlarına pek itaat etmemek gerektiğini anlıyordum. Bana öyle geliyordu ki, bu itaatsizlik onu benden daha güçlü, daha bağımsız ve daha korkusuz kılıyordu. Ben de Lioşa gibi itaatsiz olmak, bağımsızlığımı kazanmak ve pek akla yakın olmamakla birlikte onun yargılama gücüne sahip olmak isterdim.

Kadınlar üzerinde dayanılmaz bir gücü olduğunu seziyor, geçmişle ilgili anlattıklarının gerçekten başından geçtiğine daha çok inanıyordum. Öte yandan bence Lucia'nın da hoşuna gidiyordu adam, Krivenok'la benim pek yoksun olduğumuz niteliklere sahipti, kaba bir atılganlığı vardı ve bu da ona, erkekçe bir güç veriyordu. Benim de buna ihtiyacım var. Geçmişteki yaşamını, pek namuslu olmayan, kibirli, eski bir futbolcu olduğunu biliyordum (zaten Lioşa ne olduğunu başkalarından pek saklamaz); her zaman şansı vardır, belki bunun bir özelliği yok, ama benimle Krivenok'u düşünürseniz, bu bizim için pek olağan sayılmaz.

Felaketler, kaygılar, hep onu şöyle bir sıyrır geçer. Bir keresinde bize savaştan önce başından geçen bir olayı anlatmıştı; Novorosisk'te çimento fabrikasında çalışıyormuş. Kendisi gibi bir sürü serseriyle bir gemiciye sataşmış. Sonra da hep birlikte belindeki geniş gemici kemeriyle kıyasıyla

bir sopa çekmişler adama. Gemiciyi yıkan Lioşa'ymış. Fakat denizcilerin onları parkta kıstırdıklarında yine paçayı kurtaran Lioşa olmuş. En yüklü payı da arkadaşı Fedia almış.

Savaşın ilk günlerinde Lioşa siperlerden uzak kalarak çevresinde özel bir ilgi çemberi yaratmayı başarmış. Sonunda kendini Varonej yakınlarında cephede bulmuş. Her şeye karşılık ön hatlara yollanmamış. Sonunda her nasılsa Genelkurmay'dan bir generalin emrine atanmış. Evet, bu general, bir Genelkurmay subayıymış ve cepheyi gezmeyi hiç sevmemiş. Lioşa ve generali izleyen iki emir subayı, bir şoför, bir aşçı ile bir berberin generallerinin rahatından ve güvenliğinden başka düşündükleri yokmuş. Bu talih, o uğursuz sabaha kadar sürmüştü. Generalin arabası kötü bir rastlantıyla Almanların hemen yol kenarına döşedikleri bir mayına çarpmış. İçlerinden birkaçını gömmüşler, generali Moskova'ya yollamışlar. Lioşa'ya gelince... O bu işi birkaç yara bereyle atlatmış. İki haftasını cephe gerisindeki bir hastanede geçirmek zorunda kalmış. Daha sonra bir piyade birliğine atanmış. Burada kendini yutturmak için tankçı olduğunu söylemiş. O birlikte zırhlı araç olmadığından Lioşa'yı tanksavar bataryasına yollamışlar. Topları oynatabilmek için güçlü olmak gerek. Eh, Lioşa da generalin emrindeyken epey semirmişmiş doğrusu.

Başlarda büyük havalar atıyor, Çeltik'c' itaat etmiyor, Popov'un söylediklerinin hiçbirini yerine getirmiyordu. İş gücü *"generalle yaptıkları gezileri"* ballandırmak, *"generalle yaptıkları tartışmaları"* anlatmaktı. Günden güne Çeltik'in şanlı geçmişini pek umursamadığını görünce daha alçakgönüllü olmaya başladı.

Bütün gürültüleri boğmuş toprağın üzerinde sessiz, kaygılı bir gece dolanıyor. Geceyi yarılalık. Ay ulaşabileceği en uç noktaya varmış, pırıl pırıl parlıyor. Mısır yığınları kıpırtısız, net gölgeler yansıtıyor. Bazen kümelerden birinden birinde bir şeyler kıpırdıyor gibi geliyor. Gözleri-

mi o yöne dikeyiyor, uzun uzun bakıyorum. Keskin bakışlarım var, biliyorum. Fakat bir şey göremiyorum. Almanlar sessizlik içinde. Yere uzanmış bir devin kamburuna benzeyen basık tepelerin gölgeleri ufukta soluk çizgilerle belirleniyor. Motor gürültüleri ya fark edilemeyecek kadar azaldı ya da uzaklaştı gitti. Şimdi gecenin sessizliğini pek ender, umulmaz ses"cik"ler bozuyor.

Popov siperce indi. Bir şeyler arıyor, gürültü ediyor. Lukianov da Lioşa'nın kendisine yaptığı kaba davranıştan bu yana, hiç konuşmadan ve siper duvarının üzerinde kıpırdamaksızın oturuyor. Atış noktasına kadar yürüyorum. Aklim hep Lucia'da...

Lioşa gitti. Kendini onun yanında rahat hissediyor. Öyle olmasa, böylesine neşeli, böylesine muzipçe güler, yüreğimi dağlar mı? Biliyorum, Lucia erkek kız. Herkesle iyi geçinir, genç ihtiyaç, tanıdık tanımadık, herkese sevecen ve nazik davranır. Uzun süredir katılaştığımız ruhlarımızı o yumuşattı. Herkese nasıl davranırsa davranırsın, duru gözlerinin sıcaklığı bana umut verdi. Ben asker Lozniak, pek bilmiyorum, ama dostuz biz. Aramızda daha ciddi şeyler vardı yalnızca. Şimdiye dek tanımlanamamış küçücük bir şey noksan. Bu ifade edilmemiş sözler bulunduğunda sanıyorum her şey yoluna girecek. Bir türlü cesaret edemiyorum. Bir kez daha serin kanlı düşündüğümde az da olsa bu genç kıızı çekebilecek niteliklere sahip olduğuma inanıyorum. Lioşa gibi olsaydım başka olurdu tabii...

Sessizliğin içinde işte böyle düşünüyordum, birden en ön siperlerden gelen bir yaylım ateşi geceyi uyandırdı. Gürültülü bir mermi demeti düzlükte bekleyen zırhlı bir aracı aydınlatarak, "*askerden arınmış bölge*"nin üzerinden hızla geçti. Mermilerin birçoğu sekti, şimşek gibi çeşitli yönlere dağıldı. Ön hatlar üzerinde bir aydınlatma fişçesi yükseldi, kısa yaylım ateşi takırdadı ve kör edici ışıktaki siperlerin çevresiyle zırhlı aracın iskeleti aydınlanıverdi. Buradan askerlerin ne yaptıklarını pek fark edemiyorum. Mitralyözleri gecenin içinde homurdanmaya başladı. Tüfekler de ağır-

başlı bir sesle zaman zaman bunlara karışıyordu.

Lukianov'a yaklaştım. Popov sığınaktan sıyrılıp çıktı: Sakin ve tetikteydi. Ön hatlar üzerinde iki yeni aydınlatma fişeği parıltıyordu. Mermiler çarpışıyor, birleşiyor, ayrılıyor, "askerden arınmış bölge" üzerinde gürültülü bir yelpaze çiziyorlardı. Bir süre sonra Almanlar sustular.

"Burada durmayalım, sipere inelim," dedi Popov.

Lukianov'la ben buna pek gönülsüz katıldık. Popov topa gitti. Bizim için yapılacak tek şey dinlemek, bakmak ve beklemektir.

"Belki bunu, öncülerini gizlemek için yapıyorlar," dedi Lukianov.

Gece ılık ve suskundu. Arkadaşımın sesi sanki üşür gibi hafifçe titriyordu.

"Eğer bizim öncüler olsaydı, aydınlatma fişeği atmazlardı," dedim.

Bir süre sonra, ön hatlardaki karışıklık yatıştı. Bir ses işittik. Galiba bir komutandı. Son mermi sesleri de sustu. Fakat hâlâ aydınlatma fişekleri gökyüzüne yükseliyor, ta uzaklardan, sel yatağına dönmüş boz renkli bölgeye sönük ışık yansımaları yolluyordu. Popov küfrediyordu ağız dolusu. "Alçak herif! Şu Hitler deyyusu göreceğününü bir gün..."

Üçümüz de topun hemen yanındayız. Lukianov top kundağının üzerinde oturuyor. Popov ile ben karanlıkları araştırıyoruz.

İşte tam bu sıradaydı, Çeltik'le Krivenok çıkageldiler.

Başçavuş koşarak atış noktasına geldi, soluk soluğaydı. Kızmışa benziyordu. Onarılması zor bir şeylerin olup bittiğini anladık hemen. Daha topa yaklaşmadan hoşnutsuzluk dolu boğuk bir sesle;

"E, hadi bakalım!" diye bağırdı. "Kürekler nerede? Hey, ne duruyorsunuz? Sen Lozniak! Bütün kürekleri getir, kazacağız! Hadi! Duymuyor musunuz beni?"

Basamaklarda cline geçirdiği küreği kaptı, topun yanındaki toprağı kazmaya başladı.

"Lukianov! Buradan sekiz adım say. Başla! Lioşa nerede?"

"Lioşa, Lucia'yla gitti. Emrime karşı koydu."

"Hele bir geç kalsın, görür o. Serseri keraneci!"

Başçavuş bumundan soluyordu, kızmıştı, mevzi işini halletmeye çalışıyordu. Yeniden bana döndü.

"Hey Lozniak! Mısırları biraz öteye at."

Lukianov pek gizleyemediği bir kaygıyla:

"Ateş edecek miyiz?" diye sordu.

Çeltik pek şaşıtı buna.

"E, tabii! N'olduğunu duymuyor musunuz? Almanlar yolları mayından temizliyorlar. Anlaşıldı mı?"

Lukianov tepeden tırnağa dikkat kesilmişti. Küreğini kavrayarak dikildi; Popov çalışmayı kesti, hepimiz şaşkın şaşkın başçavuşa bakıyor, bir açıklama yapmasını bekliyoruz.

Çeltik kazmayı bıraktı, sesini yükseltti.

"Eee, ağzınızı açmış, ne bakıyorsunuz? Hiçbir şeyi anlamıyorsunuz ha? Eh, yarın anlarsınız. Gürültüleri işitmediniz mi?"

"Evet, işittik..." diye cevap verdim.

"İşte böyle. Boş yere olmaz bu gürültüler, kafanıza iyice sokun bunu."

Yeniden ve hırsıyla küreğine abandı. Geniş bir çukur, top için bir hendek kazmak için acele ediyordu. Gittikçe daha çok yaklaşan bir felaketin önsezisi içinde ve bir an ortalıkta kalakaldık. Bereket kendimizi duygularımıza koyverecek zamanımız yoktu. Küreğini sessizce ilk kavrayan Popov oldu. Hepimiz onu taklit ettik.

Dikkatle çalışıyor, toprağı dört bir yana atıyorduk. Sabaha çok az kalmıştı, daha çok kazmamız gerekiyordu. Anlaşılıyordu; yarın, piyadeler, topçular ve hepimiz için çok tehlikeli olacaktı. Hiç de imrenilecek bir durumda değildik doğrusu. Çeltik soluk soluğa ve aksırıp tıksırarak konuştu.

"Eh... Oldu işte!"

Küreği yere sapladı. Kemeriyle çantasını çıkardı, iç-hizatını biraz öteye, topa doğru fırlatıp attı.

"Oldu işte! Yarn şafakla mitralyözünü susturacağız. Ne olursa olsun! Alay komutanının emri bu. Elimizden geleni yapmak zorundayız."

Avuçlarına tükürdü, vargücüsüyle yeniden işe koyuldu. Lukianov onun yanını kazıyordu. Şöyle küreğinin ucuyla toprağı eşiyor, küçük bir küme yapıyor, sonra yavaşça siper duvarının üzerinden atıyordu. İlk geldiği sıralarda yine böyle çalışıyordu. Birkaç kürek attıktan sonra dinleniyordu hemen. Bu çalışma biçimi sinirlerimizi bozmuştu. Hatta Lioşa birkaç kez çatmıştı ona. Nice sonra bu zayıf ve hastalıklı adamın daha fazlasını yapamadığını anladık. Artık bu durumuna alışmıştık onun, dikkat bile etmiyorduk. Popov her zaman olduğu gibi işini kusursuzca tamamlamıştı. Ertesi gün topu handeğe sürükleyeceği yolu güzelce düzlemişti. Canla başla ve özenerek çalışıyor, tüm çabasını harcıyor, karanlığa eğiliyor ve toprağı dengeliyordu.

Krivenok zaman zaman kudurmuşçasına hızlı, zaman zaman da durarak, düşünceli bir havada, durmadan geri hatlara doğru bakıyor ve yavaşça toprağı kürekliyordu. Onu rahatsız edenin ne olduğunu biliyor ve susuyordum. Sonunda Krivenok dayanamadı, doğrularak bana döndü:

"Bana bak, gideli ne kadar oldu?"

"Aşağı yukarı bir saat."

"Lucia burada çok kaldı mı?"

"Yo! Peki durmadı, hemen ayrıldı. Lioşa da peşine takıldı kızın."

Krivenok sustu, kaygı içinde patikaya baktı. Lukianov konuştuklarımızı duymuştu sanırım.

"İyice kapıp koyverdi. Bu çapkını artık hizaya getirmek gerek. Hiç kimseye aldıracağı yok."

"Öğrenecek! İşte, gitti, gelmiyor!" dedi Çeltik yorgun bir sesle. Hele bir gelsin şu asalak, şu lanet futbolcu! Bak, beni bir daha unutabilecek mi!.."

Popov küreğinin ucundaki çamurları kazıyordu.

"Lioşa güçlü kuvvetli, o zaman iyi! Lioşa dikbaşı, Lioşa kötü. Bundan ötürü onu azarlamamak gerek. İşte benim düşündüklerim."

Çeltik gürültüyle soludu.

"Ben gösteririm ona azar neymiş. Hele bir gelsin. Değil mi Krivenok?"

"Gözdağı vermek ne işe yarar, daha önce yapacaktın bu söylediklerini."

"Fırsat olmadı ki. Ama bu kez bağışlamayacağım onu. Lucia'ya nasıl askını oluyor görüyorsun. Daha da ileri gitse, dolaşmasına bile izin vermeyecek."

"Lucia'nın da hoşuna gidiyor," dedi Lukianov. "Ayağının altında dolaşmasına izin vermemeliydi. Akıllı bir kız, ama..."

Çeltik burun kıvrıdı.

"Akıllıymış! Akıl ne işe yarar bu işte. Görmüyor musun, gerçek bir boğa gibi davranıyor bizimki. Önemli olan bu. Sen de tutturmuş, akıldan söz ediyorsun."

Lukianov kazma işini bıraktı.

"Pek özelliği olan bir durum göremiyorum ortada. Değişik düzeyde olan kişiler bunlar. Kuşkusuz bu da göz önünde tutulması gereken önemli bir etken."

Çeltik, bir "hımm" koyverdi, sonra doğruldu, sırtını hendeğin duvarına dayadı.

"Dediğin gibi, bir etken... Bak sana, bizim oralarda, Kuban'da geçen bir hikâyeyi anlatayım. Bizim sağlık ocağında genç bir hemşire vardı, eğitim görmüş, kişiliği olan biriydi. Ee... Ne düşünüyordu dersin? Bizim Ukraynalı oğlanlardan biriyle evlenmeyi... Bunu iyice kafasına koymuştu. Sonunda evlendi de... Oğlan da pek fena sayılmazdı. Ama zamanla şişindi de şişindi, neden şişinmesindi ki... Karısı doktor yardımcısı hemşireydi. Her şeyden elini eteğini çekti, içmeye başladı. Bu, onu yıktı. Kadın da ona göz yumdu, her şeyine katlandı. Daha fazlası gelmezdi elinden. Çocuklar elini, ayağını bağlamıştı. Eh, işte, bu da bir etken."

Lukianov bir süre düşündü.

"Olabilir, tabii..." dedi. Benzeri olmayan bir şey değil ki... Kadın seçmiş, bizde de Lucia ayırdı... Bunda ekeğin de büyük payı var elbet... Hele, bu erkek Lioşa gibi biri olur-sa..."

Bir saat sonra mevzi hemen hemen tamamlanmıştı. Geriye şevi düzlemek, bir de ön tarafta topun namlusu için dar bir yarık açmak kalmıştı. Tam o sırada atış noktasında Lioşa görüldü. Hiç gürültü etmeden tembel ve yavaş adımlarla bize yaklaştı. Çukurdan çıkardığımız killi toprak yığınının üzerine yorgun argın oturdu. Ay ışığı altında geniş omuzlu gölgesini ilk ben fark ettim. İçimde kin ve kıskançlık dolu kötü bir duygu kabarıyordu. Lioşa alaylı:

"Vay canına! Bakıyorum, yine de kazıyorsunuz ha?!" dedi.

Çocuklar yavaşça ona döndüler. Konuşmuyorlardı. Kazma işi durmuştu. Popov hâlâ çalışmaya devam ediyordu. Çeltik; tehdit eden bir sesle:

"Nihayet gelebildin ha?" dedi. "Nerelerde sürtüyordun bakalım? Kim izin verdi sana? Biz, senin için çalışan sağlam inekler miyiz, ha? Cevap ver be!"

Lioşa hiç cevap vermiyordu. Bu karşılamadan pek şaşırmaşa benziyordu. Güldü. Hemen yanı başındaydım. Ayışığının aydınlattığı güzel ve inci gibi dişlerinin donuk parlaltısını gördüm. Kaygısızlık içindeydi.

"A! Ne bağıırıyorsun canım! Bu kaba saba işlerden ne anlıyorsunuz, bilmiyorum..."

Başçavuş kükredi.

"Bakın hele! Ne laflar ediyor. Yavuz hırsız ev sahibini bastırılmış ya... Hadi, kaz! Bütün gece, serseriliğin ne demek olduğunu öğreteceğim sana. Oyun mu oynuyoruz burada, yoksa savaş mı yapıyoruz?"

Lioşa'nın başçavuşa aldıracağı yoktu hiç. Sanki onu duymuyordu. Çeltik'in inadına, sakın bir sesle:

"Arkadaşlar, saçma bütün bunlar," dedi. "Teslim antlaşması yakın... Teslim oldu... Lucia. Her konuda!"

Ne demek istediğini anlamamıştım, ama hemen yanı

başındaki Krivenok'un sarsıldığını hissettim. Lukianov başını kaldırmış, dikkatle Lioşa'ya bakıyordu. Çeltik bile bağırmayı kesmişti. Lioşa şaşkınlığımızı görünce güldü.

"Teslim antlaşması ya!.. Hitler *kaput*, ondan sonra da tamam. Üstün nitelikleri olan bir kız bu. Pek toy! Karşı gelemedi!.. Ya!..

Çeltik kısılmış sesiyle tısladı.

"Budala sen de!.." dedi.

Benim rengim uçmuştu, Lioşa'nın ne demek istediğini anlayamıyordum. Can sıkıntısı, öfke ve öç alma duygusu avucuna almıştı beni. Şaşkınlıktan vurulmuşu döndüm. Kürek elimde ne yapacağımı bilmeden öyle hareketsiz duruyordum. Aramızdan biri Lioşa'nın gırıldağını sıkmalıydı. Hiç kimse kıpırdamıyordu. Çeltik emretti.

"Küreği al ve kazmaya başla! Sersem budala!"

Çabucak yatışıverdiğinden biraz önceki tehditlerini unutmıştu. Lioşa'nın cezalandırılmasını görmek için yanıp tutuşuyordum. Hiçbir şeye aldırımıyordu o. Kendisine verilen emri yerine getirmek için hiç de aceleci davranmıyordu. Siper duvarının üzerine oturdu. Tembelce dizlerini ayırdı. Ayın donuk ışıkları çıkık alnına vuruyordu. Lioşa, inanılmaz bir utanmazlıkla övünmeye başladı bir yandan da.

"Bana amağan olarak verdiği şu mendile bakın hele! Yarın gene gelecek. Ama, yalnız benim için. Evleneceğimiz için böyle davranması pek tabii, değil mi ya? Ha! Ha!"

Gözüm dönmüştü, önüne geçilmez bir öfke sarmıştı her yanıma. Bir hiddet dalgası beni hendekten dışarı fırlattı atı. Bir sıçrayışta Lioşa'ya yaklaştım, kolumun bütün gücüyle, suratına, bir, iki, üç kez vurdum.

Olağanüstü bir çeviklikle ayağa fırladı. Başını bir boğa gibi eğerek hemen üzerime atıldı, mideme kafasıyla daldı, beni yuvarladı, o ağır, koca vücuduyla üzerime çıktı. Soluk alamıyordum, öfkem gücümü artırmıştı, kurtulmak için çabalıyordum bu besili, bu kendini beğenmiş surata tekrar tekrar vurmak istiyordum. Çeltik üzerimizden bağırırdı.

"Durun! Durun! Delirdiniz mi siz?"

Bütün gücümle debeleniyordum. Lioşa benden çok güçlüydü. Kollarımı arkamdan kıvırdı, tepe üstü siper duvarına düştüm. Bir daha davrandım, kudurmuş gibi bacaklarımı kaldırdım, kıvrıldım, ikimiz birden hendeğin içine yuvarlandık. Yeniden üzerime atıldı. Ben de ayağa fırlama fırsatını buldum, onu yumruklarım ile karşıladım.

Bizi ayırdılar. Çeltik, Popov ve Krivenok, Lioşa'yı arkasından tutuyorlardı. Nefes nefeseydim. Göğsümde yüreğim fırlayacak gibi çarpıyordu, topun durduğu yerden çıktım, sırtımı topa verdim.

Lioşa da benim gibiydi. Arkadaşların kollarından kurtulmak istiyordu.

"Dövüşmek istiyorsun ha? Seni süt kuzusu! Seni aşağılık herif! Dangelak soyu! Parçalarını seni be!"

Beri yandan Popov da onu yatıştırmaya çalışıyordu.

"Lioşa! Lioşa! Hayır... Yapma, Lioşa!"

Çeltik boğuk bir sesle bağırdı.

"Lanet olsun! Aklınızı mı kaçırdınız? Sizi budalalar sizi... Aklınızı başınıza toplayın artık!.."

Lukianov sessiz, şaşırmış, elinde küreğiyle bir köşeye dikilip kalmıştı. Hiçbir kavgaya bulaşmayı sevmezdi. Soluğum düzeldi. Bu gürültü patırtıda, Lioşa'dan fazla hırpalanmış olmak canımı sıkmıştı. Susuyordum. Yeniden çalışmaya koyuldum. Bir yandan Lioşa'nın pek o kadar kötü biri olmadığını düşünüyor, bir yandan da dipteki toprakları toparlıyordum. Şimdi Lucia'ya karşı müthiş bir kin duymaya başladım. Aslında bize karşı hiçbir sorumluluğu yoktu, davranışlarında özgürdü. Bana öyle geliyordu ki, bize karşı pek korkakça davranmıştı. Bundan böyle küçük görülmekten başka bir şeye değmezdi. Bizde var olan temiz nesnelerin tümünü düş kırıklığına uğratmıştı. Kendi özbenliğine ihanet etmişti. Olup bitenlere inanmak istemiyordum. Yalnızca gecenin derinliklerine küfrederek bağırarak, bağırarak istiyordum. İkisinden de nefret ediyordum. İkisi de iğrenç ve insana tiksinti veren alçak kişilerdi.

Mevzi sonunda bitirildi. Popov da işini bitirdi. Düzlüğe çıktık, küreklerimizi üst üste attık. Çeltik cebinden savaş ganimeti bir İsviçre saati çıkardı, özenle bileğine geçirdi, kayışını sıkıca bağladı. Siyah kadran üzerine işlenmiş yeşilimsi rakamlara dikkatle baktı.

"İyi!.. Łozniak, Lukianov... Hadi, kahvaltıyı getirin bakalım. Mümkün olduğu kadar çabuk ha! Neredeyse sabah olacak."

Lukianov sakın sakın karavanaları aldı, ben makineli tüfeğimi omzuma vurdum. Ollar arasında kaygılı, sessiz bir karanlığın ortasında kıvrılarak giden dar keçi yolunu izlemeye koyulduk.

Gece sonuna varmıştı.

Ta aşağılara kadar inmiş olan ay solmaya başlamıştı. Dünden beri ufka asılı duran akçıl, sanki müslinden bir bulut iyice aydınlanmaya yüz tutmuş gökyüzünü terk etmişti. Yıldızların parıltıları pek belirgin değildi artık. Tepelerin

üzerindeki mavimsi alacakaranlık gittikçe inceliyor, hâlâ karanlık olan doğuda yakında doğacak bir güneşin uysal ışınları ortalığı aydınlatmaya hazırlanıyordu. Alçaklardaki yıldızlar birbiri ardı sıra sönmeye başlamıştı. Karmakarışık gölgeler oynasıyordu toprağın üzerinde.

Varolan ya da yitirilmiş bir şeylerden arta kalan, boş bir acı duygusunun etkisiyle önde yürüyorum. Düşüncelerim isyan ettirmiyor beni. Titriyor ve üşüyorum. Lioşa'ya duyduğum kıskançlıktan, Lucia'nın beni etkileyen çekiciliğinden hiçbir iz taşımıyorum artık. Geride bıraktım hepsini, her şeyi. Bana öyle geliyor ki, büyüdüm ben artık, sanki bir gece içinde daha olgun biri oluverdim.

Hiç konuşmadan yürüyoruz. Karavananın kulpu halîfçe gıcırıyor. Lukianov her zaman olduğu gibi içine kapalı ve düşünceli. Lioşa'nın tutsaklıktan söz ederken ona nasıl sövüp saydığını, onun da hiç cevap vermeden nasıl dayandığını hatırladım. Döndüm, sordum.

"Ne diye ağzının ortasına okkalı bir yumruk yapıştırmadın?"

Lukianov içini çekti.

"Hiç düşünmedim," dedi yavaşça. "Zaten o, bu işin ne ilki, ne sonuncusu. Alıştım böylelerine."

"Haksızsın! Ağzının payını vermen gerekirdi, pek yüz buldu, neredeyse astarını da isteyecek. Sana hükmetmek niyetinde. İşte öyle bir herif zaten."

"O ancak kendisi gibilere hükmedebilir."

"Öyle, ama... Bu düşüncelerin ancak akli başında olan kişiler için geçerli. Lioşa'ya gelince, o bu konuda hiç nasibini almamış."

Lukianov biraz düşündü.

"Neden?" diye sordu. "Kendine göre o da haklı. Kendine göre tabii. Zaten, dünyada her şey görelidir değil midir?"

Yeniden sustuk. Hiç acele etmeden yürüyor, bir yandan da geceyi dinliyoruz.

Patika bizi gecenin içinde hareketsiz boz bir duvar gibi yükselen günebakan tarlalarına yöneltiyor. Bu duvarın öte

yakasında yol var. Askerlerin sesleri duyuluyor. Daha ötede ve patikanın sonunda bir sigara yandı, söndü. Sessiz bir kahkaha bize kadar geldi. Savaş içinde olduğumuz, her yanımızda tehlike kol gezdiği halde her şey nasıl da sakin. Yaşam sürüp gidiyor.

Lukianov geriden sürüklenip geldi. Her şeye seyirci gibi duran, suskun yaradılışının altında gelmiş geçmiş acılardan küçük bir yankı, duygusal bir çatlak olduğuna inanıyorum. Birden kendime pek yakın duydum onu. Sordum.

"Söylesene... Nasıl tutsak düştün?"

Yarım dakika kadar sustu, düşündü, içini çekti sonra.

"Çok basit! Kharkov önlerindeydik... Yıl 1942. Yaralandım. Kendimi kaybetmişim. Gözlerimi açtığımda her yanda Almanlar vardı... Ordana kampa yolladılar, sonra da..."

Lukianov'un bir şeyler daha eklemesini bekledim. Fakat sustu ve konuşmadı.

Yolumuzun üstünde bir mayın patlamasıyla açılmış küçük bir çukur var. Ayışığı çukurun ortasına yerleştirilmiş "stabilizatörü" hafifçe aydınlatıyor. Mayın patladığı halde, bu lanetli karanlık çukura adım atmaya niyetimiz yok doğrusu. Ben üzerinden atladım. Lukianov çukurun çevresini dolandı. Tekrar içini çekti.

"Bu, sonumun başlangıcı oldu."

Sözlerindeki çelişkili durum beni şaşırttı.

"Sonun başlangıcı mı? Eee sonra?"

"Sonra mı?.. Sonra cehennem hayatı başladı. Bütün yaz boyunca, Ukraya'daki mayın çukurlarını doldurduk. 1941 boyunca kazılmış binlerce kilometre vardı. Kimsenin yaptığı iş ihtiyacı yoktu. Ama bizim için başka bir uğraş da bulamamışlardı herhalde..."

"Tutsaklıktan önce subaydın galiba, değil mi?"

"Evet, teğmendim. Bir istihkâm bölümünde komutandım."

"Evet, sonra?"

"Sonra mı? Eh... İşte, şimdi gördüğün gibi sıradan bir

erim."

Başka bir şey sormadım. Cezalandırılmıştı anlaşılan. Peki, bu kadar acı çekmiş bir insansa böyle bir cezaya bizim aramızda katlanmasını istemek neden? Anlamıyorum. Hem yanı sıra yürüyor, hem konuşuyordu.

"İşte böyle dostum. Savaşta müthiş bir şanssızlığım var. İlgilendiğim her konuda."

"Daha başka ne var ki?..."

Lukianov adımlarını ağırlaştırdı. Uzak karanlıklara gözlerini dikti. Tasalı havasını sürdürüyordu.

"Biliyor musun, babam Sovyetler Birliği'nde bir kahramandı. söylemekten utanıyorum."

Gittikçe artan bir merak ve dikkatle onu dinliyorum. Bunu anlamıştı.

"Babam bir tugaya komuta ediyordu. Tutsak düştükten sonra bir satır bile yazmadım ona. Cesaret edemedim. Hem ne yazabilirdim ki? Gerçekten yumuşak bir kalbi vardı. Annemin de öyle. Bana her şeylerini, paralarını, duygularını, yüreklerini vermişlerdi. Bana öyle geliyordu ki, ben de o kadar kötü biri değildim. Onlara itaat ediyor, derslerime çalışıyordum. 1941 yılında her birimiz bir yana ayrıldık. Babam cepheye gitti, ben de askeri okula. Savaş başarıları, nişanlar, madalyalar düşlüyordum. İşte, görüyorsun, her şey nasıl saçma bir biçimde sonuçlandı."

"Ya, çok kötü! Ama bütün bunlar hep savaş yüzünden."

"Evet, savaş yüzünden, tabii. Evet bunun hiçbir ilgisi yok savaşa. Bende ters bir şeyler var... Çok iyi biliyorum bunu..."

Mutsuzluğu dokundu bana da. Ona inanıyordum. Hoşlanıyordum ondan, yatıştırmak istedim.

"Hadi hadi, her şey bitmiş değil. İşler yoluna girer, rütbeni geri alırsın. Önemli olan sağlıklı olmak ve yaşamak. Hakaretlere, sataşmalara boş ver. Orada, herkes... Lioşa gibi değildir..."

"Bak, bu doğru... Ama sorun, rütbe sorunu değil. (He-

men sözü değıştirdi.) Önce, şu Lioşa'ya inanmaktan vazgeç. Gevezenin teki. Her telden çalıyor ve hep yalan söylüyor. İnsanlar genellikle caka satmaktan hoşlanırlar."

Bu sözler önce beni şaşırttı, daha sonra da birden umutlandırdı. Hatta şöyle durdum bile, elimde olmadan sözler ağzımdan dökölüverdi.

"Sahi mi?"

"Sahi ya! Ne sanıyorsun? Lucia mert bir kızdır. Hiçbir zaman o... Hem, başımıza bütün belalar kadınlara inanmadığımız için gelmez mi? Nedenise onlara pek değer vermez. Oysa, taşıdıkları analık niteliğı kutsallığın en doruk noktasıdır. Yüzyılların taşıdığı bir erdemdir bu. Ana oldukları için insancıldır, insanları severler. Çok acı çekerler. Acılar ruhlarında *kristalleşir*. Çeltik çok doğru söyledi: insanları oluşturan hayat ve acılardır. Acı çekmeyen kişi bir hiçtir."

Piyadeler ön hatlara kalıvaltı taşıyorlardı. Selamlaştık. Bir saat sonra buralardan geçilmez artık. Geciken, akşama kadar aç kalır. Yüzlerine baktık, ay ışığında pek seçilmiyorlardı ve tanıdık biri de yoktu içlerinde. Sordum.

"Çok geç kalmadık ya çocuklar?"

"Hayır, dağıtıma daha yeni başladılar. Biz erken gittik."

Bütün bunları açık yüreklilikle söyleyen sırtında taşıdığı koca terkosun altında iki büklüm olmuş ufak tefek bir piyade eriydi.

Patikayı terk ettik. Otların arasından yürümeye başladık. Biraz geride kalan Lukianov bana yetişti. Yeniden yanı başımda yürümeye başladı.

"Acılar, heyecanlar..."

Düşünceliydi. Derken canlanarak konuşmasını sürdürdü.

"Sana bir şey söylemek istiyorum. Uzun süre kendimi kandırdım, bazı şeyleri anlayamıyordum. Tutsaklık bana çok şey öğretti. Orada insan kendisinde iğreti, yabancı ne varsa kaldırıp atıyor. Geriye yalnızca asıl olan kalıyor;

inanç, vicdan, insanlık! Eğer bunlardan yoksunsa kişi, tut-sak olduğunda hayvandan farkı kalmıyor. Düşünülebilecek ne varsa, gördüm ben. Şöyle düşünüyordum: Almanlar, insanlığa Bach'ı, Goethe'yi, Schiller'i, Engels'i armağan etmişti. Marx onların topraklarında büyümüştü. Ama birden Hitler çıkagelmişti. Hitler alçakça işler yapmıştı. İnançsız ya da açgözlülükle ruhunu şeytana satmak, müthiş bir şey. Ölümden daha da korkunç. Bizim kampta, muhafız taburunda Kurt diye biri vardı. Çoğu kez onunla çene çalardım. Hitler'den nefret ediyordu. Ama korkuyordu. Her şeyin üstünde cepheden ürküyordu. Ve nazizmden nefret eden bu adam büyük bir uysallıkla ona hizmet ediyordu. İnsanlara ateş ediyor, onları dövüyordu. Bağırıyordu. Sonunda onu asılı bulduk. Banyoda. Tüfeğinin kayışıyla..."

"Nazilerden, hatta ötekilerden ne beklenir? Ya Vlassov birliklerine katılanlara, polis olanlara ne demeli?!.."

Lukianov alışılmadık bir kızgınlık içindeydi.

"Sonu hazırlayan, ödlelik ve açgözlülüktür. İçimizdeki tabansızları ve köleleri yenemezsek düşmanı nasıl yeneriz? Bu sorun, bir ölüm-kalım sorunu. Bu sorun, tarihsel bir sorun."

Bir an sustu. Daha da neşeli ekledi sonra.

"Ee... Lucia'ya gelince... Onun için kaygılanma. O, çok iyi bir kız. Buna inanıyorum. Ah, savaş olmayacaktı ki!.."

Birden içimde ona şimdiye kadar duymadığımı bir güven doğuverdi. Görünmez acıların ağırlığı yok oluvermişti yüreğimden. Bu, önümde pırıl pırıl bir umudun varlığını muştuluyordu. Dilendiği anda söylenmiş yalın, dostça sözlerin etkisiyle gücü şaşırtıcı oluyor. Şimdi başından beri onu neden anlamadığımı, Lioşa'nın yaptığı gevceliklere neden kulak astığımı bilemiyorum. Biraz önce hiç suçu olmadığı halde Lucia'ya için için sövdüğümü hatırlayınca şaşkına döndüm. Lukianov'un sözlerini farkında olmadan tekrarladım.

"Evet, Lucia, gerçekten çok iyi bir insan. Lioşa da çene-

bazın biri. Hadi biraz acele edelim! Geç kalmayalım. Gün doğuyor."

Ferahlamışım. Adımlarımızı hızlandırdık. Günebakanlar boyunca daracık vadinin sonundaki küçük kente yönelidik. Bizim taburun seyyar mutfağı oradaydı.

Kahvaltüyı getirdiğimizde gün çoktan yükselmeye başlamıştı bile.

Güneşin uzaktan yaymaya başladığı yeşilimsi yansıma gittikçe ulku daha çok kaplıyordu. Tek tük kalan yıldızlar da hızla s n yorlardı. Yukanlarda solgun ay parıldıyordu. Daha da aydınlanan g kkubbede tek başına kalmıştı artık. Toprağa düşen gölgeler belirginleşmişti. Çevredeki boz renkli her şey: savaşın yüzünü tımaladığı  ayırıklık, üzerindeki direkler, dar günebakan tarlalar hiç acele etmeden ve kendine son derece güvenli, alacakaranlıktan sıyrılıyordu.

Hiç konuşmadan kahvaltı ediyoruz.

Sürüp giden saniyelerin yaşadığımız son sakin anlar olduğunu hissediyor, bunu elimizden geldiğince uzun sürdürebilmek için çaba harcıyoruz. Ekmek kabuklarını geveliyor, kaşıklarımızı özenle ovalıyoruz. Buna rağmen her birimizin içinde dayanılmaz, titrek bir kaygı, ürperme gibi bir

şey başkaldırıyor.

Bir tek Çeltik vakit öldürmeye çalışmıyor bizim gibi. Mısır bulamacıyla et konervesini bitirdi. Artan ekmeği cebine soktu. Hatta bir de sigara sardı ve tabur komutanına gitmek için hazırlanmaya başladı. Bütün bunları yaparken kesinlikle başka günlerdeki gibi davranıyordu. Bu eski kolhozlunun birkaç dakika içinde başımıza geleceklerden hiç kuşku duymadığını sanırdınız. Bir yandan lokmasını çiğnerken bir yandan da boynuna asılı dürbününü düzeltti. Alışılmış bir hareketle makineli tüfeğini omzuna koydu. Başında her zaman bir kulağından ötekine yassılmış duran güneşten ağarmış buruşuk kepini çekiştirdi. Komutanımızın yeni bir şeyi yoktu. Bir topçu olarak bütün giydiklerini kendine göre düzelttiymişti, pek şık görünüyordu bu yüzden. Camı çizilmiş eski dürbünü dar bir kayışla boynuna düğümlemişti. Askeri yönetmelik, tıraş makinesi ve daha birçok eski püskü eşyanın durduğu evrak çantasının üzerine her astsubayda olduğu gibi bir pusula tutturulmuştu.

Sabaha doğru da rütbe işaretleri yıpranmış, yakasında kendi yaptığı iki top namlusunun çaprazlama durduğu parlak topçu işaretiyle eski ve yağlı kabanını giydi. Çeltik bot giymezdi, çok sıcak tuttuğunu söylerdi, çok alttan sarıveren dolakları olan ayakkabı giyerdi. Bunlarda bildiğimiz ayakkabılardan bir karış kadar yüksekti.

"Krivenok, Popov'u uyandır. Ben tabur komutanına gidiyorum."

Krivenok, bizi bekleyen şeylere ilgisiz, yavaşça kalktı, salına salına, şafaktan önce Çeltik'in emriyle yatmış olan nişancıyı uyandırmaya gitti. Bir saatlik uyku Popov'u dinlendirmeye yetmezdi kuşkusuz. Popov yere oturdu, öyle kaldı, esnedi, görmeyen gözlerle dimdik önüne baktı.

Düşmanın bulunduğu tepelerin ardından yeniden uğursuz bir araç homurtusu yükseldi. Bu kez gürültü daha da yakındaydı. Sanki araçlar doğrudan üzerimize doğru geliyordu. Kaygıyla düşmandan yana baktık. Henüz görünürlerde bir şeyler yoktu. Nişancı dizlerinin üzerinde doğruldu, ke-

merini taktı, kahvaltısını karavanayla aldı, alacakaranlıklar içindeki tepelere bakarak topa doğru gitti. Lukianov makinesi tüfeğini kavradı.

"Eh, bugün bize bir şeyler hazırlıyorlar galiba."

Krivenok'la ben silahlarımızı aldık, çatışma hazırlığına koyulduk. Branda bezinin önünde ve kahvaltı artıklarını kalan tek kişi Lioşa idi.

Topun kundak uçlarında konuşmadan oturuyoruz. Ortalığı aydınlatan ışık güçlenip yakından tanıdığımız alan alacakaranlıktan sıyrıldıkça kaygımız artıyor. Krivenok, ortası şişkin, biçimsiz bir sigara sardı, kibritiyle yaktı. Lukianov üşümüş, sırtında kaputuyla mermi sandıklarının üzerinde oturuyor. Her zaman olduğu gibi şafakla birlikte sıtma nöbetine tutulmuş. Zayıf, kuru, solgun yüzü, ağzının çevresindeki çizgiler sabır ve boyun eğişi simgeliyor sanki. Lioşa'nın her şeye ilgisiz, umursamaz, kötü bir havası var. Hiç kıpırdamadan oturuyor. Onun için hiç de alışılmadık bir biçimde bir noktaya dalıp oturması heyecanını ortaya koyuyor. Yarı uyur Popov birbiri ardı sıra bulamacı kaşıklıyor. Bakışlarında hiçbir kaygı belirtisi yok. Yaygın yüzüne yerleşmiş yassı gözleriyle dumadan uzakları gözlüyor.

Kaygı dolu bir bekleyiştir başladı. Her birimiz kendi düşüncelerimize daldık. Kimsenin konuşmaya niyeti yok. Sözler anlamlarını yitirdi çünkü. Arkadaşların sinirleri gergin. Her birimiz için kesin yargıyı verecek anı bekliyoruz. Bu sırada Popov her günkü sesiyle:

"Tuzu yok," dedi.

"Ne?!..."

Hepimiz şaşırdık. Nişancıya döndük. O şaşmaz bir inatla:

"Bulamacın tuzu yok," dedi gözlerinde inanmazlıkla.

Kimse cevap vermedi. Böyle bir zamanda tuzla uğraşılır mı?!

Bizim başçavuş dosdoğru komuta yerine gitti. Onu böyle telaşlı görmek kaygımızı daha da artırdı. Dizlerimi topun koruyucu kalkanının arkasına dayadım. Atıştan önce ilk

yapılması gereken işi yerine getirdim. Namlu dibini açtım. Manivelayı çevirdim, biraz zorlandı, ama, kama aşağıya indi. Top doldurulmaya hazır artık. (Doldurmak için daha pek erkense de bir şey yapmadan duramıyorum ki.)

Uzaktan, bunaldığımızı sezen Çeltik bu havayı dağıtmak için,

"Hey, yiğitlerim!" diye bağırdı. Şimdi ateş edeceğiz. Eğer ilk atışta işi bitirirsek akşama kadar uyuruz."

Lioşa bir sıçrayışta kalktı.

"Laf! Burada uyunabilirdi de sanki!"

Düzlüğe atladı, kocaman esmerellerini sanki korunmak ister gibi ona uzattı. Çeltik pek de yüksek olmayan siper duvarını aştı, atış noktasıyla ilgilenmeye başladı. Solda ve topun ardında namlunun kolayca yerleştirilmesi için geniş bir hendek vardı.

"Zarar yok. Bu ilk değil ki..."

Ne kadar da rahat konuşuyordu.

"Toprağa sıkı sarılın, o sizi güç durumdan kurtarır. (Dümbününü kaldırdı.) Tamam!.. Yoo, biraz daha bekleyeceğiz. Hadi, oturun bakalım!"

Diz çökerek yerlerimizle ilgilenmeye başladık: Popov nişangâh göstergesinin önünde, ben sağında ve topun koruyucu kalkınının akasındayım. Lioşa, topun kundak uçlarının arasına yerleşmiş. Onun ardında da Krivenok ile Lukianov var.

Çeltik hâlâ dürbünle bakıyor, Popov da bir gözünü göstergeye yapıştırmış... Öyle anlaşılıyor ki, önce kim hareket geçerse onun kazanacağı bir çatışma başlıyor. Eğer biraz geciksek, Almanlar da bölgedeki yerimizi saptayacak olsalar, halimiz duman. Durmadan dürbünle bakmakta olan Çeltik bakışlarını diktiği noktadan ayırmadan emretti:

"Popov. Küçük kubbenin altına nişan al. Güz-zell..."

Azıcık abartılmış bir sertlikle ama sakın bir sesle;

"Doldur!" dedi.

Daha önce öğrenilmiş bir hareketle Lioşa mermiyi yuvasına soktu. Birbirini izleyen trik-traklarla namlu dibi ka-

pandı. Popov göstergeye yapışmıştı. Nefesimizi tuttuk. Bekliyoruz.

Duru ve suskun sabahın son anları. Sırtlarımızın gerisinde, doğu göğünün yansı görünmeyen fakat pek yakında doğacak bir güneşin yansımasıyla dolu... Bu ateş açılmadan önce yaşanan anlar dayanılmazdır. Herkes gerilim içindedir: Daha çabuk, daha çabuk! Çeltik hâlâ bekliyor. Sakin görünüyor. Eh, ne zaman komut verileceğini hepimizden iyi bilir o.

Birden sertleşen sesi sessizlikte çınladı.

"Hey, neden miğferin yok senin? Nerede miğferin?"

Bunları kafasında yağlı kepiyle göstergenin arkasında iki büküm olmuş Popov'a söylüyordu.

"Krivenok, miğfer!"

Krivenok siperden her yanı çizilmiş eski bir miğfer getirdi, nişancının başına geçirdi ve daha yerine dönmeye vakit bulamadan birden Almanların olduğu yandan alışılmış, keskin ve kısa aralıklı sesler duyuldu: "Ta-ta-ta!" Aynı anda, koruyucu kalkanın kenarına bir şey çarptı, başımızın üzerinde vınladı, ötelere uçu. Siper duvarının üzerinde, bize doğru bir toz bulutu yükseldi. Elimde olmaksızın ve kendiliğimden namlu dibinin üzerine eğiliverdim. "Çok geç! Uygun zamanı kaçırdık!" Bu düşünce aklımdan geçiverdi. Geriye baktım: "Lioşa, ta altılara kadar eğilmişti. Ardında, Lukianov garip bir biçimde çökövermiş, bir dirseğine dayanmıştı. Kepinden düğmeleri çözülmüş kaputuna ve döşemedeki mermi sandığına damla damla bir şey düşüyordu. Lukianov elini başına götürdü, sonra, hayretle avucuna baktı; eline kan bulaşmıştı. Lioşa ağız dolusu sövdü.

"Budalalar! Alçaklar!"

Krivenok, Lukianov'a doğru atıldı.

"Kimde sargı paketi var?"

Cebimde vardı, Krivenok'a attım. Koşmaya hazırlandım ona doğru, Çeltik'in komutu beni durdurdu.

"Dur! Yavaş ol bakalım. Eğilin! Kaldır, altı, tek mermi, ateş!"

Mermiler siper üst duvarına çarpıyor, her yana toprak saçılıyor. Çalıştırıcı üzerinde geri tepme göstergesini düzelttim, eğildim. Burası, namlu dibinin yanı, açık düzlükten daha sakın. Her yanımız toz toprak içinde. Her yana mısır sapları uçuşuyor, mermiler dumadan koruyucu kalkana çarpıyor. Söyleyecek başka hiçbir şey yok. Tam bir başarısızlık bu.

"Bam!" Birden bir top atışı gümlledi. Top geriye sıçradı, namlu dibi ateş gibi olmuş memmi kovanını kumların üstüne atıverdi. Daracık deliğinden duman çıkıyordu.

Koruyucu kalkanın yüzünden pek açık göremiyorum. Fakat uzaklardan bir gürültü geliyor bana kadar. İşte yeni bir memmi daha namluda. Popov, kolları inceden inceye özenle sıkıştırdı.

"Ciuv! Ciuv!" yeni bir yaylım ateşi geçiyor başımızın üzerinden.

Beyinlerimizde hep aynı düşünce uğulduyor: "Daha çabuk! Daha çabuk!" Geriye bakıyorum. Lukianov bir köşede yatıyor, Krivenok da beceriksizce sargı beziyle başına pansuman yapmaya çalışıyor, sargı bezinin üzerinde beliren kırmızı leke gittikçe büyüyor.

Topumuz yeniden homurdandı. Sağ kulağım pamukla tıkanmış gibi duymaz oldu. Sürekli göstergeye bakıyorum. Bana göre geri tepme normal. Çeltik kudurmuş gibi emretti.

"Gösterge yedi!"

Çok kısa bir atış olacak. Yeniden nişan almak gerek. Mitralyöz uzun uzun ateş ediyor, belki bizi kurtaran da bu, çünkü yalnızca ilk mermiler savaş alanına düşüyor, sonrakiler sağa sola dağılıyor. Hepimiz toprağa yapıştık. Lioşa göğsünde bir memmiyi sımsıkı tutmuş, bir yanına yatmış bakmıyor. Bakışlarımız karşılaştı, bu bakışlarda düşmanca bir ize rastlamadım. Ben de hiçbir hınç duymuyorum ona: Lucia ve Lucia ile ilgili ne varsa geride kaldı artık.

Popov dikkatli, titiz ve ustaca çalışıyor. Bulunduğumuz alanı sarsan bir atış daha. Bu üçüncüsü, Çeltik geriye doğru

bağırdı.

"Atışların yerini bulun!"

Bu bizim başçavuşun en ünlü yöntemi. Doğrudan atışı düzenleyen çeşitli kurallar var, ama Çeltik bunlardan yalnız birini kullanır: Atışların yerini bulmak... Eh, bu yöntem bugüne değin bize hiç de kötü bir oyun oynamadı. Popov, iki büküm, avuçlarının içiyle işaret göstergelerine halîfçe dokundu ve tetiğe bastı. Koruyucu kalkanın ardından baktım: Mermi, namlunun önünde bir toz bulutu bırakarak uçtu, ve tam tepenin üzerinde patladı.

"Tam isabet! Üç mermi. Ateşe devam!" diye bağırdı Çeltik.

"Çok şükür!" Kaygı dolu gerilim içimde çözülüyordu. İlk mermi yerini bulmuştu. Şimdi işi bitirmek gerekti.

"Bum!" Yeni atış gümbürdedi. Top sarsıldı. Boş mermi kovani namlu dibinden bir çınlamayla yuvarlandı. Lioşa diz çökerek yeniden doldurdu. On saniye içinde yeni bir "Bum!" duyuldu.

Önümüzdeki savaş alanını genzimizi yakan barut kokusu ile toz duman doldurmuştu. Altıncı mermi kovani da diğerlerinin yanına gürültüyle düştü, sonunda beklediğimiz komut duyuldu.

"Sipere!"

"Tamam! İşler yolunda. Başardık galiba! Biraz daha, biraz daha..."

Hepimiz namluya atıldık. Kundak ucunun üzerine bindim, atlardım. Dingilin kamasını çıkardım. Arkadan biri kızağı topraktan çekti. Çeltik sol oku kavradı. Yere kadar eğilip tekerleğe dayandım, namlu sallandı. Bu arada Popov sol tekerleği itmekte biraz gecikti, top düzlükte kaydı, Çeltik öfkeyle;

"Popov! Ağzını havaya açma!" diye adeta uludu.

Popov'u pek cender azarlardı. Bu da ancak çarpışma sırasında ve ateş altında olurdu. Yoksa onunla ölçülü konuşurdu hep. Popov ötekiler kadar alınıp gücenmezdi. Şimdi kafasında miğferi, bir dizi yerde, bir omzuyla tekerleği itiyor.

Namlu yeniden sarsıldı. Top ağır ağır yalpalayarak sipere doğru yöneldi.

Mitralyöz, uzaktan hâlâ tarıyor: "Ta-ta-ta-ta!.." Ama, biz topu çevirdik bile. Harcadığım gücün yükü altında göğsüm çatlayacak gibi. Top kendiliğinden yürüyene dek iki elimle tekerleği itiyorum. Çeltik'le arkadaşlar okları yöneltiliyorlar. Lukianov birden zayıflayıvermiş sanki. Yanağı kan içinde. Dizlerinin üzerinde duruyor öyle. İşaret koluna yapışmış kalmıştı.

İşte sonunda daracık hendeğimize doluştuk yine. Evi-mizde hissediyoruz kendimizi. Her şeyin yolunda gitmesin-den mutluyuz. Yüreklerimizin çılgınca atışlarını susturma-ya çabalıyoruz. Üzerimizdeki mitralyöz atışı zaman zaman sürüyor. Başlarımıza toprak kesekleri düşüyor.

Bizim düzlüğün üzerinde temiz sabah havası içinde toz bulutları uçuşuyor. Ağır makineli sustu. Ötekiler pek tehli-keli değil zaten bizim için.

Çeltik bir gecede sakallarla kaplanan yüzünü buruştura-rak sırttı.

"Hiç yoktan iyidir. Hiç olmazsa onları atlattık, tamam mı arkadaşım!"

Sonra yeniden ciddileşti.

"Nasılsın Lukianov? Dayanabilecek misin?"

Lukianov sargılı başını eğdi ve üşümekten korkuyor-muşçasına kaputuna sarındı. Yarası pek ağır değil anlaşı-lan. Ne sızlanıyor, ne inliyor. Fakat ateşten tir tir titriyor.

Yavaşça konuştu.

"Bekleyeceğim. Zaten şu anda sağlık merkezine gitmek mümkün değil."

Çeltik doğruldu.

"Mümkün değil tabii. Akşama kadar sabretmen gerekecek."

Hepimiz yan yana oturmuş, dikkatle dışarda olup bitenlere kulak veriyoruz. Lioşa en alt basamakta, zaman zaman periskobu siper duvarından çıkarıp bakıyor. Burada mitral-yözlerden korkumuz yok. Havan toplanı işe karışırsa bizim için pek iyi olmaz.

Biraz sonra makineli tüfekler de sustu. Ne bir patlama, ne bir gürültü. Tam bir sessizlik. Şafak iyice söktü. Güneş yükseldi. Mavi gökyüzü bu ışık selinde parıl parıl parıldıyor. Güneşin ilk ışıkları henüz pek soğuk olan ellerini siper duvarının tozlu toprakları üzerine koydu. Sessizliğe aldanmış bir tarla kuşu gökyüzünden bize doğru ötmeye başladı. Sesi bizim için çok uzak, erişilmez bir şey. Biraz sonra küçük kuş bizim siperin üzerinde görüldü. Başını ilk kaldıran Çeltik oldu, boynunu uzattı, gözlerini kırıştırdı. Gerçekten şaşırmıştı.

"Şuna bak sen, ötüyor! Korkmuyor bu! Küçücük, ama, yine de..."

Gökyüzüne bakıyor, susuyoruz. Yüreğimiz bu kaygı dolu sabahın çok uzaklara itiverdiği günlük yaşantının, doğanın yarı unutulmuşluğunun verdiği duygudan gelme kaygı ve korkularla dolu. İşte aklımda kalan tek şey: Pek yakınımda kaynaşan bir tehlike ve daha şimdiden unutulmuş, gürültüsüz ve rahat bir yaşamın soluğu.

Bundan hiçbirimiz söz etmiyoruz. Belki Popov'un dışında hepimiz bunu duyuyoruz. Çarpışmanın kesilmesinden sonra hareketsizlik onu czmeye başladı anlaşılan. Ceketini çıkardı, tenekeden rütbe şeritleri yapmaya koyuldu. Popov'a onbaşı rütbesi verilecek. Günlerdir bu şeritlerle uğraşıyor. Şeritleri kırmızı Alman kablolarından yaptı. Şimdi de sıra metal işaretlerde.

Çeltik iyice rahattamış, gevşemiş, gurur dolu gözlerle bakıyor bize. Lioşa hâlâ kaygılı ve üzgün. Krivenok başını eğmiş, mitralyözle uğraşıyor.

"Tabur komutanı, madalya almamız için hepimizin adını önereceğini söyledi. Bu mitralyöz için. Hepimizin bir madalyası olacak," dedi Çeltik.

Bir madalya sahibi olmak (hele şimdiye kadar hiç almamışsa) her askerin hoşuna gider. Ama Çeltik'in bunu düşlediğini sanmıyorum. Onun o kadar çok ki. Bomboş ceketimizi madalya ile süslemek Krivenok ile benim için çok hoş olacak. Lioşa'nın da madalyası yok. Çıkık alınlı kafasını başçavuştan yana çevirdi, pek de hoş olmayan bir havadaydı.

"Saçma bütün bunlar. Bu madalyayı alana kadar beş defa gömülürüz biz..."

Çeltik saf saf,

"Neden?" diye sordu. "Şimdi saldırı durumundayız, çabucak olur biter. Tümen komutanımız imzaladı mı tamam! Dün sana sövüp saymakla haksızlık ettim galiba, iyi iş çevirdin bugün..."

Muzipçe ekledi ardından da.

"Lucia ziyaretine geldiğinde göğsünde bir madalya olacak. Belki hemen nişanlanırsınız ha?"

Birden bir hüznün gelip yüreğimi sıkıttığını hissettim. 'Eğer tekrar geleceğini Lioşa'ya söylediyse, bu, ona, yalnız ona değer verdiğini gösterir, ağırbaşlı Lucia'mızın. Oysa bundan ne bana, ne Krivenok'a söz etti. Yalnız Lioşa'ya söylemiş. Lucia ile aralarında bir şey yoksa bile, olacak demektir. Yoksa böyle imalı konuşmanın ne anlamı var?"

Lioşa pek hoşnut değildi. Homurdanarak,

"Hah, Lucia'ymış!" dedi. "Biz burada kelimemizi kurtarmaya çalışırken, o geride cici beylerle keyfediyor. O da, o da bir madalya yolunda.. Şu yüzbaşı... Neydi adı? Ha, Meleşkin. Kız onunla flört ediyor uzun süredir. Biliyorum..."

Yüzbaşı Meleşkin! Küçük bıyıklı, iyi, güzel ve kara-yağız bir delikanlı. Aslında onu bir yürüyüş sırasında bir

kez gördüm. Atının üzerinde ve bir sıhhiye aracının yanında gidiyor, oradaki genç kızlara, Lucia'ya şekerlemeler sunuyor ve özellikle ona daha neşçyle gülümsüyordu.

Umutsuzluk ve kızgınlık bırakmıyor yakamı. Kendime ve bütün dünyaya kızgıyım. İçimde bir düşünce ısrar ve inatla boy gösteriyor: 'Hayır, Lucia o kadar kötü olamaz, bu onun yapabileceği bir iş değil,' diyorum.

Zaman geçiyor. Güneş bizim sipere dönüyor. Yakmaya bile başladı. Bedenimizle omuzlarımız hâlâ gölgede. Başlarımız iyice ısındı. Çeltik mızımız ihtiyarlar gibi karşı durara gitti, karanlık bir köşeye oturdu.

"Hişt, bana bakın, hiç sesleri çıkmıyor! Bir tek memmi bile atmıyorlar! Şaşırtıcı bir şey bu! Pekâlâ... Akşama kadar burada kalır sonra taşınırsınız."

Popov ceketini giydi, hayranlıkla yeni rütbelerine baktı. Bütün giydikleri üzerine uydurulmuştu, bütün düğmeleri iliklenmişti. sağ cebinin üzerinde aldığı yaraları gösteren üç tane "V" işareti vardı. Bizde birçoğu yaralandığı halde çok az asker bu işaretleri taşır. Popov'da her şey yerli yerindedir. İşte bu işaretlerin hemen altında yakut bir yıldız gibi bir madalya parlıyor. Minesi çatlayıp dağılmış, beyazlaşmış madalya kırmızı bir kumaş üzerine iyice tutturulmuş. Nişancımız giyimine pek özen gösterir doğrusu. Asker olarak yaptığı işlerde de düzenliliği hemen göze çarpar. Yalnızca rütbesi yüksek değildir, o kadar. Onbaşısıdır Popov. Teğmen olsaydı, üstleri pek memnun olmazlardı herhalde. Popov'un suskun bir yaradılışı vardır. Kılı kırk yarar, inatçının biridir. Hele önemsiz ve ufak tefek işlerde... Çeltik, gülererek:

"İşte, sonunda generallere döndün," dedi. "Bak ne diyeceğim Popov, bana da seninkiler gibi rütbe işaretleri yapar mısın ha? Sana savaştan sonra teşekkür ederim artık. Bana gelirsin, Kolima'ya."

Popov hafif ve sıkılğan bir sesle düzeltti.

"Neden Kolima? Yakutlar!"

"E, tabii, Yakutlar. Bizde Kuban kıyılarındameyve, ka-

vun, karpuz var istediğin kadar hem de. Masayı bahçeye kurarız, semaverin altını da yakarız. Bir de rakı açarız tabii... Ondan sonra tamam! Benim Daria Emelianovna konukları pek sever. Ömrü boyunca konukları olması canına can katar... Öyledir işte... Bir yudum içer, Jassy önünde nasıl mısır tıktığımızı, nasıl çamurlar içinde günlerce bekleştığımızı anlatırız... Ha, her şeyden önce, Daria'ya iki satır yazmalıyım... Kirovograd'dan beri ona yazmadım. Şu Fritzleri Moldavya'ya kadar sümeliydik ki... Kimde gazete var çocuklar?"

Hiçbirimizde kâğıt yoktu. Saldırı sırasında her şeyden bol bol vardı; bloknotlar, şöyle spiral yaylarla tutturulmuş Alman defterleri. Şimdi, hiçbir şeyimiz yok. Sigara sarmak: mektup yazmak için sadece gazete kâğıdı kullanıyoruz. Popov cebinden özenle katlanmış bizim bölük gazetelerinden birini çıkardı, başçavuş kenarında en çok boşluğu olan parçayı seçti. Popov ona bir de mürekkep kalemı verdi. Çeltik dizinin üzerinde doğrularak birkaç şey çiziktirmeye başladı.

"İşte yazacaklarım: Daria, sağ ve sağlıklıyım, senin de öyle olmanı dilerim. Markel İvanoviç Çeltik."

Gazeteden bir parça kopardı. Meraklı bakışlanımızı görünce açıkladı.

"Fazla yazmaya ne gerek var? Önemli olan, sağ ve sağlıklı olmak. Gerisi kadınları ilgilendirmez. Doğrusu, her seferinde daha fazlasını yazmak isterim, zamanım olmaz. Bizim asker hayatımız, bilinen bir şey. İki satır yazmaya kalkarsın, tabur komutanından emir gelir: "Çeltik, mitralyöz susturulacak!" Mitralyöze ateş edilir, bu sefer de bir nakliye aracını durdurun, denir. Öte yanda bizim piyademiye süngüyle girişecek Alman piyadeleri vardır. Bir düzine top memisi sallanır. Bir de tanklar çıkar mı karşına! Az mı bela açarlar. Bir keresinde Protski bana dedi ki: 'Sen benim topçu komutanımsın. Unutma, piyade bir an için bile gecikmemeli.' Ben de, madem ki komutanım, neden general değilim, dedim. 'General olsan, bu işi başarabilir misin?' diye sordu.

Oho! Hem de nasıl! Birlik komutanı olarak bile başarırım, general olmama gerek yok, dedim. Önemli olan neye komuta edeceğini bilmekte."

Çeltik gizli bir gururla böbürlendi. Sonra kısa ve özlü yazılma rekoru kıran mektubunu kepinin içine sakladı.

Burada iyiyiz. Kaygı yüklü gece, geçmişte yok oluyor, korkumuz yavaş yavaş dağılıyor. Sanki tehlikeden kaçıyor, sakınıyoruz...

Dikkatimizin iyice dağıldığı bir anda düşman yakasından vahşi bir kükreme duyuldu. Ne olduğunu anlayamadım, Lukianov'un kaputu altında titrediğini fark ettim. Başçavuşun küçük gözleri şaşkınlıktan yusuvarlak oldu, birden alevlendi bu bakışlar, sonra hemen sönüverdi. Lioşa oturduğu basamaktan siperin dibine yuvarlandı, bu dehşet gösterisi ta içime işledi. Düşman tepelerinin şurasında, burasında bu sevimsiz gürültüleri çıkaran şeyler, Almanların altı borulu öldürücülerini "gıcırdaticılar" idi. Şu uğursuz "gıcırdaticılar" susar susmaz mermilerin delici bağırtısı gökyüzünü yırttı. Sanki görünmeyen korkutucu bir güç sarsılan toprağı silkelemekte... Başımı Krivenok'un dizlerine çarptım. Krivenok bir yanına devrildi. Yukarıdan sipere toprak döküldü, yeni bir patlama gümbürdedi, sonra bir daha, bir daha, sonra ikisi, üçü birden... Hiçbir şey duymuyoruz. Her yanımız toz toprak içinde. Soluk alamıyoruz. Parmaklarımız tutunacak bir yer anyor, çırpınıyor, kasılıyor. Toprak bir patlamalar kasırgası altında yanılmış gibi titriyor, ürperiyor, inliyor, sarsılıyor ve bu yok edici korkunç güç karşısında dayanmaya çalışıyor.

Zaman acımasız bir yavaşlıkta geçiyor. Çevremizde her şey yırtılıyor, yıkılıyor, paramparça oluyor. Gece yenisinden toprağı imişçesine sabahımız karardı. Ağzımız, burnumuz, gözlerimiz ve kulaklarımız toz toprak doldu. Bedenimizin her bir yanı bir an bile gevşemeyen bir gerilim altında acı çekiyor. Tüm varlığımız büyük bir korku içinde bekliyor: İşte son! Son! Biraz daha... Bu sefer! Tamam... Yo, yo... Başka zaman! Üstümüzde her şey uğulduyor, sarsılıyor,

devriliyor. Yer ile gök yer değıştirdi sanki. Bizi çevreleyen herşeye etkin bir uyuşukluk egemen. Birden köşeden biri bağırdı.

"Popov! Nişan al, Tanrı aşkına!"

Çeltik bu. Biri ayaklarımın üzerinden geçti. (canımı yarıyor) koşarak siperin öteki ucuna gitti. Gözlerimi açtım.. Namluyu yerleştirdiğimiz bölmede duman içinde Popov'un eğilmiş sırtını gördüm. Hemen yanında toz toprak içinde Lioşa kıpırdıyor. Çeltik, bağıyor, küfrediyor. Patlamalarla mermi vınlamaları sesini örtüyor. Yeni bir patlama! Yeniden toza toprağı gömölüyoruz. Toz bulutları arasında üzerime biri yuvarlanıyor, Popov bu! Nişancının bir elinde, ceketinin eteğıne sardığı nişan göstergesi var. Aynı anda siperin öteki ucunda bir patlama daha oluyor. Barut kokusu, toprak kesekleri yüzümüze çarpıyor. Boğazınakadar toprağı gömülmüş birinin omuzlarına düşüyor, onu ezmek için olağanüstü bir güç harcıyorum.

Böylesine sağırlaşmış. böylesine toprakla örtülü ne kadar zaman yattık, bilmiyorum...

İşte Almanlar atışı daha ötelere kaydıldılar. Şimdi patlamaların gürültüsü azaldı. Bizi örten toprağın altından ilk çıkan Çeltik oldu. Boğuk sesiyle durmadan küfrediyor. Yukarıda yine de uğultular, patlamalar ve vınlamalar sürüyor. Tepelerin ötesinde, "gıcırdaucılar" bunaltıcı bir biçimde böğürüyorlar. Toprak yarıyor sanki. Üzerimizdeki gök toz ve dumandan kapkara. Patlamalar, yavaş yavaş bizden uzaklaşıyor, toprak yığınları üzerimize dökölmüyor artık.

'Yaşıyoruz! Bize dokunamadılar!' Küçücük bir sevinç alevi uyanıyor içimizde. Her an sönmeye mahkûm bir alev. Ağlayarak, tükürerek üzerimdeki toprakları silkeliyorum. Çeltik tozdan kapkara kesilmiş, korkunç görünüyor. Terebatmış, siperden çıkamıyor. Sonunda diz çöküyor. Bir köşede Lukianov yavaş yavaş kıpırdıyor. Hemen yakınında Krivenok tozlarını silkeliyor ağır ağır. Sanırım her şey yolunda. Şansımız varmış doğrusu. Bunu düşündüğüm anda

Lioşa öldürücü bir korkuyla haykırıyor.

"Başçavuşum! Tanklar!!!!!"

9

"Ta-ta-tanklar! Tank... Tank... Tanklar! Bak!"

Dumadan kekeliyor, siperden kafasını çıkarıyor, sonra yine saklanıyordu. Bu yeni uyarının anlamı şuramıza bir yumruk gibi oturdu kaldı. Ayağa fırladım. Siper duvarından ötelere baktım: Paslı boz bir görünüm içinde, tanklar bir üçgen çizmişler, duman ve gürültü arasında hızla tepenin yamacından iniyorlar.

Gözüne dolan kumdan çevresini göremeyen Çeltik yanı başımda, gözlerini kırıştıtararak bir an durdu. Ağzı açık, inanamayarak baktı kaldı. Tankları birkaç saniye süzdü sonra koşarak siperden çıktı. Onun ardından Popov da tırmandı, onu da ben izledim. Ötekiler de aynı şeyi yaptılar. Eğilerek, mermilerin dövdüğü düzlüğü geçtik, topumuza atıldık.

Oklara asıldım. Krivenok kazıkları aldı, Çeltik ile Popov tekerlekleri ittiler. Topilerledi. Fakat hendek taş toprak dolmuştu. Bir yana dayandı kaldı. Çeltik bağırmaya başla-

dı.

"Hadi hadi, çevirin! Oku çevir!.. Lozniak!"

Çevirmem gerektiğini ben de biliyorum. Tüm gücümle zorluyorum. Çok acele ediyorum herhalde, diğerleri yetişemiyor, işler karışıyor. Neyse, sonunda iyi kötü topu düzlüğe çıkardık, okları düzelttik. Çeltik, ikiye katlanmış sanki, bağmıyor, emirler yağdınıyor, bir yandan da topun yerine yerleştirilmesi için yardım ediyor. İyice eğilmiş... Bıyıklı yüzü ter, kir içinde.

Tanklar hiç durmadan ateş ediyorlar. Çatırtılarla gümbürtüler doldurdu havayı. Gökyüzü sarsılıyor. Bir demirin ağır homurtusu toprakta sürükleniyor. Okları bıraktık. Frenlere yapıştım. Ardında Lioşa sürgüleri öyle hızlı çekti ki neredeyse düşecektim. Sol elimle namlu dibini açtım, Çeltik hemen namluya bir mermi yerleştirdi.

Tanklar ilk sıradaki siperlere gelmişti. Koruyucu kalkanların ardından çabucak baktım. Bir tanesi alevler içinde yanıyor. Bu, piyadelerin işi kuşkusuz. Bir tanesi de neden bilinmez, siper boyunca yuvarlandı gitti. Birçok piyade, eğilmiş, gerilere doğru çekiliyor. Çeltik bağırarak bir şeyler söyledi. Popov nişan göstergesine gözünü yapıştırdı. Biraz sonra bir merminin cayırtısı kulaklarımızı sağırlandı. Namlu sarsıldı, henü omzumdan şöyle bir silkeledi, müthiş bir acı duydum, düştüm. Çocukların okları tutturacak vakitleri olmamıştı.

"Kazıklar!" diye bağırdı Çeltik.

Nişancıya doğru eğilmişti. Krivenok'un sırtına yumruğu yapıştırdı, itti. O da kazığın birini yakaladı, toprağa soktu. Lukianov iyice bitmişti. Yine de diz çökmüş, öteki kazıkla ilgileniyordu. İşin garip yanı, Çeltik'in bağırısları yatıştırıcı biretki yaratıyor. Bana öyle geliyor ki, o yanımızda olduğu sürece başımıza kötü bir şey gelemes. O her şeyi hesaplar, gerekli emirleri verir, bizi kurtarır ve bizim görevimiz de yalnızca onun emirlerine uymaktır.

"Bum!" Top ikinci kez gümbürdedi. Alevi şöyle bir göründü, ardında bir iz bırakan mermi tankın yanında bir an

belirdi, zırha çarptı, yükseldi ve öteye düştü.

"Ateş! Ateş! Durmayın, ateş!"

"Bum!.. Bum!.. Bum!.." Top, tekerleklerinin üzerinde zıplayarak durmadan konuşuyordu. Mermiler görünmüyordu bile. Yol boyunca ilk siperlerimize varan tanklar bir-biri ardı sıra savunma hatlanımızı aşmaya başladılar. Yanlarına siyah beyaz haçlar çizilmişti. Tanklar toz bulutları kaldırarak ağır ağır siper duvarlarını aşılar. İleri doğru uzatılmış namluları korku vererek sallanıyor. makineli tüfekleri ateş püskürüyordu.

"Ateş! İyi nişan alın!"

Ne yiğit biri şu Popov. Aramızda korkmayan. heyecan duymayan tek kişi o. telaşlanmıyor, titremiyor bile. Şu anda onun için gördüğü tanklardan başka bir şey yok yeryüzünde. "Bum! Bum!" Top geriledi. 'Sıkı dur Lozniak,' dedim kendi kendime. 'Saatin yaklaşıyor. Gelin bakalım, budalalar, daha yakına gelin! Daha yakına... Daha yakına!'

Evet, geliyorlar. Şimdiden siperlere vardılar bile... Ama o ne? Durmadan, kesilmeden sürüp giden gürültünün ortasında Çeltik güçsüz bir öлкеyle yeniden bağıyor.

"Kayıyorlar!! Şu Fritzleri şeytan götürsün. Tırtıllarına nişan alın, tırtıllarına ateş edin!"

Evet evet, kayıyor. Ben de görüyorum. "Bum!" Top geriledi, merminin parıltısı çabucak eğri bir ok gibi uzaklarda aktı, tankın zırhına çarptı, aynı anda zıpladı. Hâlâ kayıyor! Almanlar üzerimize ağır zırhlılarını sürmüşler anlaşılan. Yoksa "kaplanlar" bunlar mı?

Piyade dağılmış, tankların ardından Almanlar geliyor. Bizimkiler her şeyi bırakmışlar. Savaş alanımızın biraz ötesinde, yüzü kıpkırmızı, ter içinde bir asker, iyice eğilmiş, yavaş yavaş çekiliyor. Bir eliyle makineli tüfeğini ateşlerken bir eliyle de yere dayanıyor. Mermi kutularını taşıyan orta boylu başka bir asker, koşarak onu izliyor, durmadan ardına bakıyor. Dün gece rastladığımız bu askeri matarasından tanıdım. Çeltik bağırdı:

"Dur! Nereye kaçıyorsunuz, budalalar? Durun, yoksa

ateş ederim! Durun."

Başçavuşa cevap olarak bir şeyler seslendiyse de biz hiçbir şey duymadık, cğildi, eliyle bir işaret yaptı, yolu gösterdi. Çeltik gerilere baktı, şaşkın, diz çöktü, yeniden küfretti.

"Ok!lar sola!"

Tanklar savunma hattımızı delmişler bile. Şimdi de ar-dımıza, kente doğru hızla ilerliyorlardı.

Ok!ları o yöne doğru ittik. Popov nişan volanlarını iki eliyle çevirdi. "Bum! Bum!" Top atışları gümbürdüyor, boş kovanlar kısa bir gürültüyle ayaklarımızın dibine düşüyor. Çocuklar yere yapışmışlardı. Çok kötü! Dayan! Sık dişini! Ne pahasına olursa olsun dayan! Korkmaya, titremeye hak-kım yok. Tek bir kurtuluş yolu var: Çarpışmak!

Sonunda Çeltik bas bas bağırdı.

"Hah! İşte bir tanesi daha devrildi! Ateş! Popov! Ateş!"

Pek inanmadan koruma kalkanının ardından bir göz at-tım, birden içime bir sevinç dalgası yayıldı. İşte orada, namlusu öne yatmış, bir penceresi açık... Bir köşede başka bir tank duruyor. Kısa bir kararsızlık anından sonra bizim yönümüze dönüyor. Bizi fark ettiğini anlıyorum. 'Hah bizi gördü işte, tehlikeli olacak şimdi.' Bu düşünce aklımdan geçtiği anda kara bir parıltı savaş alanını sardı. Toz toprak ve pis bir koku bizi kapladı. Aynı anda Popov'un kaygı dolu sesi duyuldu.

"Mısır!.. Başçavuşum, mısır!"

Tank nişan almamızı engelleyen bir mısır yığınının ar-dında durmuştu. Sapları dağıtmak gerekti. Birden bir top atışı gümbürdedi... Bir şeyler kulaklarımızı tıkadı... Ciğer-lerimiz trinitrotolüen ve tozla doldu. Soluk alamıyoruz. Başçavuş kısık bir sesle bizi yatıştırmaya çalışıyor.

"Tamam tamam! Yok bir şey!"

Gerçek duygum bilenmiş, dikkatim doruğuna erişmişti. Düşüncelerim, yargılama gücüm çabuk ve açıklıkla çalışı-yordu. Tankın önüne koşmak gerektiğini düşünüyordum.

Fakat önleyemediğim bir uyusukluk bacaklarımı kurşun gibi ağırlaştırmıştı. Kendimden nefret ediyordum. Yavaşça, koruma kalkanının ardından kalktım. Bu sırada tank, tırtıllarının üzerinde döndü, yolu bıraktı, namlusunu ileri dikti. Sallana sallana ve hızla bize doğru yöneldi... Yeniden ateş edecek... Şimdi ateş edecek! Ateş edecek! Tüm varlığım ile gerilmiş bekliyorum: Ateş edecek, sonra da... Ama ardımda bir komut duydum.

"Lukianov, mısırları kaldır!"

Lukianov! Gerginlik birden kayboldu. Lukianov gidecek. Tabii başçavuş kimi seçmek gerektiğini bizden iyi bilir. Giden, geri dönmeyecek!

Başımı omuzların arasına çekip bekledim.

Lukianov, önü açık kaputuyla, sandıkların ardından çıktı, bize şöyle bir baktı. Hüzün dolu bu gözlerde emre itaatsizlik okudum. Dayatacaktı belki. Ama vazgeçti, emri reddetmedi. İş yavaştan aldı. Siper duvarının üzerine çıktı. Eğildi, mısır yığımına doğru yavaş adımlarla koştu. Toprağın üzerinden bir kucak dolusu sapı kavradı, sonra ötekine geçti. Mısır saplarını her bir yana dağıtıyor. Yığın azalıyor. Tank her şeye hazır!...

Ve işte: Bum!

Gözlerimize toz toprak doldu, müthiş bir gümbürtü kulaklarımızı tıkadı. Kısa, keskin bir acı duydum...

Bir an... Sonra ayağa fırladım. Toz bulutlarının ortasında Lukianov kör olmuş gibi takılarak, tökezleyerek yavaş yavaş ilerliyor. On adım ötesindeki bir çukurdan duman yükseliyor.

Birden, ardımda Çeltik'in sesini duydum, buz kesildiğimi hissettim.

"Ateş!"

Lukianov'a duyduğum suçluluk duygusuyla mı bilmiyorum, kendimi siper duvarından aşmaya zorluyorum. Başçavuşun sert bağırtısı. Sanki uzaklardan geliyor: "Dur! Geriye!" Dinlemiyorum. Üç sıçrayışta Lukianov'a yaklaşıyor, koltukaltlarından kavırıyorum.

Arkadaşımın ağır bedenini soluk soluğa düzlüğe doğru sürüklüyorum. Popov tanka ateş ediyor. Sert ve sıcak bir dalga göğsüme çarpıyor. Aynı anda, ve hemen yakınımda kara bir alev parlıyor. Bunu bir patlama izliyor. Omzumun üzerine yere düşüyorum. Yaralı mıyım, değil miyim bilmiyorum. Ayağa fırlıyor, Lukianov'u yeniden kaldırıyorum. İşte yine o tank! O ağır yağın hızla hareket ediyor. Toprak titriyor, sarsılıyor, bükülüyor, ırtıllar ölkeyle dönüyor, bu geniş çelik göğüs inatla bize saldırıyor.

Lukianov'un vücudunu siper duvarından öteye aşardım. Birlikte topun tekerleri yanına düşüyoruz. Mermiler koruyucu kalkanları takırdatarak dövüyor, sağa sola sığıyor. Siperin içinden bir mitralyöz konuşuyor: Bu, düşman piyadelerine ateş eden Krivenok. Çeltik ile Lioşa okların arasına yatmışlar. Popov nişan göstergesinin başında yapayalnız. Peki, Çeltik neden konuşmuyor? Neden kıpırdamıyor, neden emir yağdırmıyor? Bir omzunu oka dayamış. Hiç konuşmuyor.

Dizleimin üzerinde ona yaklaşıyorum. Ardımızda bir top atışı gümbürdüyor. Top canlı bir varlık gibi sarsılıyor, boş mermi kovani sırtıma çarpıyor. Çeltik'in omzundan tutuyorum. Yere doğru kayıveriyor. Boynundan fışkıran kan yüzümü ıslatıyor ve Lioşa'nın sırtına sığıyor.

Kendimi yere atıyorum, elimle yokluyor, parmaklarımla Çeltik'in düğmeleri çözülmüş yakasının altındaki küçük yarayı buluyor ve bastırıyorum. Kan yine de akıyor. Her yanı ıslatıyor. Çeltik'in solgun gözkapakları durmadan kıpırıyor. Bakışı donuklaşıyor, gözleri dönüyor. Beni tanımıyor. Lioşa kısık sesiyle haykırıyor:

"Başçavuşum! Başçavuşum! Başçavuşu vurdular çocuklar..."

Bu korkunç çılgılık beni altüst ediyor. Bitimsiz titremeler içinde toprakta yatıp kalıyorum... Tankı göremiyorum artık. Fakat birkaç adım ötemizde olduğunu biliyorum. Bir çeşit uyuşukluk içinde, bekliyorum. Bir an içinde her şey bitecek. Popov nişan göstergesini bırakarak bize döndü.

"Doldur, Lioşa! Seni köpek seni, doldur!"

Top susuyor. Krivenok'un mitralyözü siperin içinde heyecan ve ısrarla takırdıyor. Lioşa toprağı tımaklarıyla kazıyor. Siper duvarına iyice yapışıyor. Kaçınılmaz ölüm korkusunun verdiği öfkeyle deli gibi Lioşa'nın böğrüne postallımla vuruyor, bağıyorum.

"Doldur, budala!"

Bir yengeç gibi yavaşça sandıklara sürünüyor. Başçavuşu bırakıyorum, ben de bir mermi yükleniyorum. Sonra kanlı ellerimle topu dolduruyorum. Çeltik'in boynundan yeniden kan fışkırıyor ve gittikçe azalıyor... Sürünüp yanına geldiğimde bakıyorum, kan dumuş.

Çeltik'in gözleri cam gibi ve bakışları donuk...

İşte hepsi bu kadar. Bitti!

Mermilere atıyorum. Tank elli adım ötemizde ya var ya yok. Tırtıllardan biri mısır kümesinden arta kalanları eziyor. Uzun namlusu gökyüzünü dövüyor. Altından, toz duman fışkırıyor. Toprak eziliyor. Popov bir an bekledi, bir sıçrayışta ayağı kalktı. Top homurdandı.

"Sipere! Çabuk!"

Dumanlar arasında tankın ileri doğru atıldığını görececek vaktim oldu. Namlusu sendeler gibi burun üstü toprağı çarptı, hareketsiz kaldı. Tekerleklerin sivri dişlerini görüyorum. Üzerlerinde tırtılları yok artık. Tank bir yanına döndü.

Bozduk onu.

Topu canlandı yeniden. Küçük kulesi gıcırdayarak bir yarım daire çizdi ve koskoca namlusu bize dikildi. Popov nişan almadan volanları çeviriyor. Bizim küçük, kısa topumuz ateş içinde ve düşman önünde büyük bir fedakârlıkla çırpınıp duruyor.

"Daha çabuk! Daha çabuk!"

Bu umutsuz çılgınlık benden yükseliyor. Sandıklara sürünüyorum. Toz bulutunun içinde Lioşa ile kafa kafaya çarpışıyoruz. İki yana uçuyoruz. Kepi dizlerimin yanına düşüyor. Titreyen ellerinin arasında bir mermi var. Aynı an-

da köşeden bir tıkırtı duyuyorum. Popov bağıriyor:

"Hadi! Kaç! Kaç!"

Büyük bir ustalıkla Lioşa üzerimden yuvarlanarak siper-
re düşüyor. Düşman topunun ağzı çırpınarak titreşimler
içinde ve gittikçe daha aşağıya iniyor. Daha aşağı... Görme-
ye vakit bulabildiğim tek şey bu... Dizlerimin üzerine fırlı-
yorum. Başım önde, Lioşa'yı izliyorum.

Ateş ediliyor. Aynı anda bir patlama... Müthiş bir toprak
yığını kopuyor siperin ağzından ve üzerime yığılıyor. Bir
dolu serpintisi enseme yakıyor. Birkaç saniye hiçbir şey
duymuyorum. Yarı gömülmüş, solup sararıyorum...

Birden her şey susuyor. Doğal olmayan ve kesin bir ses-
sizlik bu. Patlamaların sağır edici gümbürtüsü duyulmuyor
artık. Yalnızca tankların homurtusu duyuluyor uzaktan.
Toprak sarsılmaya devam ediyor. Neden bilmiyorum, bu
durum pek ürkütüyor beni. Üzerimi örten toprakları silkeli-
yorum, çevreme bakıyorum: Siperde taş taş üzerinde kal-
mamış, her yan çökmüş...

"Her şey bitti! Dönüş yok artık! Her şey, her şey bit-
ti!..."

10

Gözüme ilk çarpan şey bizim düzlüğün hemen yanı başında derin bir çukur oldu. Eğri büğrü bir top tekerleği saplanıp kalmıştı bu çukura. Okların arasında Çeltik hareketsiz yatıyordu. Üstü toprakla örtülmüştü. Hemen yanı başında toza toprağa batmış Popov vardı. Siper duvarının üzerindeydi ve oraya onu patlama atmış olmalıydı. Başında ne miğferi, ne kepi vardı, göğsü sırlı sıklamdı. Anlamsız gözlerle bakıyordu, akli başında değildi, tanktan yana dönmüştü... İyi, ama, bu sessizlik ne, tank nerede?

Ardıma baktım; sevinç, korku ve şaşkınlık dolu bir duygu beni olduğum yere mihladi. Tankın koca gövdesi leke içindeydi. Namlusunun ucu neredeyse bize değecekti. Mısır yığınının üzerinde hareketsiz yatıyordu. Kocaman alevden diller kısa, bodur, bir köşeye dönüvermiş, yuvarlak kuleciğin üzerinden dumanlar çıkıyor, cazırdıyordu.

Popov eğilmişti. Kıpırdadı, elini kaldırdı, parmaklarının yerinde bir kan ve çamur karışımı vardı. Elini göğsüne

bastırdı, yavaşça dişleriyle sıkı. Dizleriyle pantolonuna ve neme susamış toprağa dökülen kanını durdurmaya çalışıyordu.

Elimdeki el bombalarını yere bıraktım. Ona yardım etmek istiyordum. Ama, o ceketıyla sarıverdiği elini kaldırdı, öfkeyle emretti.

"Ateş, Lozniak! Ateş el!"

Evet! Hâlâ ilerliyorlar! Gerilerde, bağlantı yollarının bulunduğu siperlerden simsiyah üç duman sütunu yükseliyor gökyüzüne. Öte yanda bir tank kibrit gibi mavi bir alevle yanıyor. Öteki tanklar dar günebakan tarlaları boyunca kente yönelmişler. Zaman zaman duruyor. Bir yıkıntıya dönüşmüş kente ateş ediyorlar. Ardı arkası kesilmeyen bu atış karşısında her yer sarsılıyor. Uzaklardan bir sürü memnin kısa vınlamalarla geçtiği duyuluyor.

Namluya bir tanksavar mermisi sürdüm. Nişan göstergesinin arkasına geçtim. Küçük topumuz atışlardan çizik içinde. Fakat hâlâ bana itaat ediyor. Bir tank gördüm ve aceleyle tetiğe bastım. Nişan göstergesinin kenarı kaşıma çarpı. Merminin ne yana uçuğunu göremedim. Ondan sonrakini almak için koştum.

Geçerken tanka bir göz attım; kulenin kapağı hâlâ çok açık. İçinden islenmiş gibi siyah eldivenli bir el çıkıverdi. Kapağın bir yerine tutunmak ister gibi beceriksizce zırhın üzerinde gezindi, düştü, sonra yeniden yoklamaya başladı. Siperin içinden kısa bir atış sesi duyuldu. Krivenok bu. Ondan sonra ne olduğunu görmedim. Popov sert sert emretti.

"Ateş! Hedef: İkiiden fazla!"

Doldurdum, nişan göstergesindeki uzaklık kasmağını çevirdim ve nişan aldım. Ateş ettim. Yeniden mermi getirmek için atıldım. Popov oturuyor. Gücü tükenmiş. Kuvvetle elini sıkıyor. Yüzü kapkara ve gözleri çukura kaçmış. Tanka gelince, kapağı hâlâ açık ama kimse görünmüyor.

"Ateş et! Lozniak! Ateş!"

Ateş ettim. Göstergenin yarığından başka tanklar görüyorum. Mermileri yetiştirecek zaman bulamıyorum... Göz-

lerime ter doluyor. Burnumun ucundan damla damla ellerime düşüyor. Silecek vaktim yok. Tankların getirdiğini biliyor ve ateş ediyorum.

Bunun ne kadar süreceğini bilemiyorum. Gösterge, tank, top atışının gümbürtüsü, Popov'un inatçı yüzündeki gerilim, acıdan doğan çizgiler, durmadan "ateş" diye emreden sesi, sandıklardaki memmiler... Kafamın içinde her şey üst üste. Oraya buraya atıyorum kendimi. Sürünüyorum. Atış sesleri kulaklarımı sağır etti, soluk soluğa kaldım. Yine de işaretleme volanlarına yapışıyor. namluyu çeviriyorum. Hırsla bakıyorum. Boşuna. Tanklar kireç sıvalı küçük romen evciklerinin yıkıntıları, vişne bahçeleri ve avluların ardında kayboluyorlar... Kollarım iki yanıma düşüyor.

"Bitti! Bitti! Geçiler."

Okların arasına oturuyor, sırtımı namlu dibine dayıyorum. Güçlü bir sıcaklık yayılıyor arkama. Çekilmiyorum. Gücüm tükendi, hiçbir şey duymuyorum. Kulaklarım çınlıyor. Gözlerimin önünde sarı, turuncu ve siyah daireler uçuşuyor. Toz duman dolu gökyüzünde güneş acımasız yakıyor.

Önümdeki alan bomboş. Orada burada, yeşil otların arasında sarımsı tepecikler görünüyor. İşte bunlar... Ölüler. Biraz önce koşan makineli tüfekli eri tanır gibi oluyorum. Bacakları ayrı, yüzükoyun toprakta yatıyor. Göğsünün altında mermi kutuları duruyor. Ölmüş. Buna rağmen, yine de sımsıkı tutuyor onları.

Beklenmedik ve güçlü bir patlama yeri sarsıyor. Tankın üzerindeki kule dört bir yana dumanlara boğulmuş alev parçacıkları saçarak havaya uçuyor, kısa ve madensi bir vınlama duyuluyor ve namlu ağzından fırlayan yay toprağa saplanıyor. Alevler, müthiş bir ölkeyle, kauçuk tekerlere, yere dökülen benzine sarılıyor; aracın rengi bile görünmez oluyor. Yanık paçavra parçaları gökyüzüne çıkıyor, döne döne yeniden yere düşüyorlar.

Lioşa ihtiyatla siperden çıkıyor. Krivenok başını çıkarıyor. Bir süre sersem ve şaşkın, tankı saran alevleri seyre-

diyoruz. Birden Lioşa bağırmaaya başlıyor.

"Kaçalım! Hadi! Çabuk!"

Nerede onun o sonsuz güveni? Kaybolup gitti. Bizim yürekli, gözünü budaktan sakınmayan yiğidimiz şimdi dehşet içinde. Yüzü korku dolu, gözleri bir şeyler arar gibi kendine gelmek için hiçbir çaba harcamıyor.

Hiçbirimiz konuşmuyoruz. Krivenok yüzünü kepiyle sıldı, sakın bir sesle;

"Kaç mermimiz kaldı?" diye sordu.

"Az, çok az," dedi Popov.

Elini ceketinin yeniyle sıkmaya devam ediyordu, gözlerini kente dikmişti. Biz de ona bakıyorduk şimdi komutanımız o idi. Lioşa sinirlendi.

"Ee, ne diye susuyorsunuz? Popov, hadi emret. Komutan sensin! Lanet olsun!"

Çevreme bakındım. Önümüzdeki siperlerde hiç kimse yok. Gerilerde, komşu alayın mevzilendiği yamaçlardaki siperlerde savaş homurdanmaya devam ediyor. Patlamaların olduğu yerlerden kalın duman bulutları yükseliyor.

Krivenok siperden çıktı, komutanın üzerine eğildi, kanlı ceketinin düğmelerini ilikledi, ellerine yapıştı, sürükleyerek sipere aldı. Sonra, yavaş yavaş inlemekte olan Lukianov'u taşıdı.

Popov elini açtı.

"Lioşa, hadi bakalım, kolumu sar!"

Lioşa gönülsüz, elindeki el bombalarını bıraktı, pansuman yapmaya başladı. Durmadan gerilere bakıyordu. Kırk bir çizgi düz alnını kesiyordu. Alışılmış sesine kavuşmuştu yeniden.

"Hadi, kaçalım, kurtulalım... Çok geç olmadan..."

"Hayır. Emir almadık, gidemeyiz."

"Gülünç! Ne saflık Tanrım! Ne emri bekliyorsun daha? Cepheyi yardılar..."

"Kendimizi savunmak için emir aldık, geri çekilmemiz için emir yok. Ateşe devam edeceğiz."

"Delisin sen! Nereye ateş edeceğiz?"

"Hitler'e ateş edeceğiz. Nereye ateş edileceğini bilmiyor musun yoksa?"

"Budala! Seni bir adam sanırdım, sen iki gözü olan bir odunmuşsun meğer."

Öfkemi saklamadan bağırdım.

"Ne bağıırıyorsun? Nereye gideceksin?"

"Ne demek, nereye gideceğim? Oraya, harkesin gittiği yere."

"Ya top?"

"Ne topu? Top çalışmıyor..."

"Eee... Başka? Top çalışıyor..."

"Budalalar! Ne yapmak istiyorsunuz? Sizi öldürünceye kadar burada kalmak mı, ha?"

Siperden Krivenok doğruldu. O sakat yüzündeki yara izi öfkeden kıpkırmızı kesilmiti. Bağırdı.

"Kapatın şunun çenesini! Cehenneme kadar yolu var! Defolup gitsin! Anlaşıldı mı?"

Lioşa kaşlarını çatı, bize nefret dolu bir bakışla baktı. Kepindeki tozları silkeledi.

"Peki öyleyse, yok olun, Allahs kahretsin topunuzu! En başta bu budala komutanınızı..."

Bu kem sözler her zaman sessiz ve sakin duran Popov'u bile çileden çıkarmıştı. Karanlık gözlerinde kötü kıvılcıklar gezindi. Bütün vücuduyla öne doğru bir hareket yaptı, eğildi ve Lioşa'nın önünde durdu.

"Popov, neden budala? Söyle, neden? Budala sensin! Top terk edilmez. Popov ant içti: Çeltik kaçmadı, Popov da kaçmayacak. Budalalarla alçaklar kaçır. Sus bakalım, Lioşa!"

Sonra biraz yatıştı. Bize düzlüğe giden yolu açmamızı ve topun namlusunu yola çevirmemizi emretti. Bütün bunları dizlerimizin üzerinde ve eğilerek yaptık. Lioşa terli yüzünü siliyor, gitmekten söz etmiyor. Zaman zaman çevresine bakıyor ve durmadan bir şeyler düşünüyor. Popov onu topun yanında gözcü bıraktı, beni siperce çağırdı. Krivenok soğuk bakışlarını Popov'a çevirdi.

"Komutan öldü, Lukianov da ölmek üzere. Şöyle bir pansuman yaptım."

Popov'un geniş yüzünde acı dolu bir ifade belirdi.

"Git mitralyözüne bak!"

Krivenok siperden sürünerek çıkarken içini çekti.

"Ah, ah, çok kötü!.. Çok çok kötü arkadaş. Ah, ah!.."

İkisi de birbirinin yanında branda üzerinde yatıyordu.

Çeltik sırt üstü uzanmıştı, zayıf çenesindeki sakallar dimdik duruyordu. Lukianov'un yüzü sapsarıydı, yanı beline kadar tozlu kaputuyla örtünmüştü. Bu hareketsizlik içinde ikisi de küçük ve yabancı geliyordu insana. Üzerlerine eğildim.

Popov bir köşeye oturmuş, sızlanıyordu.

"Komutan, Komutan! Dinyeper üzerinde öleceğim, dedi, sağ kaldı. Malaya Gorka'da öleceğini düşündü, sağ kaldı. Olkhovka köyünde ölüyordu, sağ kaldı yine. Ama burada öldü. Sahiden öldü..."

Komutanımız, başçavuşumuz her şeye kulaklarını tıkamış, susuyor. Onun bir daha konuşmayacağına, bağırp çağırmayacağına ve bizi azarlamayacağına inanamıyorum bir türlü. Hemen yanı başına oturuyorum. Yüreğimde sessiz pişmanlık duyguları uyanıyor. Ardımdan bağırırken öldü. Belki de son insanca tepkisi bana duyduğu öfke oldu. Belki de benim yüzümden o mermi gelip buldu onu. Belki benim ardımdan bağırmasaydı, ben de irkilip sarsılmasaydım, o mermi beni öldürmüştü olacaktı. Beni! Öyle olmadı. Benim yanımdan geçip gitti. Onu öldürdü, onu!

Ya Lukianov? Evet, onun da ölümünden dolayı olarak ben sorumluyum. Eğer emir verilmesini beklemeden ondan bir saniye önce mısırlara doğru koşsaydım, kuşkusuz, şu anda sağ ve sağlıklı olacaktı. Oysa, şimdi benim uzanıp yatmam gerektiği yerde o ölüyor. Hiçbir şey ilgilendirmiyor onu artık. Ne Lioşa, ne hüznün dolu alinyazısı ve ne de babası. Birini ölüme yollayan adamla, ölüme yollanan adamın yan yana yatışını görmek ne korkunç, ne garip şey! "Hey, savaşın görmeyen, büyük gücü!.. Yoksa senin eşitlik duy-

gun, adaletin bu mu?"

Birden Lucia geldi aklıma. Ah, Lucia, Lucia! Nerelerdesin şimdi, başımıza gelenleri biliyor musun?.. Neden bilmiyorum, sağırlaşmış kulaklarımda onun, o nazik ve o güzel sesi açıklıkla yankılanıyor: "Merhaba çocuklar!" İşte çocukları... Ölmüşler, yerde uzanmış yatıyorlar. Biraz sonra ötekiler de yitip gidecekler. Ah, öylesine yaşama tutkusuyla doluyuz ki!

Üzüntüsü içinde küçülen Popov, Çeltik'in yanı başında oturuyordu. Komutanın yollamaya vakit bulamadığı kısa-cık mektup aklıma geldi, o küçücük kâğıdı çektim aldım. *"Daria, sağ ve sağlıklıyım, senin de öyle olmanı dilerim..."* Aradan pek az bir süre geçmişti, ama, her şey ne kadar da değişmişti. Dönülmesi ve onarılması olanaksızdı.

"İşte, komutan, çocukların, onlar da babasız kaldılar. Perşembe günü komisyon toplanacak..." Bunlar onun sözleriydi. Kolunu vücuduna yaklaştırdım. Yavaşça açıldı kolu. Düşmandan aldığı İsviçre saati sanki dünyada hiçbir şey olmamış gibi alıştığı tik taklarını sürdürüyordu. Çeltik'in yüzü hiç değişmemişti sanki. Yalnızca barutun bıraktığı küçük mavimsi lekeler vardı. Belki sakalı biraz daha sık görünüyordu. Gözkapakları yarı kapalıydı. Altından gözlerinin hareketsiz beyazlıkları belli belirsizdi.

"Kapa gözlerini, uyusun!.." dedi Popov.

Özenle başçavuşun gözlerini kapadım. Birden içime bir umutsuzluk duygusu yayıldı. Neydi bütün bunlar? Neden-di? Kimin içindi? Niçindi? Hiçbir şey yapılamazdı artık. İyi biliyorum bunu. Küfretmemek için zor tutuyorum kendimi. Oturdum kaldım. Dalıp gitmişim, aklımdan kötü kötü düşünceler geçiyordu.

"Dinle," dedi Popov. "Aldırma... Savaş bu!.."

Evet, savaş! Ama bu savaş bizim için beklenmedik bir savaş değildi. Çocukluğumuzun kısa yılları boyunca başımızın üzerinde dolaşıp durmuş, babalarımızın bir önceki savaştan geldikten sonra yaptıkları beşiklerde olgunlaşmıştı. Bizi onun kara kanatları altında sallamışlardı. Biz, asker

çocukları, geleceğin askerleri yine bu kanatlar altında büyümüş ve öğrenim görmüştük. Annelerimiz bizi dünyaya kendilerine neşe verelim, ihtiyarladıkları zaman onlara dayanak olalım diye getirmemişlerdi. Zaten, onlara pek uzun süre neşe veremiyor, pek ender dayanak olabiliyorduk. Erginleşir erginleşmez seferberlik ilan ediliyor ve askere alınıyorduk. Çocukluk yıllarımız iki savaş arasında kısa bir aradan başka bir şey değildi. Bunu hep içimizde duyuyorduk. Ama her şeyin düzeleceği umuduyla yaşıyorduk. Çocukluğumuzda önceleri savaş bize pek korkunç görünmüyordu. Tersine en gözde oyuncaklarımız silahlar ve ilgimizi en çok çeken kitapların konusu savaşla ilgili olanlardı. Genç ruhlarımız savaş başarılarının duygusallığına, düşüncesizce yapılmış bir yiğitliğe bilmeden kapılıyor, edebiyat, birçok örnekleriyle düş gücümüzü canlandırıyor ve ayakta tutuyordu. Ama işte, savaş, bize zorla kabul ettirilen o savaş patlak vermişti ve düşündüklerimizden ne kadar farklıydı. Kitapların bize esinlettiği, içimizden birçoğunda varolan duygusal sıcaklıkla savaşın vahşetini, kanı ve teri öldürmüştü. Bütün bunlara ne macera tutkusu, ne de ödülleme isteğiyle katlanıyorduk, tek istediğimiz şey güzel vatanımız üzerinde özgür yaşamaktı.

Kafamda her şey karmakamışık. Acı, onur kırıcı bir sis gözlerimi karartıyor. Elimde Çeltik'in mektubunu çevirip duruyor, her şeyi bir anda anlamak istiyorum.

"Popov," dedim. "Dayanacağız, ha? Sonuna kadar mı?"

Popov'un kederli gözlerinden hızlı bir şaşkınlık geçti, kaşları çatıldı.

"Neden 'sonuna kadar' mı diye soruyorsun? Son olmamalı. Yaşamak gerek! Bu Popov için kolay mı sanıyorsun? Popov için çok zor! Çeltik komutandı. Çeltik dosttu, arkadaştı. Dinyeper üzerinde ölecekti... Yakut Popov, Çeltik'i kucakladı. Çeltik, Yakut Popov'u kucakladı. Elveda, dendi! Çok çok kötü elveda..."

Bir duman perdesi kapladı yaz göğünü. Güneş fena çar-

piyor, alınlarımızı yakıyor, acı, tuzlu ter yüzlerimizi dalıyor. Sinekler canımızı yakıyor. Kepimle durmadan onları avlıyorum. Bu arada Popov pek de uygun olmayan bir anlatımla Rusça ve Yakutça sözcükleri birbirine katarak güzün Dinyeper'i nasıl aşuklarını, birlikleri yok edilince dar bir köprü başında nasıl savaştıklarını, talihin Çeltik'le onu nasıl bir araya getirdiğini anlatıyor.

İkisi akşama kadar topla ve makineli tüfeklerle ateş etmişler. Sonunda yaşamaktan umut keserek birbirleriyle vedalaşmışlardı. Son anda ölüm yanlarından geçip gitmiş, onlar sağ ve sağlıklı kalmışlardı. Bütün bu günler boyunca bu iki asker başarılması güç, onurlu görevlerin üstesinden gelmeyi bilmişlerdi. Ama işte şimdi sonsuza dek ayrılmak zorundaydılar.

11

Lioşa sipere baktı. Kafasına bir miğfer giymişti.

"Ec, daha ne kadar kalacağız burada? Bizi tutsak etmelerini mi bekliyoruz?"

Çarpışmalar kentten ötelere kaymıştı. Uzaklarda binlerce patlama oluyordu. Yolun üstünde bir yerlerde Alman havan mermileri vınılıyordu. Bizden uzaklarda ve kentte patlıyordu. Popov elini koyacak yer bulamıyordu. Bazen göğsüne bastırıyor, bazen dizlerine koyuyor, bazen de duvarın gölgesine doğru uzatıyordu. Lioşa homurdanmaya devam ediyordu.

"Eğer bu kahramanlıksa, ben yokum. Saçmalıktan başka bir şey değil bütün bunlar. Bizi öldürecekler, kimsenin haberi bile olmayacak. Ya kayıplar listesine alacaklar bizi ya da teslim olduğumuzu söyleyecekler."

Bu sözler Popov'un yüzünü karıştırdı. Yine de aynı şeyleri söylemeye devam etti.

"Başçavuş Çeltik geri çekilmedi. Popov, o da geri çekil-

medi. Yalnız alçaklar geri çekilir."

"Çeltik, Çeltik! Çeltik'ten bana ne be? Onun için hiçbir şeyin önemi yok artık. Ama biz, biz yaşıyoruz..."

Popov başını salladı.

"Ah, Lioşa, Lioşa! Çok kötü bir kafan var..."

Lioşa dişlerini gösterdi.

"Kafa işi değil bu. Sözgelisi, seni örnek alalım. Kahramancılık oynuyorsun sen. Diyelim, bir tankı yok ettin, ee, n'olacak? Kimsenin haberi bile olmayacak. Ya da Lukianov'u ele alalım: İşte bir kahraman daha! Ateşe attı kendini göz göre göre... Bir kurbandan farkı ne?"

Popov düşünceliydi.

"Lukianov mu?"

Saf gözlerinde müthiş bir acı okunuyordu. Bir süre düşündü, ekledi.

"Evet! Alay komutanına gitmek gerek. Ona her şeyi anlatmalı. Peki, kim gidecek?"

Bize bakıyor, kendi kendine soruyor.

"Lioşa mı gidecek? Lozniak mı gidecek?"

Bu sorusuna cevap vermek zordu. Bizimkilere ulaşmanın kolay olduğunu sanmıyordum. Bu bir şans sorunuydu. Zaten böyle bir şansın varlığı, gitmek için kendimi önerme engel oluyordu. Hemen hemen kesin bir kaybın eşiğinde olan akadaşlarımı terk edemezdim, utanç duyardım. Canımı onların sırtına basarak kurtaramazdım. Ama Lioşa bir şeyler tasarladıktan sonra karar verdi.

"Ben giderim!"

"Alay komutanına söyle: Çeltik öldü, Lukianov çok iyi bir askerdi. Onun için kötü düşünmemek gerek. Hem sonra bir emir gerek. Bir top var, nasıl bırakılır?"

Popov yerinden kalktı.

"Popov bekleyecek."

Lioşa döndü: Neşeli bir havası vardı, canlanmıştı, miğferi kafasına geçirdi, makineli tüfeğini aldı. Bağırды.

"Döneceğim. Aufwiedersehen!"

Eğilerek, piyadenin terk ettiği sipere doğru koştu. Üç ki-

şı kalmıştı. Popov okun üzerine oturdu, Lioşa'nın yerine gözcülük etmeye başladı.

"Popov doğru söyledi."

Popov kendi sordu, kendi cevap verdi.

"Doğru! Lukianov'a bir madalya gerek. Ne yapması gerektiği Popov'a emredilmeli."

Ama ben onu dinlemiyordum. Ne olduğunu pek iyi bilmediğim bir şeyler rahatsız ediyordu beni, bağırarak, Lioşa'yı durdurmak istiyordum, ama, o, boş siperde çabucak kaybolmuştu. Onun gitmesi, neden hoşuna gitmemişti, anlamıyorum. Ardımda, uzun, sessiz bir inleme duydum, Lukianov bu. Döndüm, hafifçe dizine dokundum.

"Lukianov."

Gözkapaklarını zorlukla araladı.

"Çok kötü!.. Nefes alamıyorum..."

"Sabret biraz. Geri çekilince, sana bakacaklar."

Sözcüklerle ilgilenmiyordu, yalvardı.

"Beni bırakmayın! Daha iyisi öldürün..."

Böyle durumlarda yalan söylememek gerektiğini biliyordum. Bu durumdaki bir adama gerçeği söylemek gerekti. Söz verdim.

"Peki. Seni bu durumda bırakmayacağız."

Sakin, hüzünlü mırıldandı.

"Sağol!"

Yaşayacağını sanmıyorum.

Lukianov kötü bir asker değildi. Zayıftı, sakın bir yaradılışı vardı; olağanüstü bir cesaret gösterisiyle sivrilmemişti; gerçekten zor bir işin başarılmasına karar verildiğinde, kuşkusuz herkes gibi o da korkardı, ama hiçbir şeyden çekinmezdi. Lioşa da pek öyle korkuya kapılmazdı, işte kendisini ateşin ortasına atmıştı. Birden Lioşa'nın böylesine gönüllü koşmasının nedenini kavradım, çünkü Lucia, orada, gerilerdeydi. Belki daha dün sözleşmişlerdi, belki Lucia onu bekliyordu. Lioşa'nın onun için söyledikleri doğru muydu acaba? Can sıkıntısı ve öfke sardı yine yüreğimi.

Popov kaygılı bir sesle beni çağırdı.

"Lozniak!"

Bir atlayışta siperden çıktım. Tanımadığımız bir er bize doğru sürünüyordu, siper duvarını aştı. Popov dizlerinin üzerinde doğrulmuş, şaşkın şaşkın bakıyordu. Piyade eri durumumuzu pek fark etmeden yaklaştı. Sanki biz geri hatlarda eğitim yapıyormuşuz gibi şaşılacak kadar kaygısız bir sesle;

"Savaşla işimi bitirdim!" dedi.

Popov ve ben bu çiçek bozuğu yüze, hiç kıpırdamadan dikilmiş gözlere gittikçe artan bir dikkatle bakıyorduk. İşin kötü yanı, er, sağ eliyle, sol elini, bilezik gibi sardığı deri bir kemer parçasıyla sıkıp duruyordu. Kemerin hemen yanı başında bir deri parçası, parmakları aralanmış ve kan içinde hemen hemen kopup düşecek bir eli tutuyordu.

"Evet, arkadaşlarım, savaş sona erdi."

Düzlüğün kenarına oturdu.

"Kimde bir bıçak var?"

Hiçbir kasın kıpırdamadığı solgun yüzüne şaşkın şaşkın bakakalmıştık. Bu aldırmaçlık bizi afallatmıştı. Sipere atıldım. Çeltik'in cebinden bıçağı çıkardım, yeniden tırmandım. Popov:

"Oo," dedi. "Canın acımıyor mu?"

Er hiç ilgisiz, damdan düşer gibi konuştu.

"Yalnız kaldım... Hepsi öldürüldü. Bana da öyle bir şey, öyle güçlü bir şey çarptı ki!.. Kendime geldiğim zaman, yaralandığımı anladım..."

Yüzüne karşı bağırdım:

"İyi duymuyor musun, ha?"

Yarı uykulu gölgeli gözlerinden sorumu işitmek, anlamak için büyük çaba harcadığını fark ettim. Yavaşça konuştu:

"Altıncı bölüktenim. Panassiuk. Şimdi evime gidiyorum. Tamam, hadi, kes şunu dostum."

Deri parçasını kestim. El koldan ayrıldı, düştü. Erel aldı, siper duvarının altında bir çukura koydu. Postalının ucuyla, toprağı eşeledi, üzerine iteledi.

"Gömmek gerek! O kadar çok işime yaradı ki..."

Yüzünde en küçük bir acı belirtisi yoktu.

"Sargı beziniz var mı acaba? Ben, şimdilik şöyle bir bakayım, sonra Ivanovka'da ilgilenirler. Elim önemli değil. Ben anıcılıkla uğraşırım. Bir el yeter bana."

Yaralı koldan hemen hemen hiç kan akıyordu. Kemerle çok iyi sıkılmıştı. Yalnızca birkaç koyu kan damlası askerin tozlu postallarına düştü. Sarmak gerekti. Ama elimizde hiçbir şey yoktu. Eteğinden çektim.

"Çeketini ver!"

Er geri çekildi.

"Ne diyorsun sen? Daha yepyeni. Mayısta verdiler. En iyisi gömleğimden kopar?"

Şaşırmış, ona bakıyorduk. Yanını döndü, gömleğinden bir parça kopardım. Elimden geldiğince kolunu sarmaya başladım. Yeniden konuştu.

"Savaşı bitirdim ben. (Kaygıyla söylendi.) İşin kötü yanı madalyamı kaybettim."

Gerçekten cebinin üzerinde boz renkli, yağlanmış bir kurdela parçası vardı, belli ki orada bir zamanlar bir "cesaret" madalyası asılıydı.

"Bizim oralarda ne göstereceğim ben şimdi?!"

Hiç konuşmadan, çağrısız konuğumuza bakıyorduk. Onu anlayamıyorduk. Sargı işini bitirmiştin.

"Oldu, tamam!"

Siper duvarının dibine rahatça yerleşti. Yakasını kaldırdı.

"Biraz dinleneyim, sonra yola çıkarım."

Kulağına bağırdım:

"Nereye gideceksin? Almanlar var orada!"

"Ha? Ben mi? Ben Vinnitzalıyım."

"İyi misin, ha?"

Panassiuk hiç cevap vermiyordu. Popov ile göz göze geldik. Piyadenin gözleri yorgunluktan kapanmış ve başı yavaşça omzuna düşmüştü.

12

Gittikçe artan bir gürültü şaşkınlığımıza o anda son verdi.

Bu anlaşılmaz askeri bir yana bıraktık, gözlerimizi yola çevirdik. Tepelerin ardından tozu dumana katarak gelen bir kamyon konvoyu görüldü. Hızla geliyorlardı. Geniş kasalarında sıra sıra Alınan askeri oturuyordu.

Şaşkınlıktan Popov Yakutça bir şeyler bağırdı. Yaralı eliyle nişan göstergesine yapıştı.

"Lozniak, doldur!"

Açık sandıktan bir mermi aldım, namluya sürdüm. Pek beceriksizce yapmıştım bu işi. Mermi yarı yolda kalmıştı, kama kapanmıyordu. Lioşa'nın bazen yaptığı gibi küreğin sapıyla mermiyi ittim, sonra eğildim.

İlk baştaki kamyon mayın döşeli alanı dolandı, bir hendeği aştı, yola koyuldu. Birden bir top atışı duyuldu. Alanı toz bulutları kapladı. Merminin nereye düştüğünü görmemiştim, ama başkasını getirmek için atıldım. Savaş tutkusu

yeniden canlanmıştı bende. Sinirlerim öylesine gerilmişti ki titreşiyorlardı sanki. Başka hiçbir şey düşünmek istemiyorum, gözlerimi düşmandan ayırmıyordum. Ama içimde bir yerlerde rahatsız edici bir ses sızlanıyordu: "İşte, yapacağını yaptı; hem size, hem ona... Kendisi? Yaşıyor. Lukianov'dan söz etti, ama, o yalnız kendini düşünür. Evet, böyle!"

Kötü bir sevinç içinde bu çirkin ses, beni tiksindiriyor. Ondan kurtulmak, kulaklarımı tıkamak, kendimi yaptığım işe vermek istiyorum. Dizlerimin üzerinde sandıklardan namlu dibine sürünüyorum. Popov sık sık ateş ediyor. Toz toprak içindeyim, kulaklarım duymuyor, kamyonların nerede olduğunu ne biliyor, ne görüyorum. Bütün gücüm, bütün isteğim tek bir amaca yönelik: Onların kente girmelerine izin vermemek! Bu garip çatışmanın kötü sonuçlanacağını hissediyorum. Bunlar kamyondakiler, piyadeler sanırım.

Fark etmez.

Bu arada Popov'a anlaşılabilir bir şeyler oldu. Tehlikeli bir sevinç sanki canlandırmıştı onu. Nişan göstergesinin ardına eğilmiş, durmadan: "Dur, Hitler! Dur, geriye, hadi Hitler!" ve buna benzer şeyler bağırıyor, top sesleri sözlerini örtüyordu. Dizlerimin üzerinde doğruldum, koruyucu kalın kanından baktım. Yolun üzerinde üç kamyon yanıyordu. Birçoğu da ateşten kurtulmak için yön değiştiriyorlardı. Popov'un düz ve esmer yüzünde çocuksu bir sevinç okunuyordu. Kamyonların mayınlı alana girmelerini sağlamıştı. Bir yandan bağırıyor, bir yandan da topu nişanlıyordu.

"Çok ver, çokk! Çok çabuk ver!"

Kamyon konvoyunda kargaşa başlamıştı. İki otomobil patlamalarla parçalanmış, bir maden yığını olmuştu. Gumbürtüyle yıkıldılar, ötekiler kaçıştılar. Sondakiler geri dönmüş, tepelere çıkmaya başlamışlardı.

Popov bu olağanüstü başarının kucağında durmadan beni sıkıştırıyordu.

"Hadi, Lozniak, doldur!"

Sandıkta sadece iki mermi kalmıştı. Bunlardan birini kavradım ve kararsız elimde tuttum kaldım.

Popov ateş ettikten sonra bana döndü, anladı; kolları üzüntüyle iki yanına düştü. Kirlenmiş yüzünde ter su gibi akıyordu. Sırtında ceketi sıırıslıkladı, bakışları karamsar-
dı, hüznün doluydu.

"Çok kötü! Ah, ah! Bizim için çok kötü olacak!"

Sandıklara doğru süründüm. Boş olanları (bunlar öyle-
sine çoktu ki) ayırmaya başladım. Her yerde boş mermi ko-
vanları sürükleniyordu. Hah, işte ağır bir sandık. İp kulpla-
rından yakaladım, topun yanına kadar sürükledim. Açım.
Sandığın içinde on tane mermi vardı. Bu son umudumuzdu.
Ama mitralyözle ateş edebilmek için Almanlar çok uzak.
Beklememiz gerek.

Popov yine karamsarlığa kapıldı.

"Ah, Lioşa! Nerede bu Lioşa? Çok az memmimiz var. Bir
emir gerek..."

Gerilere bakıyoruz: Kimsecikler yok! Çevremizde uza-
nan alan çukurlarla kalbura dönmüş. Kentin çok uzağında
savaş hâlâ devam ediyor. Sık sık mermiler patlıyor, motor-
lar homurdanıyor, uluyor ve mitralyözlerin düzensiz acele-
ce takırtıları duyuluyor. Almanların daha uzağa gitmesine
izin vermemeliydik. İyi, güzel de biz ne yapmamız gerekti-
ğini bilemiyoruz ki... Lioşa'yı mı bekleyelim? Ya birkaç
adım ötede ölüp kalmışsa, ne yapacağız? Nasıl kaçacağız
buralardan? Hemen yakınımızdaki yoldan Almanlar geç-
mek isteyebilir, biz onları burada tutabilir, kente yaklaştı-
larına izin vermeyebilirdik. Memmimiz olsaydı!

Almanlar bize saldırmak için hiç acele etmiyorlar. Yo-
lun hemen yakınına yerleşmiş, bir şeyler bekliyorlar. Pa-
nassiuk sırtını siper duvarına dayamış, sakın sakın oturu-
yor. Başı rahatsız bir biçimde bir yanına sarkmış. "Nasıl
uyur bu durumda?" Bacağından çektim.

"Hey, sen, dinle beni. Sipere gir!"

Kıpırdamadı bile. Ayağa kalktım, şöyle bir iteledim.

Panassiuk'un başı, pek de doğal olmayan bir biçimde boyunun üzerinde devriliverdi. Donup kalmıştı. Ölümü gözleminde gördüm.

"Şuna bak, ölmüş!"

Şaşırmışım. Birkaç saniye onu inceledim. Popov okun üzerinde oturuyordu.

"Öldü. Öleli çok oldu."

Askerin geldiği siperi gösterdi.

"Daha orada ölmüştü."

Bu bilinmeyen, beklenmedik ve nedensiz ölüm beni altüst etmişti. Biraz önce yaşıyordu, yaşamaya hakkı vardı, gerçekten savaş bitmişti onun için. Bütün olanlardan sonra bu biçimde ölmeliydi tabii.

"Onu çukura taşı. Burada kalmasın."

Panassiuk'u ellerinden tuttum, sipere sürükledim. Duvarın dibine Lukianov'un yanına koydum... Lukianov hâlâ soluk alıyor. Şöyle bir dokundum. Kıpırdamadı. Birkaç dakika boyunca sessiz ölümlere baktım, "Sıra kimde?" diye düşündüm içimden.

Birden Popov'un sesini duydum.

"Krivenok! Ateş! Ateş!.. Neden susuyorsun? Ateş!"

Bir sıçrayışta çıktım, her şey düşündüğüm gibiydi; Almanlar, kamyonların yok edildiği yoldan eğilip sessiz adımlarla buğday tarlasına doğru koşuyorlardı. Popov bağırdı.

"Krivenok!"

Krivenok cevap vermiyordu.

Dizlerimin üzerinde, sipere doğru süründüm, içeri baktım. Mitralyöz siper duvarının üzerindeydi, boş mermi şeritleri bir köşede duruyordu. Krivenok orada yoktu.

Hiç konuşmadan bakışlık. Popov'un çıkık elmacık kemikli, terden kıpkırmızı yüzünde karışıklık okunuyordu.

"Almanlara mı gitti? Tutsak mı?"

Hiçbir şey söylemeden omuzlarımı silktim.

Bu arada, Almanlar ekili buğdayların arasında kaybolmuştu. Popov zaman zaman yola, sonra da sandıktaki mer-

milere bakıyordu. Çok az mermi kalmıştı. Elini kalçasına vurdu.

"Ah, ne hayvan şu Popov! Neden Lioşa'yı yolladı?"

"Gerçekten, haklısın," dedim. "Yollayacağın o olmalıydı."

"Lioşa, sahtekârın teki! Bizi bırakıp gitti pezevenk!..."

Popov'un söylediği bu sözlerin doğurduğu güven bana bir yatıştırıcı etkisi yaptı. Bence de Lioşa bir daha dönme-yecekti. Geri dönmek için gitmemişti. Yine de inanmak istemiyordum buna. Bu düşünceden kaçıyordum. Bizi terk etmeye nasıl cesaret edebilirdi? Popov'u yatıştırmak istedim.

"Belki, çıkar gelir, ha?"

"Çok az mermi var, kötü! Lioşa gelmiyor, kötü! Krivenok kayboldu, kötü! Üç defa kötü, bu çok büyük kötü!"

Demeye kalmadı Krivenok çıkageldi.

Önce siper duvarının üzerinden ağır bir sandık gürültüyle düştü. Oturduğumuz okların üzerinden bir sıçrayışta kalktık. Yakınımızdaki mermi çukurundan Krivenok yanımıza indi. Ceketi kemerinin altına toplanmıştı, toz toprak içindeydi, kirlenmişti. Bir elinde bir demet mitralyöz şeridi, öteki elinde de geniş bir SS kasaturası vardı.

"Nereye gittin? Neden? Neden kötü şey yaptın?"

Krivenok, soluk soluğaydı. Dizlerinin üzerinde doğruldu, Popov'a sitem eder gibi baktı, ceketini düzeltmeye koyuldu. Başıyla mermileri işaret etti.

"İşte! Skvarişev bölgesinden aldım bunları. Mermileri de."

Popov yumuşamıştı.

"Skvarişev'e gittin ha? Ec, nerede bu Skvarişev?"

"Onlar... Gitmişler. Onların vakti vardı."

Kasaturayı eline aldı, üzerinde "*Deutschland über alles*" yazıyordu. Toprağa sürüp temizlemeye çalıştı. Kasatura kan içindeydi. Birden mermi şeritlerini nereden aldığını anladım.

"Yolun üzerinden mi gittin?"

"Nereden gittiğimi bilmiyorum."

Kasaturayı gösterdim.

"Ya bu?"

Krivenok kasaturayı siyah lake boyalı bir kılıfa soktu, bana ters ters baktı.

"Ee, n'olmuş yani? Piyade yürüyüşe geçmişti, görmediniz mi?"

"Nasıl, yürüyüşe mi geçti?"

Popov şaşkın, gözlerini kırıştırdı, dizleri üzerinde doğruldu. Siper duvarının üzerinden baktım. Tepelerin yamaçlarında tek tük insan kümeleri vardı. Geriden gelenler tanksavar yedekleriydi, biri de bir mitralyöz sürüklüyordu. Alınmış bölgeyi geçtiler ve geriyle bağlantıyı sağlayan bir yolda kayboldular. İlk siperde kimseler görünmüyordu artık.

Popov suskun, kaygılı söylendi: "Ah! Ah!" Sustu. Söyleyecek bir şey yoktu. Başımıza gelecekleri çok iyi biliyorduk.

"Ah, çok kötü! Birazdan Hitler gelecek. Toprağı kazmak gerek."

Giderek durumumuz kötüleşiyordu. Artık elimizden hiçbir şey gelmezdi. Lioşa'yı ya da mutlu bir rastlantıyı bekleyecek ve savaşmaya hazırlanacaktı.

Popov düzlükte kaldı, Krivenok ve ben sipere indik. Derinlik epey azalmış, siper duvarı yıkılmıştı. Heriki yanımız patlamalarla altüst olmuştu. Otlar boz bir renge kesmişti. Krivenok sapı kırık bir kürek geçirdi eline, ben de mermilerin delik deşik ettiği kayışları kopmuş bir miğfer buldum. Birlikte siperi derinleştirmeye koyulduk.

Tozla karışan ter, kirli bir parlaklık vermişti yüzümüze. Güneş alçalmaya başlamıştı. Acımasız, yatışmasız kavurmaya devam ediyordu. Çok susamıştım. Düşüncelerim ağırlaşmış, karmakarışık olmuştu. Canım hiç konuşmak istemiyordu, uyuşukluk dolu bir tembellik yayılmıştı bütün bedenime.

Siperden kara toprak parçalarını toparlıyor, siper duva-

nının üzerinden atıyordum. Krivenok üç adım ötemde kazıyordu; bugün öylesine garipti ki onu anlayamıyordum. O ihtiyatlı iyi niyetinden iz kalmamıştı. Gün boyunca dostça bir söz etmediğimi fark ettim. Sanki aramızda görünmez bir duvar örülmüştü. Yavaşça ve tatlılıkla:

"Dinle," dedim. "N'oldu, biliyor musun?"

Bana buz gibi baktı. Hiç konuşmadan toprak atmaya devam etti.

"Çok zor olacak dostum."

"Boş ver, sittir et..."

Dikkatle ona baktım. Ölkeli görünüyordu. Daha fazla canını sıkmasam iyi olacaktı. İyi de, neden böylesine öşkenmişti acaba? Bir şey söyleyip onu yaraladım mı yoksa? Bir an anlamak için kendimi zorladım, aklımdan bir kuşku geldi geçti.

"Dinle Krivenok! Bana gücenmedin ya?"

"Hiç gücenmedim, hayır..."

Hiç de samimi değildi bakışları.

"Yo, gizleme. Değmez çünkü..."

Krivenok bir kürek toprağı öşkeyle başının üzerinden attı, gürültüyle soludu. Bekliyordum. Birden doğruldu.

"Lioşa'nın üzerine Lucia'nın yüzünden atıldın değil mi?"

"Ee, n'olmuş, Lioşa'ya acıyor musun?"

"Lioşa bana vız gelir."

İşte bütün sorun burada! Kuşkum yerindeymiş. Her şey apaçık ortadaydı. Peki, ben ne diyebilirim ona? Yalan söyleyemem, yaptıklarımın Lucia ile ilgisi olmadığını ise, hiç... Ama gerçeği de söylemek istemiyorum...

Krivenok susuyor. Bende konuşmak niyetinde değilim, bütün gücümle çalışıyorum.

Siperin başında toprağın altından buruşuk bir kol görünüyor. Çeltik'in kabanı bu. Ölülere ilişkin şeyler bende garip bir izlenim yaratır. Kaban eski, yağlı ve kir pas içindeydi. Bir apoleti kopmuştu ve öteki omzunda kırmızı bir bant görünüyordu. Çeltik'in bunu nasıl diktiğini hatırlıyorum.

Ne iğnesi, ne ipliği vardı; ben vermiştim ona.

Kabanın altında evrak çantası var. Elimin altında sert bir şey hissettim. Merak ettim, çantayı boşalttım. Bir evrak çantası sahibini niteler. Bir havlu, iki dolak, bir tanksavar topu yönetmeliği, iki kösele ayakkabı pençesi, uzun ve geniş kolluklu motosiklet eldivenleri. Bir de en altta kapağı lake boyalı garip bir çekmece... Bulduklarım beni biraz şaşırttı... Ah şu, yaşlı, ölçülü Çeltik ah! Sen öylesine akıllı, öylesine işini bilirdin de, başarılımış yada başarılmamış harekât sonraları seninki gibi artık hiçbir işe yaramayan çantalar bulunduğunu bilmiyor muydun? Biliyordun kuşkusuz. Ama isteğine boyun eğmedin, sen de saçma sapan bir şeyler saklamak istedin. Yalnızca canını koruyamadın işte.

*Bu çantaya kimsenin ihtiyacı yok artık. Siper duvarından fırlatıp attım, miğferi aldım. Güneşte kurumuş, kavrulmuş toprak, çakıllı kum çeliğe sürter gibi pek de hoş olmayan bir gıcırtı çıkarıyordu. Düzlükte ne yaptığını bilmiyorum, ama Popov'un sesi çıkmıyor. Aklımdan çeşitli düşünceler geçiyor.

Bizim eski levazım subayını hatırladım. Bir keresinde bir saldırıdan önce, dana derisinden botlarını iyice temizleyip parlatmıştı, bir saat sonra, botlarını kirletmeye vakit bulamadan ölüp gitti. Gözlerimin önünden bizim müfrezenin kıdemli başçavuşu Klibov geçti. Pintiliği ve elden düşme, kelepİR eşyaya düşkünlüğüyle bilinirdi. Yama yapmak için ondan bir parça bile paçavra alamazdınız. Düşmandan ele geçirdiği üç araba ıvır zıvırı her yere yanında götürürdü. Başçavuşun oturduğu arabaya bir menmi düştü, bütün hazinesi çalılıkların ve bağırsaklarının arasında yitti gitti. Hastanede bir operatör görmüştüm, hatırlıyorum; bir yandan bireri ameliyat ediyor, bir yandan da dumadan küfrediyordu. Sonradan öğrendim; bir mitralyöz atıcısının yakınında bir Alman top mermisi patlamış ve cebinde duran altın kol saatini parçalamış. Yüzlerce dişli çarkla, yüzlerce küçük yay kalçasına saplanmış. Adamın başına bunca felaket getiren bu kelepİR eşya merakı, herhalde lanetli bir iş olmalı.

Bunları nasıl düşünebiliyorum... Korkunç tekerlek izlerini görmem için gözlerimi yummam yetiyor.

Beni saran bu kin, birlikte mezara kadar mı gelecek benimle, hiçbir iz bırakmayacak mı geride? Yok olup gidecek miyiz böyle, hiç mi kurtuluş yolu yok?

Yo, hayır! İnanmıyorum buna. Eğer bu yeryüzünde adalet varsa... Eğer hayat bir anlam taşıyorsa... Yaşamalıyım. Ölemem ben, yaşamam gerek. Mutlaka!..

13

Birden Popov bağırdı.

"Lioşa! Çocuklar, işte Lioşa!!!"

Krivenok ile ben siperde ayağa fırladık. Popov sağlam eliyle tarlaları gösteriyordu. Orada ne dost vardı, ne düşman. Fakat gerçekten de tatlı bir meyil yapan yamaçta biri koşuyordu.

Daha çok uzaktaydı. Güneşten solmuş, sarı-yeşil giysili küçük bir gölge kıpırdıyordu. Bize yönelmişti.

Bu arada vadicikte kayboldu. Gözlerimizi o bölgeden ayırmadan, birkaç dakika bekledik. En yakın tepeciğin ardından çıktı, hızla aşağıya koştu.

Popov memnun, hatta neşeliydi.

"Yiğit çocuk şu Lioşa!"

Almanlar engellemezse yanımıza kadar gelebilir. Pek uzakta değiller. Bu yalnız askeri onlar da görüyorlar elbet. İki kat bir özenle yola bakıyorum; kimsecikler yok. Yalnızca duman içinde yitip giden kamyonları görüyorum. Bir ke-

simi de hendeklerde terk edilmiş. Tank hâlâ için için yanıyor. Gökyüzünde duman parçacıkları uçuşuyor. Yanan bir kauçuk, boya ve benzin kokusu, bir de şöyle tatlı-acı ve mide bulandıran bir şeylerin kokuları dolanıyor gökyüzünde.

İyi, hoş da Popov neden konuşmuyor, neden Krivenok öyle kaskatı ve neden kaşları çatık? Bölgede gözlerimle küçük gölgeyi aradım. Şaşıma sırası bendeydi. Bana öyle geliyor ki bu Lioşa değil. Hatta bu, ne bir asker, ne de bir erkek. Evet, evet bu kesinlikle üniformalı bir kadın. Koşuyor. Kolunun altında bir de paket var.

Popov'un gözleri hepimizden keskin. Bakışlarını uzaklara dikti, sonra sevinç dolu bir şaşkınlıkla bağırdı.

"Lucia! Lucia bu!.."

Evet, Lucia bu! Garip, şaşırtıcı, saçma ama, gerçekten o. Otların arasında çabuk çabuk hareket eden siyah postallı ayaklarını, rüzgârda keyfince uçuşan sarı saçlarının altın parlaklığını görebiliyorum artık. Sağlık çantası da yanında. Hiç kuşkusuz, bize doğru aceleyle koşan Lucia.

Kaygı dolu bir sevinç sardı içimi. Neden koşuyor? Lioşa'ya bir şey mi oldu? Belki burada olduğunu düşünüyor. Bu yüzden dayanamadı ve yanımıza gelmek istedi. Bugün gel-mese iyi edecekti. Belki alay komutanı Protski bir emir ulaştırmak için gönderdi onu. Peki, Protski sanki taburda başka asker

yokmuş gibi neden bir sağlık eğitimcisini yollasındı? Düşündüm, düşündüm, Lucia'nın neden böyle bize koştu-ğunu anlayamadım bir türlü.

Popov göğsünü siper duvarına dayamış hayranlıkla söylüyor.

"Yiğit kız! Ah, ne yiğit kız! Ah, Lucia!"

Terli geniş yüzü çocuksu bir gülümsemeyle aydınlandı. Krivenok dişlerini sıkmış, hiç konuşmuyor. Yeniden sipere indi.

Gözlerimi bu siluetten ayıramıyorum. Koşuyor! Güneş esmer dizlerini aydınlatıyor, rüzgâr saçlarını dağıtıyor. Ot-

larla kaplı pek derin olmayan dere yatağının üzerinden atladı, koşusunu azıcık yavaşlattı ve bizim bulunduğumuz yere doğru çıkmaya başladı. Almanlar henüz onu görmediler. Ama, birazdan açık alana çıkacak. Şansı olduğunu kim söyleyebilir. Yeter ki ona dokunmasınlar!

Lucia ile ilgilenirken birden koruyucu kalkana çarpan merminin nereden geldiğini anlayamadık. Popov aşağıya kaydı. Ben bütün gücümle toprağa yapıştım, aynı anda bir kurşun yağmuru başladı. Memiler siper duvarına ve nam-luya çarpıyordu.

"Budala Almanlar," dedi Popov. "Günebakanların içine gizlenmişler. Ah, Lucia!"

Siper duvarının dibindeki sıcaık toprağa uzandım. Zaman zaman koşmakta olan Lucia'dan yana bakıyorum. Açık alanın son metrelerinde onu gözden kaybettik. Görüş alanımızdan çıkmıştı. Olsun, bir süre sonra tekrar görünecek. Koruyucu kalkanın ardına büzüşmüş olan Popov biraz doğruldu, Krivenok'a bağırdı.

"Ne yapıyorsun orada? Küreği bırak, ateş et! Çabuk!"

Krivenok küreği bıraktı, siper duvarının ardından mit-ralyözü çıkardı. Uzun bir yaylım ateşi en yakındaki güne-bakan saplarına ulaştı. Sapsarı başlar sallandı, kimileri kırıldı, düştü.

Hah, işte Lucia göründü yeniden. Koşarak bir tepceğin ardından çıktı. Bir an durdu, gözleriyle alanı kucakladı. Dosdoğru koşuyordu. Şimdi yorgun ve kızarmış yüzüyle göğsünde sallanan parlak madalyasını görebiliyorduk. Lucia çabuk çabuk çevresine göz atıyor, sonra bize bakıp gülümsüyordu sanki. Birdenbire düştü. Yüreğim hop etti, sarsılarak siper duvarından kalktım, baktım. Hayır, günebakanlardan ateş edilmemişti. Krivenok silahın dipçiği om-zunda hiç kıpırdamadan bakıyordu. Ha, evet, bu yandan, siperden ateş edilmişti! Durmadan ateş ediyorlardı. Demek Almanlar buraya kadar gelmişlerdi. Lucia hemen ayağa fırladı. Eğilerek hızla ileri atıldı.

Tehlikeli bir durumdu. Popov'la bakiştık, sonra yeniden

Lucia'ya döndük. Çok kötü. Her yerde Almanlar var; iki yanımızda ve önümüzde. Çembere almışlar bizi. Açıklı bu.

İkimiz okları yönelttik. Popov volanları çevirmeye başladı, sonra nişan göstergesinin üzerine eğildi ve top homurdanıp sarsıldı. Mitralyöz otları biçmeye başladı. İlerdeki siper duvarlarından toz kaldırıyordu. Atışlar kesildi. Yeniden doldurdum. Popov nişan göstergesinin deliğinden baktı. Ateş etmedi. Kudurmuş gibi homurdandı.

"Ah, çok kötü, çok!"

Hah, işte Lucia! Bizi ayıran son metreleri aşmak için sürünüyor, dar sırtı otların arasından ustalıklıca sıyrılıyor. En tecrübeli piyadeler bile böylesine ustaca bir çıkışı beceremezler herhalde. Birkaç adım daha, hadi! Lucia yer yer ezilmiş bir mısır kümesinin yanından geçti, sürünerek siper duvarına yaklaştı, durdu.

Altın sarısı saçları karmakarışık, gülümseyerek bize bakıyor, zorlukla soluk alıyordu. Bütün kaslarını gerilmişti. Sanki en zor işi (siper duvarından aşmayı) ben başarmak zorundaydım. Aklımdan durmaksızın şu sözler geçiyordu: *"Çabuk! Daha çabuk! Hadi! Hadi, atla! Atla, hadi!"*

Başı önde, siper duvarının üzerinden namlu için kazdığımız çukura atladı, kırmızı haçlı torbası omzundan düştü, biz, hemen atıldık. Hayır, yaralanmamış. Sanmıyorum. Sırtını duvara dayadı, başını geriye attı. Sık sık soluyordu. Narin burun delikleri titriyordu. Hiç konuşmadan ona bakıyorduk. Boynunda bir damar çırpınarak atıyordu. Kirli ve yara bere içindeki elleri yorgunluktan, sinirden titriyordu. Göğsüme sıcak bir sevgi ve dostluk dalgası yayıldı. Onun için nasıl kötü düşünebilmişim, nasıl ondan kuşku duyabilmişim? Yeryüzünün en temiz ve en kusursuz genç kızı olduğu görülmüyor mu?!

Bir şeyler söylemek istiyor, soluk alamıyordu bir türlü.

"Oh, çocuklar! Çocuklar!.."

Popov önünde diz çökmüş; sevgi, saygı ve hayranlıkla onu seyrediyordu.

"Konuşma, Lucia! Sus biraz şimdi..."

"Bakın...Emri getirdim... Alay komutanı... mermileri bitirsinler... Gitsinler... dedi."

Bir sıçrayışta kalktım, kepimi hızla başımdan çıkar-
dım, yere vurdum.

"Neden geldin? Hiç mi asker kalmadı? Ne diye koşu-
yordun böyle? Hangi şeytan çıkaracak şimdi bizi bu delik-
ten?"

Lucia süklüm püklümdü, susuyordu. Popov şişkin göz-
kapaklarını kaldırarak ince gözlerini açtı bir süre ona baktı.
Kızgınlıkla yere tükürdü.

"Lozniak'a gerçeği söyle. Neden geldin? Çok geç artık.
Gelmemeliydin. Ne yapılabilir ki artık?"

Lucia içini çekti.

"Tamam çocuklar! Bana kızmayın. Buradan çıkmanın
bir yolu bulunur elbet."

Başını kaldırdı, bakışları ölülerimize takıldı. Hüzün,
yüzündeki yorgunlukla coşkuyu birden silivermişti.

"Kim onlar?"

"Bir piyade," dedim. "Oradakilerde başçavuş ile Lukia-
nov."

"Komutan mı?"

"Popov içini çekti." "Evet ya, Lucia, evet, o!"

Lucia ölülerin yüzüne baktı. sustu. Popov sordu.

"Lioşa... Öldü mü?"

İçinde bulunduğu uyuşukluktan silkindi, içini çekti, ba-
caklarını altına topladı, kısa eteğini sıyrık içindeki dizleri-
ne çekerek düzeltti.

"Lioşa yaralandı, onun için ben geldim."

Belli belirsiz bir şeylerden kuşkulandım.

"Yarası ağır mı?"

"Yo, sayılmaz. Hafif."

Lucia dudağını ısırды.

İçimdeki beklenmedik o büyük sevinç birden yok oldu.
Yerini acı bir düş kırıklığına bıraktı. Yeni emir çok geç gel-
mişti. Nereye gidebiliriz şimdi? Bir saat önce olsaydı...

Krivenok'un mitralyözünü yayılım ateşine başladı. Popov eğildi, topa yöneldi. Makineli tüfeğimi aldım, onu izledim.

Evet, yeniden geliyorlar. Günebakanların arasından düzlüğe çıkanlar yirmi kadar varlar. Hem yürüyor, hem de nişan almadan gelişigüzel ateş ediyorlar. Mermiler siper duvarına yağmur gibi yağıyor. Şiddetle namluya çarpıyor, düzlüğün üzerinde uçuşuyor. Karşı yandaki siperden de Almanlar çıkıyor, bize doğru koşmaya başlıyorlar.

Tamam, işin en korkunç yanı başladı işte. Ya Lucia?!.. Neden bu cehenneme gelmesi gerektiği? Hangi şeytan yolladı onu buraya? Bir hiç uğruna yok olup gidecek... Krivenok sık sık ateş ediyor, kızgın boş mermi kovanları her yana saçılıyor.

Popov siperde koşanlara nişan aldı. Avuçlarımda bir mermi, okların arasına iliştim vücudum öne doğru gerilmiş, ilk ateş sesini bekliyorum. Popov ateş etmiyor. Daha da yaklaşmalarına izin verdiğini anlıyorum. Böylece ondan kurtulamayacaklar. İyi etmiş Krivenok, bir sandık daha getirmiş. Yoksa elimizde sadece yedi mermi kalmıştı. Elimdeki sekizincisi. Biri topun içinde, birini de daha önce atık...

"Sıkı dur, Lozniak, sıkı dur! Vakit geldi. Tekerlek izlerini unutma... unutma tekerlek izlerini!" Bu sözler bana güç verdi.

"Bum!", top gümbürdedi, geriledi. Bir daha, bir daha, ateşli, karmaşık düşünceler başımın içinde dönerken her şey gürültüye, ışığa ve toza toprağa boğuldu...

Nasıl oldu, pek iyi bilemiyorum, saldırıyı savuşturmuş-
tuk, hiçbirimize bir şey olmamıştı ve Krivenok'un getirdiği
sandıkta daha üç mermi vardı. Ne yazık, bizim küçük topun
şansı yoktu. Geri tepmeden sonra çalışmıyordu artık. Me-
kanizma bir yerinden delinmiş, namlu dibinden akan yeşi-
limsi bir yağ sızıntısı toprağa yayılmıştı. Popov bacakları-
nı yaymış, okların arasında oturuyordu. Ben de kamanın
yanına yüzükoyun uzanmıştım. Durmadan kum tükürüyor,
zorlukla soluk alıyorduk. Lucia duvarın ardından başını çı-
kardı. Saçları rüzgârdan dağılmıştı. Ciddi, ağırbaşlı ve iri
gözleriyle bize bakıyordu. Siperde Krivenok metal şeritleri
gıcırdattı.

Almanlar görünürde yoklardı. Belki, şu anda güneba-
kanların ya da siperlerin içindeydiler. Otların arasında bir
düzine yeni ölü yatıyordu. Biz de yorgunluktan bitmiştik.
Ter gözlerimizin içine akıyor, susuzluk içimizi kemiriyor-
du. Bir süre topun yanında oturduk kaldık. Yorgunluk ya da

üzüntüden Popov karamış ve somurtmuştu. Uzun bir süre konuşmadı. Sonra bana baktı, acı acı gülümsedi.

"Lozniak, hiçbir şeyi unutmamak gerek! Çeltik öldü, onu unutma! Lukianov öldü, onu unutma! Asker öldü, onu unutma! Bak ve hiçbir şeyi unutma! Hiçbir zaman!"

Döndü, kolunun yeniyle yüzündeki teri sildi ve ekledi sonra:

"Topumuz da öldü. Makineliyi al, el bombalarını da. Bir de kasatura al ayrıca."

Evet, artık sıra makinelilerin ve el bombalarınınındı. Hisseyordum bunu. Topumuz bize büyük bir bağlılıkla görev yapmıştı, ama işi bitmişti artık.

Düzlükten sipere kaydım, orada doğruldum. Lucia oturmuş, Lukianov'un üzerine eğilmişti, makinelisi yanı başındaydı. Namluya dokundum, sıcaktı. Hayır, güneşten olamazdı, Lucia ateş etmişti, ama biz o tüyler ürpertici gü-rültü ve kargaşa içinde bunun farkına varamamıştık. Çeltik'in makinelisiydi bu. Bir Alman karabinasından aldığı askı kayışını çok iyi tanıyorum. Mermi haznelerinden, kütüklüklerden ve ölülerin ceplerinden mermi toplamaya başladım. Oysa bunlar çok azdı, çok az ... Çok az... Siperde biraz da el bombası olacak... Bunlarla savunacağız artık kendimizi...

Mermileri dik koymak gerekiyordu. Parmaklarıma söz geçiremiyorum ki... Bu yüzden mermileri yuvalarına oturmuyor. Müthiş bir ölkeyle fişeklere, böyle işe yaramaz ve kullanışsız mermi hazneleri düşünen mühendislere, bize selamlarını yollayan alay komutanının emrine lanetler yağdırıyorum. Çeltik'in düşüp kalmış okluna bakıyorum. Saat inatla çalışmaya devam ediyor. Siyah kadrın üzerinde kirmızı küçük ibre hızlı hızlı koşuyor. Saat neredeyse beş olacak. Evet, beş... Sanki sabahtan bu yana bir sonsuzluk akıp geçti. Bu zaman süresince görüp geçirdiklerimiz bir ömrü doldurmaya yeter de artar bile.

Ne yorucu iş! Kendimi bitkin, üzüntülü ve yenilmiş hissediyorum. Ama biraz sonra içimde bir yerlerde küçük bir

sevinç ışığı yanıyor ve bunu Lucia'ya borçlu olduğumu biliyorum. Varlığını duyuyorum. Onu görmesem bile soluk alıp verdiğini de, enküçük hareketini de seziyorum. Durmadan düşünüyorum: Onu tehlikeden koruyabilecek miyiz?

Bu arada Lukianov'la ilgileniyordu Lucia. Matarasını palaskasından çıkardı, dudaklarına yaklaştırdı Lukianov'un. Su kirli boynundan aşağılara aktı. Kendine gelmişti, elleriyle yavaş yavaş toprağı eşeliyordu. Dirseğine dayandı, kalkmak istedi. Kurumuş dudakları bir şeyler mırıldandı.

"Hemen... Şimdi..."

"Hayır, kalkma, yatmalısın. İç biraz daha..."

"Biraz daha," dedi Lucia yeniden ve matarayı eğdi. Lukianov içti. Zayıf boynunun üzerinde âdem elması titreyerek gidip geliyordu. Sonunda morarmış göz kapaklarını kaldırdı. Zayıf bir sesle:

"Sağol," dedi.

Sonra, sustu. Üzgün ve kaygılı gözlerle siper duvarına, oradan da gökyüzüne baktı. Yavaşça,

"Almanlar nerede?" diye sordu.

Lucia onu yatıştırmak için konuştu.

"Yat sen... Her şey yolunda. Yatmana bak. Almanlardan söz etme şimdi."

Bu sözler sanki Lukianov'un aklını başına getirmişti. Dikkatini topladı, bakışları Lucia'ya takıldı kaldı.

"Sağlık merkezinde değil miyiz biz?"

"Sus bakayım, fazla konuşma! Yorulursun..."

Lucia onunla çocukmuş gibi konuşuyordu. Lukianov yadırgatıcı bir sakinlikle gözkapaklarını kapadı. Dudaklarını ısırды. Dalgın ve düşünceliydi.

"Ben... Öleceğim... Değil mi?"

"Yo, neden? Niçin böyle düşünüyorsun? Saldırını püskürttükten hemen sonra hastaneye gideceğiz... Her şey düzelecek, görürsün..."

"Püskürttükten hemen sonra..." diye mırıldandı, dudaklarını ısırды, yeniden doğrulmak istedi. Lucia yavaşça fakat

israrla yatmaya zorladı onu.

"Makinelim nerede? Makinelimi verin bana."

"Yatmalısın! Bu kadar sinirlenme?" dedi Lucia.

Olanca gücüyle onu yatıştırmaya çalışıyordu.

Üç makineli diski doldurdum. Düzlüğü geçip yedeklerin olduğu sipere gitmek istiyordum. Görünürde her şey yolundaydı. Kentin ötelerinde gürültü sürüyordu. Beri yanda da zaman zaman patlayan bir üfek gökyüzünde yankı yapıyordu. Yolun ötesinde Popov alanı inceliyordu.

Sürünerek düzlüğe geçtim. Krivenok'un tek başına oturduğu sipere düştüm. Bana şöyle haince baktı, geçebilmem için bacaklarını açtı."Lukianov kendine geldi," dedim. "Belki yaşar..."

Krivenok susuyordu. Onu konuşturmanın ne denli zor olduğunu anladım. Oyuktan toprağı temizledim, geri kalan el bombalarını aldım. Toprağın altından katranlanmış ağır paketlerle fişekleri çıkardım. Başka bir şey kaldığını sanmıyorum. Krivenok'a sordum.

"Ee, sende ne kadar kaldı?"

Gönülsüz bir baş hareketiyle mitralyözün kenarından sarkan yarı boş fişek şeridini gösterdi.

"Hepsi bu kadar mı?"

"Evet!" Ona bir el bombası bıraktım. Geri kalanı alarak düzlüğü geçtim. Lucia bir eline dayanmış, hâlâ Lukianov'un yanında oturuyor. Lukianov durmadan inliyor. Aceleyle ve kesik kesik konuşuyor.

"Aldatmaca neye yarar?.. Neden?.. Neye yardımı oluyor? İnsanların her zaman gerçeğe ihtiyacı vardır. Acı ya da tatlı... Gerçeğe... Gerisi viz gelir..."

Lucia susuyordu. Bu arada Lukianov yatıştır gibi oldu ve zorlukla soluk aldı.

"Biliyorum, öleceğim... Göğsüm yanıyor... Bacaklarım kımıldamıyor artık... Evet..."

Lukianov'un sesi kısıldı, göğsünde bir şeyler hırıldadı. Lucia hâlâ susuyordu. Lukianov'un sesinde sinirli bir çatlaklık dikkatimi çekti. Solgun yüzü terle kaplıydı.

"Bitti," dedi.

Sanki bu kelimenin gerçek anlamını kavramak ister gibisi sustu. Sonra, alçak bir sesle, ama olağanüstü bir gerilimle ekledi.

"Şimdi... Bunu... Saklamak neye yarar? Neye yarar? Ben, zavallı bir ödleğim. Hayatım boyunca, korktum hep. Hele... Tutsaklık konusunda, herkesi kandırdım."

Bu sözlerin bana yöneltildiğini anladım, gözlerimi kaldırdım. Bakışlarımız karşılaştı. Yavaşça gözlerini kaçırdı benden.

"Evet, Lozniak. Sana yalan söyledim ben. Kendiliğimden teslim olmuşum. Çembere alınmıştık. Ellerimi kaldırdım... Şimdi, her şey bitti. Bitti! Hiçbir şey kurtaramaz beni..."

Göğsü hırıldadı. Bu itiraf beni altüst etmişti. Pek akıllı olmaması önemli değildi, ama bir korkak ve savaşta horgörülecek biri olması... Ne var ki, neden bilmiyorum, onu aşılayamıyordum şimdi. Belki de gözlerimizin önünde kendinde bir şeylerin üstesinden geldiğinden ya da açık yürekliliğinden küçük göremiyordum. Bununla birlikte şu andan başlayarak sona yaklaştığı şu sırada avutulmaya gerek duymadığını ve kınamalardan çekinmediğini çok iyi anlıyordu. Bu adamda arta kalan en önemli duygu, ömrü boyunca eksikliğini duyduğu gecikmiş bir gerçeğe ulaşma özlemiydi.

Lukianov inledi. Başanı acıyla oynattı. Lucia sınıksı tuttu onu.

"Hadi, hadi. Rahat dur. Bu kadar hareket etmemelisin."

"Nekadar çabuk bitse... O kadar iyi. Yakıyor beni... Cesaret, yetenek işi. Ben, herhalde beceriksizin biriyim. Benim gibi biri, ne eşi yerar zaten. Renksizin biri..."

Ağlıyordu. Kirli yüzüne gözlerinden koskoca damlalar düşüyordu. Lucia eliyle sildi hepsini.

"Eh, artık yapacak bir şey yok!.. Yalnızca, düşünüyorum da... Saçma, korkunç bir şey... Üç yıl boyunca boşuna

acı çekmek... Ah! Onlar, o budalalar... Bana bir el bombası ver!"

"Ne yapacaksın? Atamazsın ki..."

Lukianov müthiş bir güç harcayarak dirseğinin üzerinde doğruldu. Can çekişen bir insanın titrek bakışları üzerimde durdu.

"İyi, ama... Nasıl olur?... Lozniak, bana bir el bombası ver!.. Bu son defa... olacak belki..."

Onu altüst eden şey yalnız yarası değildi. Bu adama acıyordum. Fakat el bombası ne işine yarayacaktı onun? El bombalarına ihtiyacı olan bizleriz, gecikmiş bir öç alma duygusunu düşünecek zaman değil. İşte siperlerde miğferler görülmeye başladı bile. Neredeyse saldıracaklar. Elimden geldiğince katı davranarak!

"El bombası yok," dedim.

Yeniden yere yığıldı, gözlerinde birkaç damla gözyaşı vardı.

"Lozniak! Çabuk gel!"

Popov kaygılı bir sesle beni çağırıyordu. Siper duvarını sürünerek çıktım. Popov nişan göstergesinin ardında eğilmişti, duruşu olağanüstü bir gerilimi gösteriyordu. Yaklaşınca beni neden çağırdığını anladım.

Siperlerde Almanları gördüm. Bazen siper duvarlarının üzerinden tüfeklerinin namluları çıkıyor, bazen güneşte bir miğfer parlıyordu. Kuşkusuz bizi kısıp almak için bir akına hazırlanıyorlardı. Tabii hepsi bu kadar da değildi. Uzakta mayınların çevrelediği alanda yeniden kamyonlar görünmüştü. Öndekiler hendeği aştılar. Popov dikkatle bakıyor, yavaş yavaş volanları çeviriyor ve topun namlusunu en öndeki kamyonu yöneltiyordu.

Derken namlu geriye, okların arasına kaydı. Namlu dibini kapanmıyor. Onu yeniden çekmek mümkün değil artık. Yapacak başka bir şey kalmadı. İki elimle namlu dibini kavradım, insanüstü bir çabayla bu kez namluyu öne doğru ittim. Sonra da doldurdum. Kapak gıcırdayarak yerine oturdu. Her şey yolunda görünüyor. Şimdi ateş edebiliriz ar-

lık.

Aynı anda bir yerlerde bir şey şakladı. Mermi parçacıkları saçma gibi yanağımı kırbaçladı. Yeni bir mermiyi kavradım. Popov volanları hiç çevirmeden sanki koruyucu kalkanın ardından bakmak ister gibi yavaşça eğildi.

"Tamam!" dedim.

Popov hiç kıpırdamadı. Bir önseziyle titremeye başladım. Nişancımız birden gevşedi, bütün vücuduyla nişan mekanizmasının üzerine düştü, alını koruma kalkanının kenarına çarptı.

"Nen var?"

Mermiyi elimden attım. Popov'u omuzlarından yakaladım. Gözle görülecek kadar solgundu. Bana şöyle bir baktı, güç anlaşılır bir sesle yavaşça mırıldandı.

"Lozniak!.. Popov öldürüldü... Öldürüldü... Aptal Popov!"

"Nerenden vuruldun? Nerenden? Nerenden?"

Kanı görmüyor, altüst olmuş, soruyor soruyordum. Bir inleme koyvererek ellerimin arasından kaydı.

"Of... Alay komutanına... De ki..."

"Ne söyleyeyim alay komutanına? Ha? Ne söyleyeyim?.. Popov!"

Yarı kapalı gözkapakları bir süre kıpırdadı ve birden durdu. Ne olduğunu pek anlamadan yabansı bir bakışla bu terle örtülü kirli yüzü süzdüm. Sonra, budalaca küfürlere sığındım. Müthiş ve sessiz bir ulumayla sarsılıyordum. Kamyonlar ardı ardına kente doğru gidiyorlardı.

Umutsuzluktan çığlık atmaya hazır, Popov'dan uzaklaştım, yakıcı nişan göstergesine alınımı dayadım. Göstergenin incecik yarığından hızlı hızlı kamyonlar geçiyordu. Volanları çevirdikten sonra tetiğe asıldım. Top gümbürdedi. Düzlüğün bir yerinde yeni bir mermi patladı. Namlu dibini çıkarmak gerekti. Toz bulutunun arasından namlu dibine atıldım. Ellerim Lucia'nın sıcak, yumuşak ellerine değdi. Toprağa uzanmış, o da namlu dibine dayanmıştı. Bir hamlede, namluyu ittik. Sonra doldurdum... Sandığın için-

de tek bir mermi kalmıştı.

Yamaca yaslanmış bir araçtan duman yükseldiğini görünce bağırdım:

"Yanıyor! Yanıyor!"

Ötekiler çevresini dolandılar, gidişlerini yavaşlattılar. Yeniden ateş ettim. Top sarsıldı. Hemen yanı başımda maddesi bir gıcırtı duydum. Top atışından sonra henüz yatışmamış olan toz dumanın arasından artık ateş edemeyeceğimizi de gördüm. Namlu, beşiğinden sökülmüştü. Namlu dibini siper duvarına saplanmıştı. Lucia korkmuştu, solgundu ve okun yanı başında yatıyordu.

İşte, hepsi bu kadar. Bitti! Hepsi geçtiler. Engel olamadık onlara!

Kente yönelen yolda kamyonlar hızla ilerliyorlardı ve onları durduramıyorduk. Makineli tüfek mermileri topun koruyucu kalkanına çarpıyor, madenin üzerinde şakırdıyor, sonra zıplıyorlardı. Düzlükte hiçbir şeye dokunmadan yuvarlanarak sipere indim. Lucia da sürünüyordu.

Makineli tüfeklerimize sarılmış, siper duvarından ötekilere bakıyoruz. Almanlar siperlerden çıkıyor, koşuyor, düşüyor, yeniden kalkıyorlardı. On, onbeş kişiydiler. Öte yanda Krivenok siperden ateş açtı. Ben de yaylım ateşine başladım. Mermilerin tozlu toprağına saplandığını görüyordum. Makineli tüfek ellerimde sarsılıyor, birçok Alman düşüyordu. Kendimi çukurun öteki ucuna, Lucia'nın olduğı yere attım. O da ateş ediyordu. Yaylım ateşi uzun uzun çatırdıyor, kızgın boş kovanlar üzerime düşüyordu. Birden durdu, duvarın dibine yığıldı kaldı. Sonra çabucak lövyeyi kaldırdı.

Gidiyorlardı.

Makineli tüfeğı ellerinden çektim aldım, benimkini ona verdim, iki defa doldurdum. Lucia nişan aldı, ceketinden çektim. Geri döndü.

"Sıçra! Yer değıştir!"

İlk kez, ona *sen* diyordum. Bir an için bu duru kocaman gözlerde, o sinirli bakışlarda sessiz bir tanışıklık ateşi alev-

lendi. Ama şu anda bu beni sevindiremiyordu. Şimdi önemsizdi bu. Yalnızca onu korumak, ben ölmeden onun ölmesine engel olmak istiyordum. Lucia, makineli tüfeği iki adım öteye taşıdı, yeniden nişan aldı.

Gariptir, Lucia hiç mi hiç korkmuyordu. Yüzü çok sakin. Arada gözlerini kırıştırıyordu. Yanakları pembeliğini yitirmişti. Bana gelince, görünüşte davranışlarım ne kadar tutarlı, ne kadar güven verici olsa da ta içimde duyduğum bir titreme durmadan beni sarsıyordu. Geç kalmaktan ve haberim olmadan bir şeylerin oluvmesinden korkuyor, siperin bir ucundan ötekine koşup duruyordum.

İki yandan da ateş yiyorduk. Siperde Krivenok birden sustu. Kaygıyla kulak kabarttım. Fakat az sonra karşı ucumuzda yeniden ateş etmeye başladı. Yolu nişanlamıştı. Dört kamyon hareketsiz kalmıştı ve yirmi kadar Alman dağınık düzende bize doğru koşuyordu.

Evet, evet, durum daha da kötüleşecek...

Makineli tüfeği siper duvarının üzerine bıraktım. El bombalarını almak için eğildim. Üçünü birden kavradım, doğrulduğumda yeniden Lukianov'un buğulu gözleriyle karşılaştım. Güçlkle doğruldu, elini uzattı, umutsuzca yalvardı:

"Ver!"

Ona bir el bombası fırlattım, ötekileri siper duvarının kenarına koydum, makineli tüfeği kavradım. Koşanların, yatanların ve sürünmek isteyenlerin üzerine ateş ettim. Makineli tüfek susana kadar kısa kısa ateş ettim. Boş disk atarken heyecandan yenisini hazneye oturtamadım.

Lukianov inledi.

"Neredeler? Nerede?"

Donuk gözlerinde umutsuzluk okunuyordu.

Cevap vermedim, ayağa fırladım. Saldırılarınımıza dayanamamışlar, biraz ötemizde tekrar sipere yatmışlardı. Birçok gölge koşuyor, korunmaya çalışıyor, öteki ler de otalarının arasında yatıyordu. Krivenok onlara kurşun yağdırdı. Yola yakın olanlar hemen yere yapıştılar. Bir süre bölgede

kimseler görünmedi. Sadece üzerimizde uçuşan mermiler, siper duvarından dökülen toz toprak vardı, o kadar.

Siper duvarının altına büzüşmüş bir kere daha saldırıyı püskürttüğümüze inanmadan çevreyi dinliyorduk. İlk oturan Lucia oldu. Ve birden omuzları hıçkırımlarla sarsılmaya başladı. Ne yapacağımı şaşırdım, korktum, ona bir şey olduğunu sandım. Titriyor ve hıçkırıyordu. Yüzünü kapadığı ellerini kavradım.

"Lucia! Nen var? Benim küçük Lucia'm! Yapma, n'olursun..."

Ağlamasını kesti. Yaşlarla ıslanmış gözleri tatlılıkla yüzüme baktı. Birden yatışmıştı.

"Yok bir şey. Geçti. Bağışla beni..."

Sonra gözlerini sildi. Saçlarını geriye attı ve kaygıyla:

"Neredeler?" diye sordu.

Ben de sinirlerimin biraz yatıştığını hissediyordum. Şimdi artık Popov'un aramızda olmadığını çok iyi biliyordum ve bu bir avuç insanın komutanı bendim artık. Biraz soluklandıktan sonra düzlüğe süründüm, Popov'un kullanılmış botlarının bileklerinden yakaladım, sipere çektim. Tere batmış ceketi bumburuşuktu, sıskakarnı açılmıştı, sol böğründe mavimsi bir yara izi vardı. Siperde Lucia onu taşımama yardım etti. Onu da diğerlerinin yanına ve güneşe yatırdık.

"İşte dördüncüsü," dedim kendi kendime. Lucia dudaklarını ısırırdı.

Lukianov hafiften inledi, artık gözlerini açamıyordu. Yine de el bombasını bırakmıyordu. Bana göre artık ona hiçbir yararı yoktu. Son bir defa Çeltik'in bileğine baktım: Saat hâlâ çalışıyordu ve yedi buçuktu.

Bütün gücümüzle dayanmak zorundayız. İnançlı, kararlıyım. İnatçı bir ölke kaslarını geriyor. Onları pes ettirebilirsek çok şaşırtıcı, olağanüstü bir şey olur. Bu da işin sonu demek. Başka türlü davranmak zor. Lucia beni bağışlasın. Ama kendim için, Krivenok için, onun için acımasız ve

dizginsiz olacağım. Gerekli bu.

"Lucia, mermilerle birlikte bir de el bombası al. Her biriniz için bir tane, bir de yedek."

En kötüsüne hazırlanıyoruz. Cephanemiz olduğu sürece çarpışacağız, sonra... Ne yapalım, bizler ne ilkiz, ne de sonuncu olacağız.

Siper duvarına iyice dayandım. Başımı sakladım ve bekledim. Güneş doğrudan yüzüme geliyor, sususluk içimi kemiriyor, tüketiyor beni.

Lucia makineliisini doldurdu, duvarın dibine oturdu. 'Asıl iş karar vermekte,' diye düşündüm; 'Gerisi kolay. En korkuncu kararsızlık...' yavaş yavaş kendimi daha iyi hissetmeye başladım. Sabahtan beri beni rahatsız eden güvensizlik duygusu kaybolmuştu.

"Bizi yenmek pek öyle kolay bir iş değil. Denesinler bir hele."

Lucia'ya cesaret vermek istiyordum. Gizemli bir umutla sorar gibi bana baktı. Susuyordu. Kulağı her an yukarıdan gelecek en küçük sesteydi. Lukianov ikide birinliyor, mavileşmiş gözkapaklarını aralıyor ve elinde el bombası soruyordu.

"Hani, neredeler? Neden gelmiyorlar? Umarım, çok geç olmaz..."

Birkaç dakika daha geçti. Gözleri kapalı, hareketsiz yatıyordu. Yine gözlerini açtı, Lucia'yı çağırdı.

"Yanıyorum... Soluk alamıyorum... Öleceğim herhalde... Susadım!"

Lucia eğildi. İnce, uzun parmaklı solgun eli tuttu, yerden kaldırdı.

"Sabret biraz. Zaten, su yok... Hem... Konuşmasan, iyi olur."

"Neden buradasın sen? Kim yolladı seni?"

"Hiç kimse."

"Neden geldin öyleyse?"

"Hiç! Size acıdığım için."

"Acımak! (Gözlerini kapadı.) İyi. Ama... Hiç gerek

yok... Acımamak gerekir aslında bize..."

"Ee, neredeler? Neden gelmiyorlar?" Sabırsızlık benim de içimi kemirmeye başlamıştı. Hareketsiz kalınca bedenim uyuştı, başım uğuldamaya başladı, kıpırdayamaz oldum. Uyuyacağımdan korkuyorum. Silah sesleri sustu. Almanlar saklandı. Ee, sonra n'olacak? Krivenok hiçbir şey söylemiyor, sadece bir şeyle toprağı kazıdığını duyuyorum.

Lukianov inlemesine engel olmaya çalışarak alçak sesle:

"Kendine dikkat et Lucia" dedi. "Güzelsin. Bu çok önemli!.. Bana gelince, bu iş tamam. Bitti! Ne saçma ama! Ah!.. Bir gün daha yaşasaydım! Bir gün, sadece, bir gün daha. Gösterirdim... Ah!.."

Öldü sonra. Gözleri sınıksız kapalı, yanakları çökmüş, kırçıl bir fırça gibi saçları dimdik. Burun delikleri güçlükle titriyordu. Çelik, Panassiuk ve Popov hemen yanında yatıyorlar.

Boğulur gibiyim. Küfretmek istiyorum. Lucia var yanımda. Dişlerimi sıkıyorum. Ağrısı kulaklarıma vuruyor...

Ne bitmez uzunlukta bir gün. Geceye kadar yaşamak! Gece bir gelse, belki bu çukurdan çıkar ve bizimkilere ulaşabiliriz. Güneş öylesine tembel alçalıyor ki... Siperde gölgeler yavaş yavaş yayılıyor ölülerin yüzüne. Duvarın dibine büzüşmüş, tortop olmuş birini, Lucia'yı örtüyor. Hava hâlâ iğrenç bir yanık kauçuk, boya ve toprak kokusuyla dolu. Yerden toz ve sıcaklık yayılıyor. Uzaktan uzağa mide bulandırıcı kan kokusu duyuluyor. Sinekler uçuşuyor, Popov'un yattığı okun hemen üzerinde vızıldıyorlar. 'İyi ki sabırlıyım. Sağlam durabilmem için gerekli bu!..'

Her şeyin üstünde zihni bulandırmamak gerektiğini düşünüyorum. Delirmemek gerek. Kaçmayı denememek gerek, düşmanı çok yakına sokmamak gerek... Eğer buradan çıkmak istesek, düzlükte birkaç saniye içinde temizleniveririz. Ne kadar zor, ne kadar korkutucu olursa olsun burada kalmak gerek. Çeltik'in dediği gibi: "*Toprağa iyice sanılmak gerek.*" Bu bizim tek gücümüz, tek umudumuz. Krive-

nok'a seslendim.

"Krivenok! Gözlüyor musun?"

"Gözlüyorum," dedi yavaşça.

Siper duvarının gölgesinde, Lucia'nın yanına oturdum. Bir mısır sapını sallayarak sinekleri Lukianov'un terli yüzünden uzaklaştırmaya çalışıyordu. Gözlerinde boyun eğmiş bir bekleyiş vardı. Bugün başından pek zorlu işler geçmiş ve şimdi yüzü bilinçli bir sakinlikle aydınlanmıştı. Bu beni derinden heyecanlandırdı. Lukianov ne kıpırdıyor, ne de inliyordu. Lucia hareketsiz kolunu şöyle kaldırdı. El bombası yere yuvarlandı.

"Yaşıyor mu?"

"Evet, hâlâ yaşıyor," dedi, içini çekti. "Ama çok sürmez..."

İlk kez kendimi Lucia'ya yakın duyuyordum. İlk kez ortak bir üzüntünün çevresinde birleşiyorduk. Ölülerimiz hemen yanı başımızda yatıyordu. Dördüncü dostumuz da ölmek üzereydi. Neden bilmiyorum, fazla bir acı duymuyordum. Sinirlerim gevşemişti herhalde. Her şeye alışıyor insan... Lucia'nın gösterdiği yakınlık heyecan verici bir sıcaklık yaymıştı içime. Ruhumun en gizli köşesinden bir sevecenlik dalgası yükseliyordu. Duyduğum bir dostunkinden daha çok, bir erkek kardeşin duyguları gibiydi. Onu korumak, onu savunmak azusuyla dopdoluydum. Şu anda Li-oşa ile ya da yüzbaşı Meleşkin ile olan ilişkisi ilgilendirmiyordu beni. Şimdi benimleydi, yalnız benimdi. Sadece ölüm ayırabilirdi bizi.

Ona 'Küçüğüm, bir tanem, sevgilim! Seni seviyorum, hep seveceğim! Bir ömür boyu... Yok olup gideceğiz, öleceğiz. Ama ben yine de son nefesime kadar seveceğim seni. Sensiz yaşayamam ki...' demek isterdim. Ama birden, neden bilmem, bu sözleri duydum. Yüksek sesle mi konuşmuştum acaba? Lucia'ya şöyle bir baktım: Hayır, hayır kendi düşüncelerine dalmıştı o...

Eğer söylemiş olsaydım?

Düşündüğümü, hissettiklerimi o da bilmeliydi. Hayatı-

mız pamuk ipliğine bağlıydı. Dört arkadaşımız şurada ölmüş yatıyor. Ne yapabiliriz? Alinyazısının bize hazırladığı böyle bir gençlik, bizim suçumuz mu? Bu açıklamalardan sonra neler olacağını düşünemiyorum doğrusu. Ne var ki, bir şeyler durdurdu beni. Eğer konuşmuş olsaydım, anlamlı, ağır bir sessizlik doğacaktı aramızda. Bundan da korktum.

Ona baktım, bana boyun eğeceğini umarak konuştum. "Lucia! Kendine dikkat et n'olur!"

Lucia uykudan uyandırılmış gibiydi, içini çekti, ağzının kenarıyla üzgünce gülümsedi.

"Nasıl? Kaçıp gitmek ha? Hem de bir yaralıyı bırakarak?"

"Neden? Kurtulamaz mıyız yani... Hem..."

Ekleyecek hiçbir şey yoktu.

"Evet, hem... Söylesene, sence neden koşup geldim size? Beni buraya kadar sürükleyen şey ALÇAKLIK, hepsi o kadar. Lioşa, sağlık merkezine geldi, geriye gitmek için kâğıt istiyordu. Ona 'Ya arkadaşlar?' dedim. Hemen cevap verdi: 'Ne arkadaşları, bana ne, cehenneme kadar yolları var. Hem, yaralıyım ben.' Yarası bir sıyrıktı. Ec, sen ne düşünüyorsun?"

Cevap vermedim. Bir an Almanları unuttum. Donmuş gibi kaskatı bakışlarla Lucia'nın duru gözlerine baktım.

"Lioşa'dan bunu beklemezdim."

Lucia sinirlenmişti, konuşmasını sürdürdü.

"Başka biri yapabilirdi, ama o değil. Koşarak çıktım, baktım burada çarpışıyorsunuz. Her şeyi olduğu gibi bıraktım, koşmaya başladım; kimseden izin istemedim. Ama... Geç kalmışım."

Uyuşukluktan sıyrılmışım, yumruklaım sıkılıydı. Alçak! Popov'a, Krivenok'a, bana çok iyi teşekkür etmişti doğrusu. Kırmızı haçlı bir vizite kâğıdının ardına gizlenmek istiyordu ha! Bizim burada yok olup gitmemiz onu hiç ilgilendirmiyordu ha!

"Budala! Bütün bu olanları tabur komutanına anlatma-

lı."

"Ne diyebilirsiniz ki? Gerçekten yaralıydı, kendince haklıydı. Aslında öyle bir yarayla cephe gerisine gidilmezdi, ama..."

Evet, görünüşte ve kendince haklıydı; kolunda bir sıyrık vardı... Ve biz onu beklediğimiz sürede Popov öldürüldü; Lukianov öldü, Lucia hiçbir çıkış yolu olmayan bir kapağa düştü. Şimdiye kadar duymadığım bir öfke dalgası yayıldı içime. Bu korkunç savaş boyunca böyle bir şeyin olabileceğini düşünmemiştim hiç. Böylesini hiç ummamıştım. Her savaşçıya imrenerek ve hayranlıkla bakardım. Demek böyle yaratıklar da vardı. Eğer korkak biri, diyelim Lukianov böyle davransaydı neyse ne, ya Lioşa? Neden yaptı bunu? Budala! Yargılamak gerek onu. Nasıl yargılanacak? Yaralı değil mi? Yaralı...

16

"Su!... Su!..."

Lukianov yeniden kıpırdanıp inlemeye başladı. Dudakları kurumuştı, yüzünün çizgileri korku doluydu. Burnu sararmış, bir kuş gagası gibi dikilmişti. Lucia hemen yan başında oturuyordu. Yavaşça ve sabırla kolunu okşuyordu.

Su... Tükürüğümü yutmak istedim, ama, tükürüğüm yoktu. Dilim, boğazım kupkuruydu, beynimi bir sis tabakası kaplamıştı. Bir şeyler yapmalı, hareketsiz kalmamalı, yoksa uyku bastırarak, bu da hayatımıza mal olacak. Birden siperden kısa bir yaylım ateşi koptu. Kendime geldim.

"Ne var?"

Krivenök cevap vermedi. Kulak kabarttım, yeniden sordum. Krivenok gönülsüz cevap verdi:

"Biri bu yana doğru sürünüyor."

Sakınarak kafamı çıkardım. Gerçekten aracın yanında bir şeyler kıpırdanıyordu.

"Bekle," dedim. "Bizden biri olabilir..."

Tek bir mermi için kaygılanıyordum. Artık sürüp gitmeyeceğini çok iyi bildiğim sessizlik için kaygılanıyordum. Gece gittikçe bize yaklaşıyor, kurtulma umudu taşıyordu. Buradan iyi görünmüyordu. Ama hâlâ sürünüyor olmalı. Krivenok makineliyi takırdattı.

Lucia yanımda ayağa fırladı. Siper duvarından ötelere baktı. Yine de bu bir Alman olabilirdi. Otların oynadığını görüyorduk. Zaman zaman kara bir sırt belirliyordu. Krivenok bekliyor ve ateş etmiyordu. Uzaktan zayıf ve acılı bir inleme duyuldu.

"Paul! Paul!"

Yaralı bir Almandı. Artık nasıl süründüğünü görüyorduk. Yavaş yavaş, titrek hareketlerle ve toprağa yapışarak ilerliyordu. Lucia ince kaşlarını kaldırdı, Krivenok'a yalvardı:

"Ateş etme! Bekle! Belki onda su vardır..."

Ben, bazen siper duvarının ardına gizleniyor, bazen de başımı çıkarıp bakıyordum. Ansızın günebakanlardan ateş edildi, üzerime toprak yağdı "Bizi gözlüyorlar, budalalar!" Bu arada Alman sürünüyor, duruyor, yeniden sürünüyor, boşuk bir bağış duyuldu: "Paul!" "Bizim siperde pek garip bir Paul'le karşılaşacak" diye düşündüm, kötü bir sevinç duydum içimde. Yalnız tehlikeli bulduğum için değil, biraz da rastlantıyla makineli tüfeğimi aldım, parmağımı tetiğe dayadım.

Kuru bir toprak keseği düştü sipere, dağıldı. Derken bir ikincisi, ardından ateşin paralandığı ceket kollarından fırlamış korkunç ve kıpkırmızı yanık iki el göründü. Eller siper duvarını örten toprak keseklerine yapıştı, sonra da yanık saçlı bir kafa çıktı ortaya. Alman başını kaldırdı, Lucia ve ben dehşete kapıldık; yüzü kırmızı, beyaz yanıklarla doluydu; kulağının yanında, pıhtılaşmış bir kan topağı vardı. Gözkapakları birbirine yapışmıştı, açılmıyordu.

Bir süre hiç kıpırdamadan bu hayaletin çırpınışlarını seyrettik. Sonra kaskatı emrettim.

"Aşağı! Çabuk! Schnell!"

Alman işitmemiş görünüyordu beni. Yüzünde tek bir çizgi değişmemişti, boşluğa bakar gibiydi, inledi:

"Paul!"

Omzundan yakaladım, çektim. Toprakları beraberinde devirerek siper duvarını aştı, yuvarlandı ve sipere düştü. Ardından bir yığın mermi patladı fakat hiçbiri ona ulaşmadı.

Siperin dibinde yatıyor şimdi. Hemen hemen biz yaşta, genç bir çocuk, bir tank sürücüsü. Bir solukluk canı kalmış. Bacaklarını açmış; zorlukla inliyor. Tulumu yanık içinde. Giysileri pis pis kokuyor. Bazı yerlerinden hâlâ tütüyor. Bu yaşayan ölüye tiksinererek baktım, sonra tulumunun geniş ceplerini aramaya koyuldum. Bir cıvata anahtarı, kırmızı plastikten bir yağdanlık, bir parça üstüğü. Ne matara, ne memi...

"Seni iyi kızartmışlar, lanet olasıca Fritz!" diye bağıyor, dumadan onu itip kakıyordum. Lucia hiç de hoşnut olmayan bir havada, sert gözlerle bana bakıyordu.

"Neden böyle davranıyorsun? Birazdan ölecek."

"Cehenneme kadar yolu var, ölürse ölsün," diye düşündüm. Aramızdan kimler ölmedi ki: Çeltik, Panassiuk, Popov, Lukianov. İçlerinden birini belki bu Nazi öldürmüştü. O ve benzerleri dünyayı kana boğdular, gençliğimizi çaldılar, yüreklerimizi acıyla doldurdular...

Lucia hiç de anlayamadığım bir hoşgörülle Almanı kanatlarının altına almıştı. Biraz çekti onu ve Popov'un yanına koydu. Aklımdan not aldım: "*Beşinci*." Şuradaki beşinci kişinin bir düşman olacağı aklıma bile gelmezdi.

Alman inledi, sıtma nöbeti tutmuş gibi titredi. Lucia, ustaca göğsündeki parlak fermuarı açtı, üniformasının cebi üzerinde kara bir "*demir haç*" vardı. Onu görünce bu tank sürücüsüne karşı dayanılmaz bir nefret uyandı içimde. Haçı kopardım aldım, siper duvarının üzerinden savurup attım. Üniformasının ceplerini aramaya başladım. Bir sürü not defteri, kâğıt, dar zarflara konmuş buruşuk mektuplar, kırık

bir dolmakalem ve metal bir kılıf içinde bir tarak çıktı.

Nefretimi doğrulayacak bir bahane aradığımı anladım. Bugün yaşadığımız trajedinin nedenini bu Almanca bulmak istiyordum. Bu bir yığın yazışmadan pek bir şey anlamamıştım. Sayılar, numaralar, anlaşılmayan, kargacık burgacık yazılmış Almanca sözcükler, her yerde gamalı haçlar, kartallar, kırmızı, mavi resmi mühürler vardı. Ve naylon sarılmış fotoğraflar.

İlkinde sivri damlı evleriyle bir Alman kenti. Tertemiz bir sokak görünüyordu. İkincisinde bir stadyumda bir grup genç duruyordu. En öndekinin elinde bir futbol topu vardı. Tank sürücüsü bu gençlerin arasında olmalıydı. Üçüncü fotoğrafta bukleleri omuzlarına dökülmüş sarışın bir kadın gülümseyerek bana bakıyordu. Dördüncü fotoğraf beni düşüncelere saldı.

Bu, kuşkusuz bizim yanmış Alman olmalı. Kolları arkada ve üniformalı. Biraz önce benim fırlatıp attığım kara haç şişkin göğsünde duruyor. Almanın gözleri pek neşesiz, uzaklara bakıyor. Onun yanında, bir koltukta yas giysileri içinde yaşlı bir kadın oturuyor. Yüzü, üzgün, ağlamaklı, gözlerinde acı okunuyor. Uzak, garip, ama anlaşılır şeyler söylüyor fotoğraf. Arka yüzünde yazılanları çözmek zor değil.

"Mein liebe Knabe! Für mich bist du der letzte. Und du sollst daran denken. Sei vorsichtig. Du bist meiner, du gehörst nicht dem Offizier, nicht dem General oder dem Führer. Sondern mir allein. Du bist meiner, meiner! Deine Mutter."

29 Mars

1944"

"Sevgili oğlum! En son sen kaldın bana. Bunu hiç unutmamalısin. Tedbirli ol. Sen benimsin, sen ne subayının, ne generalinin, ne de Führer'insin. Sadece benimsin. Benimsin, benim! Annen.

29 Mart

Pek Almanca bilmiyordum, ama bu yazıyı anlıyordum. Bir an içinde mavi mürekkeple yazılmış bu sözcükler beni şaşkına çevirdi. Düşmanımızın bir annesi olabileceğini hiç düşünmemiştim. Bu yaşlı, üzgün kadın hiç beklenmedik bir biçimde aramıza girivermişti. Onu seviyordu, elinde kalan son varlık o idi. Bütün anneler gibi başına kötü bir şeyler gelmesinden korkuyordu. Bu çok doğaldı; onu dünyaya getirmiş, büyütmüş, terbiye etmiş, ilk adımında, ilk sözcüklerinde dünyalar kadar sevinmişti... İyi bir öğrenci olsun, kötü notlar almasın, üşümesin, hastalamasın, bir kötülüğe uğramasın diye kol kanat germişti üzerine... Benim annem gibi, Lucia'nın, Popov'un, Lukianov'un, dünyadaki milyonlarca insanın annesi gibi...

Belki o da iyi bir evlat olmuştu. Annesini ve fotoğraftaki o genç kızı sevmişti. Peki, sonra neler olmuştu? Yiğit bir delikanlıydı belki. Peki... Popov'u, Çeltik'i, Panassiuk'u kim öldürdü, Lukianov'u kim yaraladı? Yo, hayır! Bir Nazi bu! Bir budala! Bu da ötekiler gibi... Ruhunu Hitler'e satmış. Bir düşman. Yoksa buraya ne diye gelsin? Neden?

Öfkelenmek istiyordum. Öfke, gücü artırır derler. Oysa, ben dağılmıştım. Yorgundum, şaşırmıştım, neler olduğunu anlayamıyordum bir türlü. Yaşlı, genç, kahraman ya da korkak, insanlar ölüyordu. Nedendi bütün bunlar? Ne zamana kadar? Yeniden bağlamak, haykırmak, küfretmek, küfretmek istiyordum...

Hayvanca güldüm. Arsızlaştığımı anladım. 'Ah, Mutter' diye düşündüm. 'Şu anda, oğlunu korumak, ne anlamsız. Onu dünyaya getirmek, eğitmek, askere yollamak yetiyor mu? Şeytanın yönettiği bir ülkede insanlar kendilerine sahip mi dersin? Kanlarını, canlarını onun delice görüşlerine sunmak zorundalar. Al oğlunu şimdi *frau*, al bu yarı yarıymış insanı...'

O da ne? Doğuda bir yerde güçlü ve sürekli bir homurtu başladı. Gökyüzünü doldurdu, bütün yeryüzüne yayıldı.

Kaygı yeniden yüreğimi avuçlarına aldı. Hiç kuşku yok. Alman uçakları bunlar. Kente yönelmişler. Tekerlekli kısa ayaklarını oynatarak sürünür gibi ağır ağır ilerliyorlardı. O kadar çoktular ki, sayamıyordum. Yalnızca bu filonun ardında uçan üç uçağı görebildim. Yan yatırlar, pervaneleri bir an parıldadı ve burunları bize doğruldu...

Uçakların uğultusu bir felaket habercisi gibiydi. Siper duvarının kenarından rüzgâr gibi ayrıldım. Kaçınılmaz tehlikeyi ta içimde duydum, Lucia'yı köşeye ittim. O anda ilk bomba ayaklarımızın altındaki toprağı altüst etti. Derinlerden söktüğü ağır toprak parçalarını sırtımıza fırlatıyordu. Güneş söndü. Gökyüzünden toz bulutları geçiyor. Çevremizde toz, toprak, ateş ve patlamaların acımasız cehennemi var. Başım ellerimin arasında bir köşeye büzüldüm. Lucia'yı bedenimle korumaya çalışıyorum. Makinelim dizlerimin arasında duruyor. Her patlama benim gibi, yer gök gibi Lucia'yı da sarsıyor. Bu patlamalara karşı yapacak bir şeyimiz yok. Bir anda üç patlama birden oluyor. "Bum! Bum!" Yeryüzü, kendi ağırlığı altında çatlayıverecek olgun ve kocaman bir balkabağı sanki.

Uğultu yaklaşıyor, bir vınlama, cayırtı, yeniden "Bum! Bum!"

Ardı ardına dokuz patlama! Bombaların gökyüzüne

kaldırdığı toz toprak çöküyor dört bir yanımıza. Uğultu bir yanda azalırken öte yandan artarak yaklaşıyor. Lucia sağ mı bilmiyorum. Sırtımın gerisinde toparlanıp kalmıştı. Tozdan dumandan uçaklar görünmüyor. Bana öyle geliyor ki, dalışa geçtiler. Bombaların yola çıktıklarını duyuyorum. Bir cayırtı ile bize doğru uçuşuyorlar. "Bum!"

Krivenok'un bulunduğu siperin hemen yanında bir bomba patlıyor. Bir düşünce yıldırım gibi geçiyor aklımdan: "Oğlan gitti." Yeni bir vınlama. "Bum!"... Yo, yo patlama duyulmuyor, neden bilmiyorum, belki de bomba parçalanmamıştı. Üçüncü uçağın dalışını bekliyorum. Şimdiye kadar bize dokunmadılar. Peki, bu son patlamadan kurtulmamız mümkün mü acaba?

Bu lanet olasıca bombalar, eninde sonunda bizi tüketcekler.

Üçüncü uçak gecikiyor biraz. Hah, işte, baştan başa yarılmış bölgenin üzerinden hızla bir gölge geçiyor, bombaların tiz vınlamalarını duyuyoruz. Ötelerde patlıyorlar. Umutlanmaya başlıyorum, paçayı kurtardık galiba! Buna inanmaya korkuyorum, ama uğultu iyice uzaklaşıyor. Şimdi piyadelerin çıkması gerek. Lucia'dan uzaklaşıyorum. Başını kaldırıyor, saçlarından kumlar dökülüyor. Her yanımız toz toprak içinde. Ölüler de payını almıştı, Panassik'un ayakkabısı yırtılmış. Bir bomba yanında patlamış sanıyorum.

Makineliimden tozları silkeledim, ayağa fırladım. Siper duvarı lilan kalmamıştı. Sığınağın üstü örtülmüş, görünmez olmuştu. Topumuz her yandan zarar görmüştü. Okun biri gökyüzüne dikilmişti.

Almanlar! Günebakanlardan ardımıza ve kente doğru koşuyorlar. Ellerindeki makineli tüfeklerin kayışlarının havada uçuştüğünü görebiliyorum. Bize en yakın olan ikisi eğilmiş, kaygıyla bizden yana bakıyor. Çabucak nişan alıyor, lövyeye dayanıyorum. Bir, iki, üç kez ateş ediyorum. Ama Almanlar koşmaya devam ediyorlar. Makineli tüfeklerin onlara yetişemeyeceği bir gerçek. İyi, ama, mitralyöz

neden susuyor hâlâ! Yoksa?..

"Krivenok, Krivenok," diye bağıriyorum. "Ateş! Duy-muyor musun beni, ateş!"

Görüyorum onu, yaşıyor, yarı gömülmüş basamağın ucuna oturmuş, yüzü çingene gibi kapkara ve deli gözlerle bana bakıyor Ağzı açık, yüzünde bir umutsuzluk.

"Ateş! Hey, sana söylüyorum, Krivenok!"

"Lanet olsun! Cehenneme kadar yolun var senin de..."

Birden öyle bir bağırdı ki, yüreğim ağzıma geldi. Doğ-ruldu, çıplak ayaklarını toprağın altından çekti çıkardı, sendeleyerek siperden çıktı. Mitralyözünü göremiyorum.

"Neden burada kalacaktınız sanki, ha? Yeter artık! Çemberi yarmayı deneyelim. Duyuyor musun beni?"

Bağılıyor ve küfrediyordu. Ona ne oldu, anlayamıyo-rum doğrusu. Yerden el bombalarını topladı, Lucia'nın ma-kinelisini aldı.

"Çekip gidelim buradan! Bıktım artık!"

Siper duvarına doğru atıldı.

"Çıkalım buradan!"

"Dur!"

Ayağından yakaladım, aşağı kaydı, kurtardı kendini. Diz çöktü, deli bakışlarını bana dikti:

"Ah, sen yok musun sen! Bütün bunlar, onun yüzünden değil mi? Senden hoşlanıyor, sen de onu beğeniyorsun! Eee? Kahramanlık oyunları, ha? Kahraman olmak gereki-yor demek? Birisi bu oyunu gerilerde oynuyor! Sen de bura-da!"

Yumruklarını Lucia'ya doğru salladı. Ağzı köpülmüş-tü.

"Bütün bunlardan sorumlu olan o! Neden koşup geldi buralara? Cevap ver! Evet, sen! Kime acıdın da geldin, ha? Ona mı, bize mi? Sen bir yilansın, tamam mı? Ah, budala-lar, alçaklar!"

Bu kadarını beklemiyordum. Bu zayıflık değil, düpe-düz kudurmuşluk. Saçmalık. Aklını oynattı. İçimde kaba-ran öfkeye engel olamıyorum, sıkılı yumruklarım canımı

acıyor. Üstelik Almanlar burnumuzun dibinde. Siper duvarından gerilere bakıyorum. Bölgede Almanlardan hiçbir iz yok. Ardımıza, alayın olduğu yere ve küçük vadiye kadar gelmiş olmalılar. Arkadaşıma atıldım, omuzlarından kavradım:

"Yeter! Sus artık! Deli misin sen?.."

Krivenok hâlâ çılgın gözlerle bakıyordu. Dizlerinin üzerindeydi. Mırıldanıyordu. Kısıvrak sardı beni.

"Ya! Dövüşmek istiyorsun ha? Güzel, hadi döv beni!! Ne duruyorsun? Ateş etmene!! Hadi, hadi, ateş et bana!! Hadi!

Ceketimin yakasını çatırtıyla kopardı, aşağıya kadar yırttı. Göğsünden kavradım. Kollarıyla beni kuvvetle sıkıyordu. Bir süre itiştik, yüzüme haykıyordu.

"Bütün bunlar bir kadın yüzünden? Biliyorum, biliyorum. Sen bir budalasm, Lozniak, sen bir alçaksın."

"Kes sesini!"

Öfkeyle bağırdım, bütün gücümü toplayarak onu yere attım. Tepe taklak düştü. Yine de bağıyordu.

"Evet, bir kadın yüzünden! Dostluk bu mu? Kadınların koruyucusu, hah! Hep onunla olmak istiyorsun demek!..."

Hiddet ve öfke nefesimi kesiyordu.

"Ahmak! Budala! Eşek kafalı! Ne oldu ki? Neyi savunuyorsun? Lioşa budalının biri. Buraya dönmek için düzen kurdu. Ama, o, Lucia koştu geldi. Bizim için geldi. Ya sen? Sen tutmuş saçmalıyorsun. Neden öfkeleniyorsun? Önce anla, dinle..."

Sözlerim onu şaşırtmışa benziyordu. Suskun ve şaşkıındı. Güvensiz, kuşkulu gözlerle önce bana, sonra Lucia'ya baktı. Yere dayanmış, bir çeşit uyuşukluğa düşmüştü. Lucia görünüşte bizim kavgamızdan uzak durmuş görünüyordu. Duvarın dibine, bir köşeye kısıtlanmış bir kedi gibi büzülmüştü. Ağlamıyordu, ama umutsuzluğa ve can sıkıntısına düşmemek için büyük bir çaba harcadığı belliydi.

Bir dakika sonra Krivenok doğruldu, oturdu. Siyah ve karmakarışık saçlı başı bir sarhoşunki gibi kendi kendine

sallanıp duruyordu. Çıplak ayaklarına ve parçalanmış rölbe işaretlerine bakıyordum. Ceketinin bir kolu dirseğinin hemen üzerinde bir bomba patlamasıyla parçalanmıştı. Böğüründe ıslak bir kan lekesi vardı. Bu, her zaman sağlam, dayanıklı ve yiğit çocuğane oldu, anlamıyorum. Belki sinirleri. Kim bilir? Ama, ben onu yatıştırmak, inandırmak istemiyorum. Duygularına yeniden kavuşabilmesi için katı ve sert davranmak gerektiğini biliyorum. Ama, yine de vaktim yok. Almanların yaklaşmasından korkuyorum. Siper duvarına auldım.

Her yanımda toz toprakla örtülü. Otluk yerler de sanki bir yaban domuzu sürüsü geçmiş gibi altüst olmuş. Her yer çeşitli derinlikte birçok çukurla dolu. Yine de yanımda, yöremizde hiçbir Alman görünmüyordu.

Gözlerinde bir umutsuzlukla Krivenok'un başı dizlerine düştü, yüzünü ceketinin kolları ile gizliyor, birkaç dakika öyle hareketsiz kaldı. Sonra, rahatlamış yüzünü yavaşça kaldırdı.

"Tamam... Geçti! Peki, ne yapacağız şimdi? Mitralyözüm bile yok."

Elimden geldiğince sakın bir sesle:

"Ne yapabiliriz? Çıksak hemen vuruluruz. Üstelik Lukianov da var," dedim.

"Eh, ne yapalım, madem ölmek gerek, öleceğiz. Ama o yaşayacak. Hani nerede eşitlik, ha, nerede eşitlik?"

Sustum. Lucia ona döndü, hiçbir şey olmamış gibi konuştu.

"Ceketini çıkar, pansuman yapacağım."

"Ne işe yarar? Hiç önemi yok artık."

Lucia, yardım etmek için üstelemedi, yalnızca kınayan gözlerle baktı ona.

Lukianov uyanmıştı, dudaklarını güçlkle oynattı.

"Su!.. Su!.."

Lucia sarsıldı, çeneleri kenetlendi, kirli yanaklarının altında çıkıntılar belirdi. Lukianov'un yanında Alman sanki sözleşmiş gibi kıpırdadı, dirseklerinin üzerinde doğrul-

du. Dönüp kalkmak istedi, beceremedi, umutsuzluk içinde yalvardı.

"Wasser! Ein Schluck Wasser! Paul!.." -"Su! Bir yudum su! Paul!.."

Lukianov içini çekti, parmaklarıyla toprağı tırmaladı.

"Su! Su!.."

Lucia kaşlarını çattı, güçsüzlüğün ona ne denli acı verdiğini anlıyorum. Alman ölmüyor, durmaksızın titriyor ve yalvanıyordu.

"Paul! Wasser! Wasser!"

İnsanların son acılarıyla ilgilenmek kaçınılmazdı. Ama elimizden hiçbir şey gelmiyordu. Yardım edemiyorduk. Sırtımı döndüm. Yıkık siper duvarının ardından bölgeye baktım.

Almanlar siperde yürüyorlardı. Miğferleri siper duvarının üzerinde oynaşıyordu. Geriye, yok edilmiş savunma hattının bulunduğu yamaca yönelmişlerdi. Bizim bulduğumuz bölgeye hiç önem vermiyor, rahatça dolaşıyorlardı.

"Ateş! Ateş!"

Evet, ama neyle? Makinelim iki yaylım ateşinden sonra sustu, namlu dibi boşa tıkırdadı. Lucia siperden dizlerinin üzerinde tımandı. Bir yandan da yedekleriyle makinelisini inceliyordu. Onda da dolu disk kalmamıştı. Krivenok yere oturmuştu, başı önündeydi, ilgisiz görünüyordu. Eh, hiç olmazsa el bombalarımız var, diye düşündüm.

Topraktan çıkardım, avucumda şöyle bir döndürdüm. Ceplerime tıktım... Şimdi... bekliyoruz...

Lukianov ardımda, çok yavaş inledi.

"Su... Su..."

Gözümü karşı siperden ayırmıyorum, er ya da geç saldıracaklar, biliyorum. Güneş hâlâ aşağılarda, gözümü alıyor. Yine de onların fark ettirmeden geçmelerini gözlemek gerek. Yatışıyorum biraz. Birden Krivenok'un korkulu çılgınlığı sessizliği yırtıyor.

"Lucia!!"

Sesi öylesine bir korku anlatıyor ki, rengim atıyor, geriye dönüyorum. Çok geç! Siper duvarının üzerinden geçen Lucia'nın botlarının tabanlarını görüyorum. Hemen ilk çukurda kayboluyor. Korkudan kan yüzüme sığıyor. Ne yapabileceğini sanıyor? Neden çıktı, neden?

"Lucia! Nereye gidiyorsun? Lucia!"

Cevap vermiyor bile, çukurdan çıkıp tozla örtülü otların arasına atılıyor, hızla tanka doğru sürünüyor. İşte, tankın yanından geçti, daha ötelere doğru sürünüyor şimdi. Soluğumu tuttum, her hareketini dikkatle izliyorum, evet, şimdi çok iyi anlıyorum; en yakındaki ölü Almanlara ulaşmak istiyor. El bombalarını avucumda kuvvetle sıkıyorum, bakışlarım çevreyi dolanıyor, kimseler yok gibi görünüyor, ama kim bilir?... Günebakanlar iki üç metre ötemizde.

Lucia ilk ölüye yaklaşıyor, bir an üzerine eğiliyor, kalkarken elinde bir su matarası fark ediyorum. Yeniden geriye sürünmeye koyuluyor. Dönerken daha acele ediyor. Hızla çukurdan çukura ilerliyor. Ve sonunda günebakanlardan ilk ve uzun yaylım ateşi başlıyor.

Mermiler kaba ve koca bir zincir gibi çatlamış toprağa düşüyor, tozu dumana katıyor. Lucia sarsılıyor, durup geriye bakıyor. Yeniden daha çabuk, daha hızla sürünmeye başlıyor. Korktuğumuzun başımıza geleceğini sezen Krivenok, bana, siper duvarına atılıyor. Parmakları toprağı deliyor, donup kalıyor öyle. Yüreğim korkudan buz kesiliyor. Elimizde mermi olmadan ne yapabiliriz ki?

Başını önüne eğmiş, inatla bize doğru sürünüyor. Bir elinde keçe kılıfı bir matara (su, olmalı), ötekinde bir çanta ya da bir silah kılıfı var. Hadi, daha çabuk, daha çabuk! Günebakanlardan yeniden bir yaylım ateşi başlıyor, yüreğim yeniden buz kesiliyor. Lucia sürünmeye devam ediyor. Krivenok'un dayandığı siper noktasına yöneliyor. Orası ona daha yakın. Krivenok eğilip düzlüğe geçiyor, elimde el bombaları, ardından koşuyorum.

Her şey daha ağır, daha sakın. Lucia neredeyse yanımda olacak, siperin ilk toprak yığınınına sürünerek yaklaşı-

yor. Korku dolu bakışlarımızı görünce bizi yüreklendirmek ister gibi gülümsüyor. Bu gülüş alt üst ediyor beni. Bağır-
mak istiyorum, kendimi öylesine tutuyorum ki... Onun için
öylesine korkmuştum... Lucia siper duvarını adımlamaya
başladı bile. Krivenok tehlikeye rağmen bütün vücuduyla
doğruldu, onu karşılamak için kollarını uzattı. Lucia da,
kolları ilerde, dizlerinin üzerinde doğruldu ve... Düştü.

Öfke dolu bir yaylım ateşi taşı, toprağı, otları ve siper
duvarını dövüyor patlamalarla. Toz toprak doluyor gözleri-
me. İçgüdüyle, eğiliyorum, umutsuz ve beni altüst eden bir
çılgılık duyuyorum. Krivenok bu.

Tozdan topraktan gözlerim yaş içinde, Lucia'ya bakıyo-
rum zorlukla. Sessiz ve uysal siper duvarının üzerine uzan-
mış, yatıyor. Onun yanına Krivenok çökmüş, ellerini kan
içindeki yüzüne bastırmış, susuyor.

İşte, işin en korkunç, en acımasız yanı! Bu arada, güne-
bakanlardan ikinci, üçüncü yaylım ateşi cazırdıyor. Bir
mermi kepimi uçuruyor, yeniden siper duvarının ardına
gizleniyorum.

Krivenok çılgınca bağırıyor.

"Lucia! Lucia! Lucia!"

Kanlı örtülü yüzüne bakınca elimde olmadan irkiliyo-
rum. Kör... Görmüyor artık!!

"Lucia! Nerede Lucia?"

"Burada, Lucia burada!" diye mırıldanıyorum.

Birden sesim kısılıveriyor. Lucia başı ileri doğru azattı-
ğı kolunun üstüne düşmüş siper duvarında hareketsiz yatı-
yor. Yüzü Krivenok'un son anda gördüğü o tatlı, o içten, o
duru gülücükle aydınlanmış... Uzanmış eliyle matarayı tu-
tuyor. Öbür elinde de kalın bir bez kılıf içinde bir tabanca
var, aydınlatma fişeği tabancası. Genç kızı hâlâ sıcacık, el-
lerinden tutuyor, sipere çekiyorum. Diri küçük vücudu kol-
larımda bir kuş gibi...

Krivenok vahşice haykırıyor.

"Lucia!"

Kanlı elleriyle siper duvarını yokluyor.

Ona cevap vermekten, gerçeği söylemekten korkuyorum. Aynı sayıklamayla beni çağırıyor. Elimden geldiğince sakın, sakın olduğu kadar duygusuz, boğuk ve benim olmayan bir sesle konuşuyorum.

"Otur... Hadi otur... Kıpırdama!.."

"Lucia nerede? Lozniak, söyle, Lucia nerede?"

"Bitti. Lucia yok artık!"

Krivenok konuşmuyor. Kör yüzünü avuçlarıyla kapıyor, ayağa fırlıyor.

"Budalalar!.. Alçaklar!.."

Kafese kapatılmış bir hayvan gibi yeniden çılgına dönüyor, bir küreğe takılıyor, hemen onu kavıyor.

"Nerede? Nerede bu lanet olasıca Fritzler?"

Krivenok siperden fırlıyor, bir top kamasına takılarak düşüyor, ayağa kalkıyor. Çıldırmış sanki. Hiçbir şey görmüyor ve ben, Lucia'yı dizlerimde tutuyorum. Krivenok'u yatıştıracak, durduracak, inandıracak gücüm yok. Bizim siperi ararken, günebakanlardan yeniden yaylım ateşi başlıyor, memiler gürültüyle pathıyor. Atış seslerini duyan Krivenok:

"Hah," diyor. "Demek oradasınız ha? Budalalar! Alçaklar!.."

Ayakları çıplak, ceketi yırtılmış, elinde kürek, siper duvarının üzerine çıkıyor. Bacaklarını alabildiğine açarak ve körlemesine ateş edilen yana yöneliyor. Lucia'yı bırakmadan yavaşça hendekten kalkıyorum. O hâlâ büyük adımlarla yürüyor, hiçbir şey görmüyor, küreğini korkutucu bir biçimde ta yukarılara, gökyüzüne doğru kaldırmış, durmadan küfrediyor. On, on iki adım ötede bir çukura düşüyor. Bu bana güven veriyor, kendime geliyor, bağınıyorum.

"Dur, Krivenok! Dur! Çıkma!"

Çukurda uzun süre kalmıyor, doğruluyor, düşmanı karşılamak için yeniden ileri atılıyor. Her şeyin yitirildiğini biliyorum, onu ölümden ayıran sadece birkaç saniye. Günebakanlardan yeni bir yaylım ateşi başladığında gözlerimi kapıyorum. Gözlerimi açtığımda Krivenok da yok artık...

Yeniden hendeğin dibine oturdum. Yavaşça, sakınarak Lucia'yı yere bıraktım.

Şimdi yapayalnızım. Acımla, mutsuz sevgimle yapayalnızım. Binlerce insan yaşamını tüyler ürpertici bir güçle öğüten savaşın kocaman değirmen taşları karşısında akıl almaz güçsüzlüğümü ilk kez böylesine bir çöküşte duydum. Benim de sonum yakın.

Lucia'nın incecik parmaklarını sakınarak mataranın kayışından çözdüm, tabancayı aldım, deri yuvalarda üç tane aydınlatma fişeği var. Ne yemek, ne içmek, ne de yaşamak istiyorum. Bu yıkılmış alanı savunma isteği birden sönmüveriyor içimde. Tek istediğim şey, burada ve Lucia'nın yanında sessiz sakın ölüvermek. Birden siperde hâlâ yaşayanlar olduğu geliyor aklıma. Matara elimde, düzlüğü sürünerek geçiyorum. Lukianov, aynı yerde sessiz ve hareketsiz duruyor. İçimden kendine gelmiş olmasını, konuşmasını ve bana bakmasını diliyorum. Tek başına ölmek ne korkunç şey!

Mataranın kapağını açtım, toz toprakla örtülü başını kaldırdım. Sol gözkapağının üzerinde küçük bir toprak yığını vardı, silkeledim. Lukianov'un dişleri iyice kenetlenmişti. Öleli epey olmuştu anlaşılan.

Ötekilere bakıyorum. Hareketsiz, kanlı bedenler, toprakla örtülü donmuş yüzler... Ve Çeltik'in saatinin siyah kadranı üzerinde kırmızı ibre aceleyle koşmaya devam ediyor. Bu beni isyan ettiriyor, saçma bir düşmanlıkla saate matarayla vuruyor vuruyorum, camı kırılıyor ve saat duruyor: "11"...

Eee, şimdi ne olacak?

Yanmış Alman inlemeye başladı. Şimdi onun için hayat çok zor! Bizimkilerin hepsi öldü. O hâlâ yaşıyor. Onun işini bitirmek için dayanılmaz bir istek yükseliyor içimden. Lucia'nın böyle bir şeye izin vermeyeceğini hatırlıyorum, ona inancım var. Herhalde, o, kadın ruhuyla kan, öfke, savaş ateşiyle körleşmiş bizlerin aklımızın alamayacağı şeyler hissediyordu. Ne hali varsa görsün! Ölsün tek başına.

Alman kıpırdadı, inledi, sayıklaması arasında yavaşça sordu.

"Paul! Paul! Wesser!"

Su mu? Yo, hayır, sana su verecek falan değilim... Baş devrildi... Matarada kalan ılık suyu ağzına boşaltıyorum... Ve... Matarayı bir köşeye atıyorum. Ona ihtiyacım yok artık.

Döndüm, sipere tımandım.

Lucia patlamaların fırlatıp attığı toprak yığınlarının üzerinde hareketsiz yatıyor. Kolları bedeninin iki yanında. Bacaklarını uzatmış... Yarı başına oturdum, kısa eteğini düzelttim, esmer dizlerini örttüm. İnce çizgili yüzü solmuş, zayıflamış... Krivenok'la benim yüreklerimizi yakan o son gülücük yavaş yavaş silinmiş, yerini anlamsız, duygusuz bir donukluğa terk etmiş. Her zaman hareketli ve canlı görmeye alıştığım bu yüzü böylesine donmuş görmek şaşırttı beni.

Gözleri, gözleri de şaşkına çevirdi. Bunlar ne mavi, ne gri. Peki neden hep bize peygamber çiçeği gibi masmavi görünürlerdi? Bilmiyorum.

Önce bir gözünü sonra ötekini kapadım. Uyusunlar!.. Ne yapmalı şimdi? Krivenok'un ardından mı çıkayım? Yoksa bir fişekle kendimi öldüreyim mi? Yoksa Lucia ile birlikte havaya mı uçayım?

Bir köşede karıncanın biri bir toprak yığına tımanmaya çalışıyor. Karıncanın her düşüşünde, toprak dağılıp saçılıyor, azalıyor. Ama, karınca her seferinde kum tane-ciklerinin arasından çıkıyor, yeniden işine koyuluyor. İşte, düşüncesizce yapılan bir dikkatliliğin söylemek istediği! Avucuma aldım onu; gitmesi, kurtulması için siper duvarından dışarı üfledim, bundan daha iyisi olamazdı.

Yo, lanet olsun! Çarpışmak istiyorum! Hepsi için; Çeltik için, Popov, Lukianov, Krivenok için. Panassiuk için, Lucia için. Başka türlü yapamam. Elimdekilere bakıyorum: Dört el bombası, üç aydınlatma fişeği. Eh, yine de elim pek boş sayılmaz.

Hava kararmaya başladı. İyice aşağılara inmiş güneşin parlak yansıması hâlâ gökyüzünde parıldıyor. Siper hemen hemen karanlığa gömüldü. Çatışma hep uzakta gümbürdüyor. Ben hangi yönde olduğunu anlayamıyorum. Yer inliyor, yankı yüzlerce kez sağır edici gümbürtülerle tekrarlanıyor. Tepelerde sessizlik kol geziyor.

Birden siper duvarının üzerinde tanıdık bir tıkırtı duyuyorum. Toz toprak dökülüyor başıma. Sonra... Kısa bir bekleyiş... Beş dakika sonra yeniden başlıyor; bir daha, bir daha.

Evet, başlıyor!..

Cesaret, Lozniak, sıkı dur! Bu son çatışman, öyle görünüyor. Toprağa iyice yapış. Ve unutma. Her şeyi çok iyi hatırla. Birazdan saldıracaklar. Daha önceki gibi bedenimin güçlendiğini duyuyorum. Kendimi çevik ve zinde duyuyorum. Kaslarım gergin. Korkum yok oldu. Yok ettim onu bütünüyle. Madem gerekiyor, savaşılacak. Sonuna kadar!

Kalktım, siper duvarından gerilere baktım. Yürüyorlar. Makineli tüfekleri ellerinde, yüzleri kıpkırmızı ve ter içinde. İçlerinden biri düşüyor, diğeri en yakın çukura atıyor kendini... İki el bombasını kavırıyor, pimlerini çekiyorum, sonra siperin kenarına büzülüyorum. Bekliyorum. Dinliyorum. Dizimin üzerinde bir damar atıyor, bu rahatsız ediyor beni.

Siper duvarının üzerinde bir şeyler çatırdıyor. El bombası mı? Bir gürültü, ardından boşuk bir patlama. Ardından gökyüzünü kaplayan toz toprak ve duman...

Hızımı alıp değişik yönlere üç el bombası atıyorum. Tek tek patlıyorlar: Bir, iki, üç! Sonra cebimdekini çıkarıyorum. Bu sırada siper duvarına bir şey çarpıyor. Uzun saplı bir Alman el bombası sıcıyor, yanı başıma düşüyor. Öfkeyle kavırıyor, gerilere atıyorum. Bir an... Patlıyor... Hemen yakınımda boşuk bir bağırış.

Son el bombasını sol elime alıyor, dişlerimle pimini kavırıyorum. Sağ elimle, aydınlatma tabancasını dolduruyor, parmağımı tetiğe koyuyorum.

Ansızın gerilerden, siper duvarının ötesinden aceleci ayak sesleri duyuluyor. Bombanın pimini dişlerimle çekip, birkaç saniye bekledikten sonra fırlatıyorum. Patlıyor! Aynı anda siper duvarının üstünde, başımın üzerinde bir şeyler parçalanıyor. Gerilerde yeni bir atış, yeni bir patlama! Topun hemen yanında bir el bombası patlıyor ve birden toz bulutunun ortasından miğferli uzun kara bir gölge karşıma dikiliveriyor.

"*Hönde hoch!*" (Eller yukarı!)

"Lanet olsun sana!"

Aynı anda hazır durumda bekleyen tabancayı üzerine atışlıyorum. Kıvılcımlar saçarak, dumanlar içinde bir ateş fırlıyor siperden. Alman ellerini göğsüne bastırıyor, dizleri kıvrılıyor, sırt üstü düşüyor. Birkaç dakika içinde yanıyor. Fişekten kıvılcım kümeleri fırlıyor. Almanın botları siperin üzerinde asılı kalıyor. Lucia'nın öcünü aldım.

Çabucak, tabancayı yeniden dolduruyor, siper duvarından sarkarak en yakında olanlara ateş ediyorum. Fişek kızıl ateşten bir kuyruklu yıldız gibi otların arasında yuvarlanıyor. Yeşilimsi yansımalar, yavaş yavaş sönüyor. Siper duvarının üzerinde ve toprak yığınlarında dans ediyor. bu karşı koyma karşısında Almanlar kuşkusuz şaşkın. Susuyorlar.

Boş kovani atıyor, yeniden dolduruyorum. Başlığına bakınca beyaz bir aydınlatma fişegi olduğunu anlıyorum. Yeni bir saldırı bekliyor, Lucia'ya teşekkür ediyorum. Öldü, beni kurtardı.

Almanlar kıpırdamıyorlar bile. Bu böyle, bir, iki, üç, beş dakika sürdü... Ne oldu peki? Belki sürünerek yaklaşıyorlar. Araçların uğultusu bana kadar geliyor uzaktan. Şaşırdım, kulak kabarttım, homurdanma gittikçe artıyor, yükseliyor, yaklaşıyordu. Bir on dakika daha her şey sarsıldı, uğuldadı, toprak görünmez bir ağırlığın altında titredi. Birçok mermi ardında mavimsi izler bırakarak siper duvarının üzerinden geçti.

Bunlar, şimdi de, bizim taraftan, bizim cephenin olduğu

yandan geliyordu. Sevinç dolu bir umut belirdi içimde. Şaşkın, yavaşça doğruldum. Bir yerlerde, pek az ötede mitralyözler akşam göğünü kesintisiz dövüyorlardı. Daha uzaklarda da bizim hatlarda yükselen ölgün ışıklar yeri aydınlatıyordu.

Lucia'nın son fışeği, sürüldü her şeye hazır olarak siperden çıktım.

Evet, kurtulmuştum. Tüm yanılgılarla tüm korku ve acılar cehennemi geride kalmıştı.

Motorlu Sovyet topları günebakanların üzerinden geçti, düzlüğü dosdoğru aşarak yola yöneldiler. Uzun, kocaman namluları ileri doğru uzanmıştı. Onları piyadeler izliyordu, bazen aralarındaki mesafe açılıyor, hemen koşup yetişiyorlardı.

Tabancamın içinde tek bir fişek, siper duvarının üzerine oturdum, ağladım. Lucia'nın küçük vücutu ayaklarımda dibinde yatıyordu. Siperden buraya, hiçbir zaman ulaşamayacağı geniş göğün altına ve açık havaya çıkarmıştım onu... Ama artık o ne yeryüzünün genişliğini, ne kazandığımız zaferi, ne de gri gözleri gibi parıldayan alacakaranlık göğü görebilecek... Derin, kutsal bir üzüntünün kucığında şimdi ruhum. Yine de sonunda bizim üstün gelmemiz, yenisinden yaşayacak olmam, geniş, özgür dünyanın tüm çeşitliliğiyle üzerime yayılmış olmasının verdiği bilinç, durmadan

yeni gözyaşları döktürüyor yanaklarıma.

Zaman geçiyor. Ben oturuyorum.

Çatışma düşman tepelerine kaydı. Artık hiç kimsenin ihtiyaç duymadığı bizim bölge yanmış yıkılmıştı, orada burada insanlar koşuyordu. Teri içinde, ceketleri sırtlarına yapışmış gençler, bana bir şeyler soruyor, bağınıyorlardı. Hiçbirini duymuyor, hiçbirine cevap vermiyordum. Kalkık burunlu, kepinin yıldızı arkada bir genç bana doğru atıldı, yanımdan ötekilerden daha yakın koşarak geçerken sordu:

"Yaralandın mı? Yoksa sersemledin mi?"

Yanlarından koşan ve mitralyöz taşıyan başka biri gülmeye başladı. Nükteci bir yaradılışları vardı doğrusu.

Ve ben düşünüyordum: İçimizden hangimiz bugün olanları daha dün düşünebilirdik? Akıp giden aylar boyunca tek bir şeyin düşünüyordum: Almanlara karşı savaşmak! İşte isteğim gerçekleşti. Fakat ne kamaşık, ne zormuş! Birçok cephede birden savaşmak zorundayız: Düşmanla, içimizdeki her çeşit alçakla ve en sonunda kendimizle. Sonuca ulaşabilmek kaç kişinin harcı? Bir noktada gözü peklik ve iyi niyetler yetersiz kalıyor. Yine de güçlü olmak gerek! Anavatanım, ülkemin insanları, bu gücü verin bana! Gerçekten buna ihtiyacım var. Başka kimseden isteyemem bunu.

Karanlık basmaya başladı. Çatışma gittikçe uzaklaşıyor. Tepeler artık bizim. Şehit kurtarma ekibi geçiyor bölgeden. Daha sonra da ağır bobinlerin altında kamburlaşmış muhabere taburu erleri... Hatları döşeyenler atlarını yavaş yavaş sürüyorlar...

Çukurların arasından ve karanlığın içinden Lioşa çıkıverdi. Güvenli, çevik adımlarla bizim düzlüğe yaklaştı. Sağlam elinde iki karavana var. Sargıları içindeki öteki kolunun altında da bir somun ekmek. Sanki on dakika önce gitmiş gibi rahat bir davranışla konuştu.

"Selam! Ecc, ne var ne yok? İyisin ya! Kazandık işte!"

Dizini yere dayadı. Sakınarak karavanayla ekmeği pek de düzgün olmayan toprağın üstüne bıraktı.

"Savaş olsun olmasın, yemek yenecek. Tamam mı? Bak, bunları bulabildim. Ec, arkadaşlar nerede?"

Susuyordum. Gözlerimin önünde her şey sallanıp dönüyor, sis içinde yuvarlanıyordu. Bunu fark eden Lioşa ciddileşerek:

"Bana gelince, biliyor musun, ben hafifçe yaralandım," dedi. "Sağlık merkezine kadar gidebildim, yaramı sardılar, eh işte... Geciktim biraz... Sonra Lucia da... kayboldu ortalıktan... Gittiğimde oralardaydı, sonra yok oluverdi. Aradık aradık... Ama... Eee, arkadaşlar nerede? Yemekler soğuyacak..."

Gözümdeki perde birden yırtıldı, sis dağılıverdi; çukurlar, tümsekler, siper duvarı, Lioşa daha da belirginleşti.

"Gel buraya, sersem budala!"

Kalktım, düzlüğe yöneldim. Bir şeyler olduğunu sezen Lioşa, sessiz ve uysal peşim sıra geldi.

"Oralarda arama," diye bağırdım. "Bak, buraya bak, sersem!"

Bir ankaşlarını çattı, ölümlere baktı. Sonra kendine geldi, ceketini düzeltmeye çalıştı.

"Ec, n'apalım yani, bakıp da n'olucakmış? İyi iş doğrusu! Savaş bu, ne yapalım! Başka nice önemli insanlarda öldü. Bir top mermisi tabur komutanının başını uçurdu. O da benim suçum mu?"

"Kimin ya? Senin marifetin! Sen budalanın, alçağın birisin! Yargılanmak gerek seni!"

"Yargılamak mı? Lanet olsun sana acemi çaylak! Hangi suçtan?"

"Hangi suçtan mı? Hangi suçtan, ha? Bilmiyorsun demek! Seni bekliyorduk, neden gelmedin? Postunu kurtarmak çabasıındaydın değil mi?"

"Yaralandım. Bak işte. İnanmıyor musun? Görmek ister misin?"

Bantlı elini yüzüme uzattı, sargılarını koparmaya başladı.

"Sersem budala!.. Bacakların sağlam değil miydi? Neden tabur komutanına gidip durumumuzu anlatmadın? Neden zor durumda olduğumuzu Lucia'ya söyledin, ha? Neden?"

Tüm varlığımla isyan etmiştim. Onu çamura tekmelemeye, bir yerlerini sakatlamaya hazırdım. O (görüyordum) küstahça gülümsüyor, kayıtsız görünmeye çalışıyor ve suçlarını küfürlerle örtmeye çalışıyordu. Ansızın ses tonu zehir saçan bir yumuşaklık kazandı.

"Eğer öğrenmek istiyorsan, söyleyeyim; çekilme emri falan yoktu. bu böyle! Tabur komutanı ölmüştü, emir filan veremedi. Ben başka bir şey bilmiyorum; görüyorsun, yaralıyım!"

Bütün kontrolümü kaybettim. bağırdım:

"Nassı-ı-ıl?"

"Duydun ya, tabur komutanı bana hiçbir emir vermedi. İşte bu kadar! Lucia'ya da hiçbir şey söylemedim. Tamam mı? Burada olup bitenler benim hatam değil. Beni zerre kadar da ilgilendirmez."

"Ya, seni ilgilendirmez ha! Budala! İt! Serseri!"

Öfkeden deliye dönmüştüm, son gece olduğu gibi aynı yerdeydik. Dövüşmek için Lioşa'nın üzerine atıldım.

"Hem söylediklerim doğru olmasa bile, tersini kanıtlayamazsın ki! Hani nerede tanıkların? Protski'yi, Lucia'yı diriltip soramazsın ya?.. Rahat bırak beni, acemi çaylak!"

O tecrübeli futbolcu ayağını bana doğru kaldırdı, ama kendimde değildim artık. Sakınmadım bile, tabancayı taşıyan kolumu kaldırdım, ateşledim. Alevler iğrenç yüzüne fişkırdı.

Atış sesi beni sağırlandırmıştı. Her şey durdu. Ellerim titremeye başladı. Gün boyunca hiç böyle bir şey olmamıştı. Fişegin alevi bütün gücüyle parlıyordu. Kör edici bir ışıkla atış noktasını, okları, koruyucu kalkanı, tekerleği, Almanın cesedini, siperdeki en küçük toprak parçasını ay-

dımlatıyordu. Topun ötesindekatran gibi kapkara gölgeler oynaşıyordu. Bir an Lucia'nın ince çizgileri şaşırtıcı bir biçimde olağanüstü bir açıklıkla siper duvarının üzerinde aydınlanıverdi. Sonra yavaş yavaş söndü, her şey karanlığın içinde kayboldu.

Bu cehennemi andıran gün boyunca içimde biriken ve yoğunlaşan sınırsız öfke, nefretle yüklü olarak sonunda çıkış yolunu bulmuş ve tükenmişti. Kırılmış, bitmiştim. Elimdeki silahı karanlıklara attım, düzlüğün öte yanına geçtim, siper duvarının sert toprak yığınlarına yüzükoyun uzandım.

Tepelerin ardında çatışma yavaş yavaş yatışıyordu. Aydınlatma fişeklerinin ölgün ışıkları sıyrık içindeki koruyucu kalkanda zayıf yansımalar yapıyordu.

Geceye doğru patlamaların altüst ettiği, tankların yüzünü yırtıp çizdiği, öldürücü silahların kırıp döktüğü toprak yeniden eski kokusunu yaymaya başlamıştı. Çiğlerle örtülü temmuz otlarının kokusu yavaş yavaş pis toz ve benzin kokusunun yerini aldı. Uçucu yaz göğünde tek tük yıldızlar parıldıyordu.

Tükenmiştim, güçsüzdüm, kıpırdayamıyordum. Toprağın üzerinde hareketsiz, öylece uzandım kaldım. Çevremde her şey sıkışmış, büzülmüş ve kuruyup kavrulmuştu. Geriye kala kala yüreğimde acıyla yanan mutsuz bir aşkla, önüne geçemediğim bir nefret kalmıştı.

Karanlığın içinden tanıdık sesler gelene dek yattım. Atların gürültülü solukları, arabaların yaylarından çıkan tekdüze gıcırtilar... İşte Skvarişev'in bölüğü. Galiba bizim savunma bölgemizi arıyorlardı. Durdular. Nişancı Çerbak, beni siper duvarının üzerinde fark etti, bağırdı.

"Hey, gelin, buldum, buradalar!"

Yerden kalktım. Dostların gelişi beni yüreklendirmişti. Birçok şeyi açıklamak, yapuklarım konusunda hesap vermek zorundaydım. Biliyordum bunu ve kendimi çok iyi hissediyordum. Evet, Lioşa'nın cezasını vermek benim hakkım değildi. Ama korkmuyorum. Ne olursa olsun her şeye

hazırım şimdi. Hiçbir şey bugünkü kadar kötü, bugünkü kadar korkunç olamazdı ki...

—BİTTİ—

İkinci Dünya Savaşı... Doğu cephesi... İstilacı Nazi ordusuna karşı vatanlarını karış karış savunan Sovyet askerleri... Üstelik genci yaşlısı, kadını ve erkeği ile...

Sovyet Yazarlar Birliği Başkanı, yazar ve romancı Vassil Bikov bu romanında savaşı, savaşan insanları ve savaşın insan ruhundaki yıkıcılığını bütün çıplaklığıyla sergiliyor.

Savaşın romanını Gorbaçov'dan önce Glastnost öncüsü Vassil Bikov'dan okuyunuz, beğenecek ve seveceksiniz.